

**Ongeluckige voyagie, van't schip Batavia, na Oost-Indien: uyt-
gevaren onder de E. François Pelsaert, gebleven op de
Abriohos van Frederick Houtman, op de hooghte van 28. en
een half graden, by zuyden de Lini Equinoctiael : vervattende
't verongelucken des schips , en de grouwelijcke moorderyen
onder 't scheeps-volck, op 't eylandt Bataviaes Kerckhoff;
nevens de straffe der handtdadigers in de jaren 1628 en 1629 :
hierachter is by-gevoeght eenige discourssen der Oost-
Indische zee-vaert, als mede de gantsche gelegenheyt der
koopmanschappen die men in Indien doet**

<https://hdl.handle.net/1874/33560>

ST
205.7.33
Ongeluckige Voyagie,

Van't

SCHIP BATAVIA.

Na Ooft-Indien : Uyt-gevaren onder de E. *François Pelsaert*.

Gehiepen op de Abriolhos van Frederick Houtman , op de hoogte van 28. en een half graden / by Zuiden de Linie Equinoctiael.

Vervattende 't verongelucken des Schips , en de grouwelijcke Moorderyen onder 't Scheeps-volck , op 't Eylandt *Bataviaes Kerck-hoff* ; nevens de straffe der handtdadigers in de Jaren 1628. en 1629.

Hier achter is noch by-geboeght eenige discoussen der Oost-Indische Zee-vaert / als mede de gantse gelegenheyt der koopmanfchappen die men in Indien doet.

U T R E C H T.

By Lucas de Vries , Boeck-verkooper in de Snippe-blucht / 1649.

JOURNAL,

Ende

Historisch verhael van de Ongeluckige Reyse gedaen naer

OOST-INDIEN,

Door

FRANCOIS PELSEAERT van Antwerpen,
Koopman op het Schip BATAVIA. Den 28. October 1628. uyt Texel gezeilt.

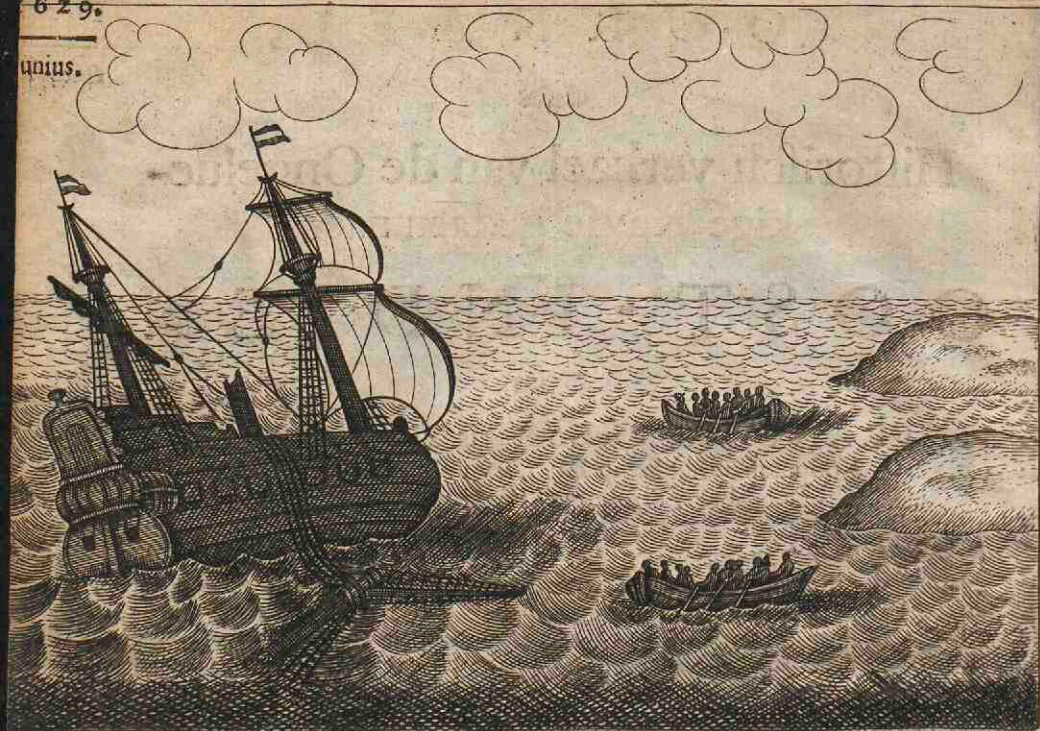
NAer dat den Heer Generael Pieter Carpentier in Junio des Jaers 1628. met vijf rijcke Kietour-schepen uyt de Oost-Indien behouden in 't Vaderlant gekomen was : endat de Bewint-hebberent haer dyp gearresteerde Schepen / verleden Jaer met den Commandeur Jan Karstenz van Embden (uyt Suranten ghekomen) van 't beslaght uyt Engelandt ontslagen hadden ; heeft sulchs geen klepne couragie / ende ghelegentheydt tot nieuwe equipagie ghegheven : wert weder een Vloot van elf Schepen derwaerts gesonden / met welcke de Heer Generael Jacob Specks mede baren soude : op dese Schepen heeft hem begeben de wel-besochte Mathemeticus Johan Walbeeck , zijnde een persoon curieus ende neerstigh om de nature ende ghelegentheden der Oostersche Landen naeuwo te ondersoeken. De Heeren Bewint-hebberent ter Kamer van Amsterdam / twee Schepen ende een Yacht by tijts gereet hebbende / hebben (om geen tijt te verliefen) de selvige door naer Texel af-ghebaerdicht / ghenaemt zijnde als volghet : Batavia, op 'twelck als Commandeur was Francois Pelsaert van Antwerpen : Dordrecht, tot Opperkoopman op hebbende den Fiscael Isaac van Swaenwijck van Leyden : ende het Yacht Assendelft, daer als Onder-koopman mede voer Cornelis Vlack van Amsterdam : zijn den 28. October / uyt Texel in Zee geraecht.

Haer reyse verhoederende / ende door storm ofte andere ongelegentheden vanden anderen geraecht zijnde / sock niet sonderlinghs als gemerne courssen / ende dagelijckche Scheeps-dingen voor-ballende / niet waerdigh om in 't lichte ghebracht en door den dreck gemeen gemaecht te werden / vermits den Leser sulcx door de veellouidige gebreuckte reysen te verdoetigh valt ; soo sullen wy niet dan dat gedenckwaerdigh is voor den dagh brengen.

Het Schip Batavia sich alleen bevindende / ende haer tijdt op de reyse doorgebracht hebbende tot den 4. Junij 1629. zijnde den tweeden Pinxterdagh / mede gekomen op de hoogte van 28. en een derde graet Zuyder bree / ontrant 9. mijlen

quius.

Verballen
op de A-
riolhos/
aer aen de
gromt ge-
aken.

van't zuyt-lant / so verbielen sy op de periculouse drooghten Abriolhos, anders by
de Nederlander's genoemt Fredrick Houcmans klippen. Den Commandeur Fran-
cois Pellaert in sijn hope sieckelijck leggende / zijnde volle Maen-schijn ende goet
weder / twee uren vooz den dagh / ende des Schippers wacht / soo voelde hy met
een hant / 't Schip schrickelijck bewegende / het Roer stooten ende sijn baert date-
lijcken tegens de klippen stuipen / so dat hy Kroomman uyt sijn hope viel ; waer op
hy terstont naer boben loopende / alle de zeplen in top bebondt / cours N. O. ten
Noorden / met eenen Z. Westen wint den gantschen nacht getweest zijnde : bebond-
den haer als doen met 't Schip midden in een dicken schuytm legghen / doch met
wepnigh berninge / dat wel haest veranderde / vermits sy kortz de Zee rontom
seer hart op haer hoorden aenbzielen ; daer op den Commandeur den Schipper
heftigh toesprack / hem te laste leggende / dat sy dooz sijne vermetene onacht-
saemheyt dus om den hals geraeckten ; daer hy op antwoorde sulcx sijn versuytm
niet te wesen / alsoo hy niet geslapen / maer wel gewaecht ende vooz uyt op alles
acht genomen had ; want 't schuytm van berde vooz uyt siende / so bzaeghde hy te-
ghens Hans de Woschtieter (die mede de wacht had) wat mach dat wit zijn ? die
tot antwoort gaf sulcx 't blickeren van de Maen te wesen / daer sy te vreden zijnde
haer op verlieten ; Den Commandeur bzaeghde wijders / wat raer nu / en waer
ontrent meent ghy dat wy zijn ? dat is Godt bekend seyde den Schipper / dit is

een

een onbekende dzooghte/ die een groot stuch van lant moet leggen/ ick meene dat
 top op een steert sitten / en misschieten is 't laegh water/ laet ons een anchor acijter
 uyt bzingen/mogelijck sullen wy 't daer noch wel afwinden. Den Commandeur
 wijders bzagende wat diepte sy daer mochten hebben/ kreegh tot antwoort sulcx
 niet te weten ; dies hy het loodt halen liet / en bevondt aen 't achter-schip maer
 17. ende 18. docten waters te wesen/ doch aen 't booz-schip veel minder ; des naer
 de Schippers seggen van gheboelen bleben / op een onbekende dzooghte in Zee
 geraecht te zijn / sulcks dat resolbeerden 't geschut tot lichtinghe ober boozdr te
 werpen / ende de boot met de Schuyt in Zee te setten / op hope van weder blot te
 werden ; onderwijlen om 't Schip gediept hebbende / bebonden ontrent een pils-
 schoot achter uyt 7. bademen waters/ doch booz heel dzoogh/ so dat sy een werp-
 anchor waerdigh maecten / om 't selvighe achter uyt te bzinghen. Onderwij-
 len begon 't met regen-bupen seer hart te waepen/ sulcx dat de Boot met een stoo-
 tinge waters van boozt gesmeten wiert/ dies hy wegh-dreef/ soo dat sy ghenoot-
 saecht waren haer Schuyt verwaerts te senden / om haer te helpen op-roepen/
 dan eer sy weder aen boozt quamen was 't dagh geboorden ; haer als dan roufom
 in de klippen ende dzooghten vonden / daer het Schip dooz 't schielijck vallen
 van 't water (vermits met hoogh ty daer op geraecht waren) seer begon te stoo-
 ten/ ende te zanden/ dat sy daer niet langer op gaen ofte staen konden ; soo resol-
 beerden haer groote mast ober boozt te halen / verhopende van de klerne in 't
 stooten soo veel perijckels niet en hebben ; sulcks dan in 't werck gestelt zijnde/be-
 vonden haer seer bedrogen / dooz dien sy hem van boozt niet konden quijt wo-
 den/ soo dat hy haer seer hinderlijck was / om weghens de groote barninghe/ de
 Boot aen boozt te leggen ; konden daer ontrent geen Landt be-oogen / dat naer
 gissinge met hoogh water niet onder en bloepde / als alleen een Eplandt ontrent
 dry mijlen van 't Schip gelegen ; dies den Schipper naer twee klerne Eplande-
 kens (ofte klippen) gesonden wierdt / niet verre van 't Schip / om te besichtigen
 of men daer de Menschen ende eenigh goet soude konnen berghen ; die ten ne-
 ghen uren weder Scheep komende / rapporteerde die ooghschijnelijck wel niet
 onder te bloeden / maer datse wegens de rotzen ende klippen moeyelijcken ende
 periculens waren aen te doen/vermits men aen d'eene zijde om de dzooghten met
 de schuyt niet wel konde te lande komen / ende aen d'ander zijde ettelijck badem
 waters bebonden wierden ; Niet-te-min wiert goet gebonden / so wegens het ge-
 schuyt ende kerren der vrouwen/ kranchen ende kinderen/als slaphertigheyt een-
 iger armhertige menschen / twelck daer eerst aen lant te stellen ; om onderwijlen
 't gelt en de kostelijckste goederen boven te krijgen : daer de principaelste Ober-
 heden haer uiterste best toe deden ; dan de straffe des Heeren schein haer ober 't
 hooft te hangen / want tegens alle neerstigheyt ende debitoir die aengebent wiert-
 den om het schip in ly ober te doen hellen / gebiedt het dooz de oneffene steyle klip-
 pen daer het op sat/recht contrarie / twelck verdoosfaechte dat het volck seer lanch-
 saem uyt 't schip geraechte : sock was het schip ten tien uren al geborsten / so dat
 sy genootsaecht waren met aller blyt wat broot uyt de broot-kamer boven te krij-
 gen ; alsoose om aen lant water te bekomen hope genoegh hadden ; doch alles / ja
 hemel ende aerde schein haer tegens te wesen / vermits haer pber dooz den god-
 loofen ongebonden hoop / soo van Soldaten als Bootgesellen ghestut ende belet
 wiert / om dat' uyt 't rupm wegens den dzanck niet te houden waren / soo datse
 tot pets te bergen niet konden geraken / ende het geheele rupm dziftigh wiert/
 sulcks dat ter nauwer noot noch anderhalf legger / die boven op 't Schip gereet

1629

Junius.

Stellen h
 boots te
 lande.

629. lagen met **Cummers** ende **Kitten** buiden; soo dat dien dagh daer mede verliep/ hebbende maer d'yz tochten met **Dolck** aen **Landt** gedaen / met welcken hondert tachtentigh **Zielen** / twintigh **vaten** broot ende eenige tonnekens **water** gebergh't wierden.

Junius.

Den **Schipper** eenigh **volck** / met een **Tubweel**-**kassen** aen **landt** gebzacht hebbende / ende naer **Sonnen** ondergangh met de **Sloep** weder aen boort ghekomen zijnde; verklaerde tegens den **Commandeur** het niet te helpen; dat sy **water** ende broot te **lande** bergden / vermits 't sonder **ordze** verflonden woert / weder sijn bekomste **dzinckende**; en dat sijn **verbieiden** geen **kracht** nochte **dwaanch** by **bzacht** / ten zy sy daer andere **ordze** in **lande**: daer op den **Commandeur** / datelijcken in de **Schuyt** gheballen ende naer **landt** gebaren is / (om wegens de menighte der menschen en **schaerf** heyt van 't **water** / het **rantsoen** te stellen; also daer geen **apparentie** was / om booz eerst meer te bekomen; so dat **genootsaecht** waren / 'tselbige tot lijfs onderhout soo langhe te strecken als 't moghelijk konde zijn /) met meeninge van **datelijck** weder naer boort te keeren; om volghens **resolutie** / met de naeste tocht het gelt te **lande** te **bzenghen**; dan sy was **nauwelijck** van boort ghesteken / of het begon seer **hart** te **woepen** / soo dat het **buyten** menschelijke **macht** was weder 't **Scheep** te **komen** / ja hadden quaet genoegh dat sy te **Lant** quam / zijnde in groot **perijckel** van de **Zee** bestolpt / ofte **wech** gedzebeert **werden** / sulchx dat tegens wille dien nacht te **lande** **blijben** moften.

Wat in
kween bez-
boelt wert.

Den 5. dito / booz dagh setten sy een party **volchs** met eenigh broot ende **water** op het grootste **Eylant** / soo dat haer in twee partyn tot bequamer gelegentheyte **gescheyden** hebben. Den **Commandeur** met de **Sloep** / ende den **Schipper** met de **Boort** weder naer 't **Schip** varende / so quam de **Sloep** met veel **arbeyt** / **moeyten** ende **langh** roepen eerst des **midnaeghs** daer ontrent / welck **geluck** die van 't **Boort** niet en **genofen** / vermits sy het **woegens** den **hollen** zee niet konden op **roepen** / veel **min** met **laberen** bezeplen / en dat dooz **gebreck** van **swaerden** / soo dat **genootsaecht** waren weder naer 't **Eylant** te keeren.

De **Sloep** met den **Commandeur** ontrent 't **schip** zijnde / so konden wegens de **barninge** niet aen boort **geraken** / wat **moeyten** ende **periculen** sy oock aentwonden / want de **stozingen** liepen over de **Compagnie** hene / soo dat **langen** tijt daerom **bleben** **hengelen** / op **hope** van eenige gelegentheyte daer toe **waer** te nemen; doch alles te **vergeefs** zijnde / soo **wass** ten laetsten een **Cummers**-**man** van **Amsterdam** / **Jan** **Egbertsz** **ghenaemt** / die hem **verstoute** **uyt** het **Schip** dooz de **barninge** ende **stozinge** aen de **Sloep** te **swemmen**; met bede dat men den **Onderkoopman** **Jeronymus** **Cornelisz** / met noch **seventigh** **mannen** 't **Scheep** zijnde / te **hulpe** soude **komen** / om **gebergh't** te **worden** / alsoo op 't **Schip** geen **lijfs** **berginge** meer hadden / waer **uyt** men **wel** **aftnemen** kan / hoe sy ten **beide** zijde te **gemoede** waren / den eenen om te helpen / ende de anderen om **geholpen** te **worden**; daer dan geen **middel** toe zijnde / soo **versocht** den **Commandeur** **bijf** of **ses** **planché** oft **delen** **uyt** het **Schip** te **hebben** / soo 't **doemlich** **waer** dat die **oer** boort **souden** **gesmeten** **worden** / op dat sy die **souden** **bisschen** / om **swaerden** tot de **Boort** daer van te **maken**; **voorts** dat sy een **blot** ofte **twee** **soude** **toe**-**rechten** / om in **tijt** van **noot** haer **lijf** daer mede te **bergen**; noch dat sy **Commandeur** niet naer **laten** **soude** / ter **eerst** gelegentheyte met de **Sloep** en de **Boort** 't **Scheep** te **komen** / om het gelt te **halen** / ende 't **selbige** in **berseheringe** aen **lant** te **bzengen**; met dese **bootschappen** is den **voorz** **Cummers**-**man** **Jan** **Egbertsz** **weder** na 't **Schip** **gestromen** / daer **behouden** aen boort **komende** / so **wierpen** sy **datelijck** **ses** **planché** **oer** boort /

boort/die by die van de Sloep gebijcht wierden/waer mede sy niet herten-leet/en
 tot haer aller groot leet wesen/weder naer 't Eplandt keeren moesten; te lande ge-
 komen zijnde / bonden den Timmer-man besig met een swaert te maken van een
 stuk van een stenge/die daer aen lant was komen drijven; des naermiddags be-
 gon 't upt den N. westen seer hart te waepen ende te stormen/sulcx dat het Schip
 alldoen so van de baren hebochten wiert / dat men 't dickmaels niet sien konden/
 en meer als wonder scheen/dat het noch aen den anderen bleef. Die aen het lant
 ober-rekende op den abont haer versch-water datse in kleyne vaetsens behouden
 te lande gebergt hadden/bebondt sulcx op het kleyfste Eplandt daerse met 't Boot
 en de Schuyt beertigh menschen kerck waren tachtentigh kannen waters / ende
 op het grootste Eplandt booz hondert tachtentigh zielen noch veel minder; Des-
 halven was 't een bang sien / ende 't gemeen volck begon te murmureren / waer-
 omse op de Eplanden ofte daer ontrent geen versch water gingen soecken/alsoose
 sonder 't selvige aldaer niet lange blijven konden/ sonder gesamentlijck seer deer-
 tijck van doofst om den hals te komen; den Schipper dat den Commandeur aen-
 gediect hebbende/ende datmen sonder tot sulcx te resolveren/het volck wel haest
 fouden sien mutineren; oock datse wel met de Boot fouden doozgaen / soo kon 't
 echter noch niet ingewilligt werden / en wiert by den Commandeur boozgestelt/
 men soude de upkomst van 't weer ende Schip upt-wachten / want men 't booz
 Godt/de Bewint-hebber en de H. Oberigherdt op Batavia niet fouden konnen
 verantwoozden/so een schoon volck ende des Compagnies rijcke middelen licht-
 baerdelijck/sonder tot bergen meer naerstigheyt doende/te verlaten; daer seer te-
 gen geprotesteert wiert / ende by de genen die willigh waren om aen de Elanden
 ofte het vaste zupder lant water te gaen soecken/ beloften gedaen/aen wat lant sy
 fouden komen versch-water te vindē/dat weder fouden keeren/om het volck niet
 so veel tochten waters te versien/als bevonden soude werden noodig te zijn; doch
 epndelijck alles wel oberwogen ende gedebateert / oock in bedencken genomen
 zijnde/geen hope te wesen van eenig water upt het Schip meer te bekomen; 'ten
 ware 'tselvige aen stukken stiet / en dat soo de leggers na 't lant quamen drijven/
 ende gebist wierden/ofte datter dagelijcx grooten regen van den hemel viel/waer
 mede veel water konden vergaren om haer soo te laben/ende onder houden; doch
 dit alles onseker / ende dat daer geen vaste scaet op konde gemaect warden / soo
 is den Commandeur epndelijcke naer veel biddens betwogen / ende geresolveert
 (gelijck hier naer wijders by de resolutie te sien is) datse met de boot naer de E-
 landen ofte 't vaste lant fouden baren/om water te soecken op datse niet van doofst
 en vermachten; doch sulcx niet bindende / dat als-dan op Godes genade haer
 reyse bozder naer Batavia fouden verbozderen/om den Heer Generael hare droe-
 bige nopt gehoorde ongeluck te vermittigen / ende met eene hulpe tot verlossinge
 van 't resterende volck te versoeken. Waer al-bozen versocht den Commandeur
 aen den Schipper / dat sy eenigh volck ordonneren soude/ om nevens hem met
 de Schuyt aen het ander Eplandeken te baren/om haer aldaer de boozgaende re-
 solutie bekent te maken; dat hem afgerade wiert/so om datse vreesden dat sy den
 Commandeur daer fouden houden / ende dat het hem verouwen soude; als dat
 niemant van de maets seer genegen was met hem te baren; doch sy volharde
 in sijn booznemen/by vyzengende soo hem niet toegestaen wiert naer 't ander E-
 landeken te baren/om met het volck van haer opset te spreken/dat niet soude ge-
 sint zijn upt te baren/om vers water booz de menigte te gaen soecken; gesint zyn-
 de met haer aldaer by des Compagnies Schip ende goederen / met eeren te ster-

den; soo dat het hem eyndelijck ingeboilligt wiert: dies hy den Hoogh-bootsman met ses mannen tot sijn debortie bequam/ en vaerdigh waren/ hem met de schuyt aen 't Eplant te brengen/ doch onder bespreck/ so hy daer vast gehouden wiert/ dat vermogen soude met de Schuyt van lant te steken ende dooz te gaen. In deser boegen dan t' samen verdragen zijnde/ soo zijns verwaerts getrocken/ den Commandeur een vaetsen waters/ booz die op 't andere Eplandeken waren/ mede nemende; doch onder Lant komende weggerde den Hoogh-bootsman/ met sijn byhebbende maets te landen/ seggende sy sullen u ende ons houden/ wy begeren niet naerder te komen/ hebt ghy wat te seggen/ moget haer van verre toe-roepen/ wy zijn van dier meeninge niet/ om ons om uwent wille in verijckel te stellen. Den Commandeur toegens desen ontfangen hoer verstoozt zijnde/meende over boort te springen/ ende hem te water te begeben/ om aen lant te swemmen/ dan wiert handen Hoogh-bootsman te rugge getrocken/ ende vast gehouden/ sijn volck gebiedende weder te rugge te roepen/ dat die op 't Eplandeken alle met groot verdriet aensagen/ den Commandeur in sijn goet voornemen belet zijnde/ soo dat hy Godt de sake bevelen moest/ ende des abonts tegens danck weder keeren.

Den Commandeur hem met de sijnen in dese droevige staet behindende/ heeft eyndelijck boozgenomen/ 'tversch water op de Eplanden te soeken in 't werck te stellen; tot dien eynde den 6. Junij/ des morgens met den dagh/ op een blad van een

een Tafel-boeck schrijvende :

Als dat hy met die daer toe genoemde, met de Boot gingen, om op de omleggende Eylanden ofte het vaste zuyder-lant voor haer en de haren versch water foecken; onder beloften van haer te spoeden, en soo haest weder te komen als doenelijck soude zijn.

Junius.

Dit geschijft leyde hy onder een van de broot-tonnen/die sy te lande lieten/ende gingh met de Boot t'zepl / dzy daghen aen twee besondere Eylanden doende zijnde om versch water te foecken / dat op 't grootste inde kuyptjens aen de klippen / van den regen wel vonden / dan was van de aenspoelende Zee meest bedorven ende brack/ soo dat het niet om drincken/ ende daer mede niet konden beholpen werden.

Waren om
hers water
te foecken.

Den 7. dito/ bleven sy met de Boot aen 't groot Eylant stil leggen/ doende zijnde de selbige met een plancke op te boeyen/ vermits sy bemerkten dat op de Eylanden geen versch water souden vinden/ alsoo reets veel Putten te vergeefs tot dien eynde gegraben hadden/ soo dat genootsaecht soude zijn/ twaste Zuyd-landt aen te foecken; dat sy met een on-opgehoepde Boot niet bestaen dorsten/ vreesende de Zee niet te sullen konnen bouwen. Tegens den about saghen sy de Sloep aen komen roeyen/ die sy ontrent het Schip gelaten hadden; daer nebens noch thien mannen in zijnde/ Gillis Fransz Half-waech/ om versch water te foecken daer mede gekomen; dan stende dat sulcx vergeeffschen arbeit was/ ende dat die van de Boot gesint waren/ naer 't vaste Zuyt-landt te varen/ soo versochten sy met de Sloep mede naer 't selbige ober te mogen steken/ dat haer toegestaen wiert/ soo om het geselschap/ hulpe in 't water te foecken/ als om 't selbige by ongelegenheyt beter door de barninge te bekomen / vermits sy niet ghesint waren met de Schuyt weder by het geselschap naer de Eylanden ende het wack te keeren.

Den 8. dito. De boot opgehoept ende alles vaerdigh zijnde/ om des morgens van dese Eylanden naer 't vaste Lant te verzeplen / soo heeft den Commandeur sijn by-hebbent volck dese naerboigende te vozen heraende resolutie voorgelesen daer sy in alle geconsenteert / ende die met eeden bevestigt hebben.

Resolutie.

Alsoo op alle de Eylanden ende klippen hier ontrent ons verongeluckt Schip Batavia geen versch water te vinden is, om de geberghde menschen daer mede te voeden, ende in't leven te behouden. Soo heeft den Commandeur ernstelijck verfocht ende voorgedragen, dat men naer 't vaste Zuyt-lant soude, ende behoorde te varen; om te sien of 't Godt geliefde, ende de genade verleenen wilde, dat aldaer versch water te vinden ende te bekomen soude zijn, om het volck soo veel tochten toe te voeren, ende haer mede behulpigh te wesen, tot datse gissinge maken konden, een geruymen tijt het leven daer by te konnen houden; op dat onderwijlen yemant geordonneert wiert, om naer Batavia gesonden te werden, om den Ed. Heer Generael ende sijnen Raden ons droevigh ongeluck bekend te maken, oock spoedige bystaet van hem te verfoecken: twelck wy ondergeschreven vrywilligh toegestaen hebben, bemerkende dat ons den noot daer toe was dwingende; ende dat wy het anders voor Godt, ende onse Hooge Overheden niet souden konnen verantwoorden: des wy eendrachtigh goet gevonden ende geresolveert hebben, ons uyerste best ende devoir te doen, om onse arme medebroeders in haer hoog-dringende noot te helpen ende by te staen. In kennisse der waerheyt hebben wy dit met ons eygen hant onderteekent, ende is by alle 't volck op den 8. Junij 1629. besworen.

Was onderteekent

François Pelsaert.
Klaes Gerritsz.

Adriaen Jacobsz.
Hans Jacobsz Binder.

Jacob Iansz Holoog.
Klaes Iansz Dor.
ende Michiel Klaessz.

Ian Everisz.
Klaes Willemisz Graefz.

Verzepten
naer 't va-
se Landt.

Hier op haer reyse in den naem des Heeren aen gebangen / ende Zee ghehozen
hebbende ; soo hadden sy des middaghs de hooghte van 28. graden 13. minuten
hofts daer naer het baffe Landt in 't gesicht bekommende / naer gissinge ontrent 6.
mijlen / Poozt ten westen van haer verongeluckt Schip leggende / hebbende een
Westen windt / ende gront op 25. ende 30. badem waters ; des het in den avont
van 't Lant af-wenden / maer middernacht daer weder naer toe loopende.

Den 9. dito / des mozzens waren sy noch ontrent dry mijlen van de Wal / de
windt met wat regen meest Poozt ten Westen zijnde / gisten dat etmael Poozdt
ten Westen behouden 4. a 5. mijlen vertiert te hebben ; de Wal strecht hier meest
Poozt ten Westen / ende Zuyt ten Oosten ; het is slecht klipachtigh Landt / son-
der geboomte / ontrent soo hoogh als Douven in Engelant ; hier sagen sy een in-
vochtjen / als mede laegh durnigh Landt ; daer sy meenden aen te loopen / maer
dicht by komende / bebonden 't aen de Wal seer te stozten ende te barnen / en de de-
ningen seer hart ende hoogh subijtlijcken op den Wal te loopen / soo daer 't het niet
wel honden af-leggen / vermits de wint haer hoe langer hoe meer verhieft.

Den 10. dito / hielden 't dat gantsche etmael af ende aen weghens den harden
wint ende stozm / die meer ende meer swaerder uyt den N.W. viel / dies genoot-
saecht waren de Sloep diese mede ghenomen hadden te laten drijven / oock een
party van haer broot / ende 't gene in de woegh was over boort te smijten / alsoo sp't
water niet uyt halien honden. Des nachts waren in noch grooter noot van sine-
ken / wegens den harden wint ende 'tholle water / alsoo sp't van de Wal niet hon-
den leggen / vermits geen zepl te voeren was / als alleenlijck op de Zee te blicken ;
hadden dien nacht een geweldighe stadigen regen / soo dat verhoppen / 'tgeberghde
bolck op de Eplanden dit mede hebben / om haer van water te versien.

Den 11. dito / begon het wat te stillen / alsoo de wint W.Z.W. liep / doe wonden
sp't om den Poozt ; dan de zee liep eben grof ende verholgen.

Den 12. dito / des middaegs het weder wat besadigt ende klaer geworden zyn-
de / bebonden alsdoen Polus hoogte van 27. grade ; liepen dicht langs de wal he-
nen / zijnde de wint Z.O. doch honden geen gelegentheyt binden / om met de boot
te lande te komen / wegens de groote barninge / ende dat de kust so stepl af-liep of-
se af-gehapt was / sonder booz-lant ofte eenige in-wijcken / gelyck op andere ku-
sten gemeen is / so dat dit booz haer een doz verbloect lant schein / dza gende loof
noch gras.

Den 23. dito / op den middagh kregen de hoogte van 25. grad. 40. minuten / als-
doen bebonden haer seer om den Poozt gedzeben / ende waren om den hoeck / daer
de wal meest N.P.O. ende Z.Z.W. strechte / dit etmael meest Poozden behou-
den ; 't Lant noch al root steen afgebicht / sonder booz-lant / zijnde doozgaens van
eener hooghte / ende weghens de stoztinghe ende barninghe niet moghelicke te
landen.

Den 14. dito / des mozzens een labber hoelte ; doch op den dagh wiert heel
stil / hadden des middaghs de hooghte van 24. graden Poozden behouden / met
een Oosten wint ; de stroom leyden haer noch dagelijcks tegens haer wil seer om
den Poozt / want met wepnigh zepls dicht langhs de wal liepen ; naer den mid-
dagh aen lant roock siende / roeyden daer naer toe / op hope van gelegentheyt te
binden

Sijn in ve-
rijckel we-
gens den
stozm.

binden om te landen/ seer verblift zijnde/ giffinghe leggende/ waer menschen wa- 1629.
ren/ dat aldaer oock versch water soude te binden zijn; aen de wal komende/ soo
was 't een heele steple schozre opgaende gront/ steinig ende klippigh/ daer het ge-
weldig op aenbarnde/ so datse geen middel sagen om te lande te geraken/ des seer
dzoebigh waren/ vreesende sonder te landen weder te moeten vertrecken: Ende-
lijcke ses mannen haer op 't swemmen vertrouwende/ zijn ober boozt ghespron-
gen/ die met groote moepte ende perijckel te lande geraeckten/ blijvende de Boot
onderwijlten buyten de barninge op 25. badem waters aen de dregge gheset. De
swemmers te lande gekomen zijnde / sochten den gantschen dagh tot tegens den
about allenthalben naer 't versch water/ datse niet en vonden; daer mede doende
zijnde soo vernamen vier menschen / die op handen ende voeten na haer toe qua-
men kruppen; dan de onse haer onverschens uyt een leeghe/ op de hoogte dicht by
komende / soo sprongen sy op / met vollen loop de blucht nemende / dat die inde
Boot zijnde / bescheppelijcke aensagen; zijnde swarte wilde menschen/ gantsch-
naecht gaende/ ja selber de mannelijcke leden/ als beesten onbedeckt latende.

Junius.
sien te lan-
de roock op
gaen.

Den dagh by het volck te lande / sonder water te binden dooz gebzacht zijnde/ soo
quamen sy tegens den about weder aen boozt swemmen / alle te samen seer ge-
quetst zijnde/ alsofse met de berninge seer tegens de klippen gesmeten waren; des
gereetschap gemaecht wiert ende de dregge gelicht zijnde / sochten naer beter ge-
legentheyt/ den gantschen nacht de wal/ buyten de barninge/ met kleyn zeyls lan-
gens varende.

Daer men-
sche vernie-
men. Doch
geen water

Den 15. dito/ des morgens ontrent een punet gekomen zijnde/ bedonden daer
een groot krecif af te strecken wel ontrent een mijl in zee / als mede (so schein) een
ander krecif langens de wal / soo dat 't haer beste deden ont tusschen beyde dooz te
loopen (alsoo 't schein dat daer heel stil ende slecht water was) doch vonden geen
openinge/ als tegens den middagh datse een gat sagen/ daer 't niet en barnde/ dan
't was periculcus/ seer steinig ende somtijts geen twee voeten waters. Dese wal
had een duynig booz-lant/ van ontrent ee mijl breeet eermé aen 't hooge lant quam;
Te lande gekomen zijnde/ begonnen op 't gemelde booz-lant putten te delven/ dan
vonden niet dan zout water; des eenig volck naer de hoogte trocken/ daer sy by
groot geluck eenige kuytjens in een klip vonden/ staende vol soet water/ dat van
den regen daer ingevallen was; daer sy niet weynig haren grooten doost stolpten/
want niet meer en mochtē/ en schier ten eynde gekomen waren/ hebbende haer ze-
dert van 't Schip geweest waren / dagelijcx sonder eenige wijn of andere drancik
met 1. az. muskens waters/ moeten behelpen, oock vergaderde sy daer en- boben
noch tot probisie in boozraet/ ontrent de 80. kannen waters/ blijvende de gantsche
nacht daer leggen: het schein dat daer weynigh tijts te bozen Swarten geweest
waren / alsofse daer beenen van Crabben / ende asch van byer vonden.

dat eynde-
lijcke een;
weynigh
vonden.

Den 16. dito / dagh gewoorden zijnde; resolveerden verder landwaerts in te
gaen/ op hope van in 't gebergte meer diegelijcke kuytjens met versch water te
binden; dan haer soecken was te vergeefs/ alsoo bemerkten dat in 't gebergte in
sangen-rijt niet geregent had / oock wasser geen apparentie van loopent water/
alsoder achter 't selbtige weder heel slecht lant was/ dragende boomen/ loof nochte
gras/ als allenthalben hooge Maieren-hoopen van aerde op- gewozen/ van verre
niet qualijcke Indiaensche woningen ghelijckende: oock vloegen daer sulch een
menigthe van vliagen/ dat uyt mont/ oogen oft aengesicht niet te weren waren.
Sagen hier mede acht swarte menschen / elck een stuck in de hant hebbende / die
wel tot een musquet schoot ver re by haer quamen / dan siende de onsen naer haer

Groote
niet-hoo-
pen ende
menigte
van vliagen

1629. toe kornen/ kofen het hasen-pat / soo datse tot geen spraeck ofte stil staen te krijgen waren.

Junius.

Jacob
remmensz
Gebiet.

Derzeplen
naer Bata-
via.

Siende dan datter geen apparentie was / van meerder water te bekomen/ soo resolbeerde sy tegens den middag te vertrecken / en t'zepl gaende liepen door een andere openinge van t' doorzij Gecif / wat Noordelijcher leggende ; hebbende aldaer de hoogte van 22. grad. 17. minutē / van meeninge naer Jacob Remmensz Gebiet te loopen ; maer de wint N. Oost loopende, so konden se den wal niet houden ; soo dat des halben ghenootsaecht waren te resolveren (vermits schoon ober de 100. mijlen van haer Schip ende gelaten volck verzept waren / sonder water te binden / om haer daer mede by te staen / dan alleenlijche tot onderhoudt van haer selven/ en dat noch op een rantsoen van 2. muts kens des daeghs) haer beste te doen/om haer repse in de name Godes/naer Batavia soo spoedelijche te verbor-deren / als eenighints soude mogelijche zijn / om den E. Heer Gouverneur ende sijn Raden / haer ongeluck aen te dienen ; met verseecken van secours / ende soo spoedige hulpe / om t' gelaten volck te bergen / als eenighints soude doenlijck zijn.

Den 17. dito/ betogen lucht / so dat des middags geen hoogte bequamen / maer met een N. W. ten Noorden top-zepls koelte ende droog weder / behouden N. O. ontrent 15. vertierende.

Den 18. dito / als noch des middags geen hoogte gehad / dan zijn dat etmael naer giffinge met enen W. N. Westen wint 10. mijlen gezept / hebbende rouw hart weder / met regen ende wint / die op den middag N. O. een weynigh ten Noorden liep ; doen leyden sy het om den West.

Dit rou regenachtig weder den 19. dito / noch aen houdende / soo konden weder geen hoogte bekomen / dan gisten met een N. W. wint ten westen ongevaer seven mijlen N. N. Oost behouden gezept te hebben.

Den 20. dito / bevonden haer des middaghs op de hooghte van 19. graden 22. minuten / ende dit etmael ontrent 22. mijlen Noord. behouden vertiert te hebben / zijnde de wint West Zuyd-West / met een slap top-zepls koelte / te met was regen daer onder.

Den 21. dito / konden des middags weer geen hooghte schieten / hebbende naer giffinge Noorden behouden ontrent 23. mijlen vertiert / loopende de wint van het Z. Westen tot het Zuyt-Oosten bebindende te met wat koelte / dan weder stilte.

Den 22. dito / hadden se des middaghs de hoogte van 16. graden / 10. minuten / daerse seer in verwondert waren / niet konnende bedencken hoe sy soo veel bzeete gewonnen hadden ; doch t' scheen dat de storm haer geweldig om den N. geboert had ; in dit etmael zijns ontrent 24. mijlen Noorden behouden gezept / de wint met slappe top-zepls koelte meest Zuyd-Oost Jinde.

Den 23. dito / konden geen hoogte bekomen / hebbende naer giffinge 16. mijlen N. ten Westen behouden gezept ; den wint dien dag van het Oosten tot het Westen heen ende weder loopende / zijnde variabel regenachtig weder / met veel stilte vermenght / de wint des avonts met koelte Z. Z. O. schietende.

Den 24. dito / was het droogh weder / met top-zepls koelte uyt den Z. Oost ten Zuyden / hebbende des middags de hoogte van 13. graden / 30. minuten / ende dat etmael N. ten Westen behouden 25. mijlen vertiert.

Den 25. dito / hadden sy een Z. Oosten wint / met een droog weder ende top-zepls koelte / haer des middaghs op de hooghte van 11. graden / 30. minuten bebindende / en 31. mijlen Noord ten Westen gezept zijnde / soo sagen dien dagh veel steenkroos drijven.

Den

Den 26. op dato gekomen zijnde op de hooghte van 9. graden / 56. minuten / 1629.
 hadden met een Zuyt-Oosten wind d'zoogh weder / ende zijn dit etmael N. ten W.
 behouden ontrent 24. mijlen gezeylt.

Den 27. dito / den wind Zuyt-Oost / top-zepls hoelte / ende regenachtig
 weder / soo dat geen hooghte konden bekomen ; naer den middagh saghen
 sp het Landt van Java naer giffinge van op 8. graden leggen / noch 4. a 5. mij-
 len van de wal zijnde / des sp haer cours West Noort-West langhens de wal
 heen setten tot teghens den abont / dat sp een hoeck boozt upt saghen / daer een
 Eplandeken vol gheboomte van aslagh / inden doncker boozt by de boozschze-
 ven hoeck henen zeplende / daer een Recif van af streckede / ende bevonden
 achter 't selve een grootte in-bocht / daer Noort-West in zeplende /
 wierpen 't aen de dregge op 8. badem waters / harde gront / daer den gantschen
 nacht bleven leggen.

Den 28. des mozghens de dregge gelicht hebbende / roepden naer 't landt om
 versch water te soecken / alsoo wagen geleden dozt seer af gemartelt waren ; te
 lande komende / bevonden sp tot haer grooter geluck een af-soopent waterken /
 (Godt boozt sijne genaden niet ghenoech komnende dancken) daer sp hare groote
 dus lange gelede dozt-noodt blusteden / en haer vaertens met water ghebuft
 hebbende gingen op den middagh weder t'zepl / om hare reyse naer Batavia te ver-
 bozderen.

Den 29. dito / des middernachts in 't tweede quartier sagen sp een Eplant booz
 upt / dat aen stier-boort lieten legghen / met den dagh waren sp nebens de Weste-
 lijckste in-bocht : van daer moet men W. Noort-West aengaen / al-hoe-wel dat
 men de wal boozt de bocht verliest ; want eermen aen de Trouwens Eplanden ko-
 men ontmoeren 't landt weder. Op den middagh bevonden haer op de hooghte
 van 6. graden 48. minuten ; ende dit etmael ontrent 30. mijlen / meest W. N. W.
 behouden gezeyt : ontrent half achter-middag zeyden sp tusschen de twee Trou-
 wens Eplanden deur / staende op 't westelijckste deel Clappes / ofte Cocos-boomen ;
 des abonts waren sp noch een mijl van de Zuyt-hoeck van Java , ende d'z
 glase in de tweede wacht begonnen sp het nauw / tusschen Java ende de Princen Ep-
 landen te naken.

Den 30. dito / des morgens ontrent de booznoemde Princen Eplanden zijnde /
 soo vertierden sp wegens stilte dien dagh niet meer als twee mijlen / doch tegens
 den abont begon 't upt 't lant wat te hoelen.

Den eersten Julius / des morgens was 't stil weder / soo dat des middaeghs
 noch wel d'z mijlen van 't Eplandt Dwars-inde-wegh waren / hebbende variable
 winden / die tegens den abont upt den Noort-Westen wat begonnen te waepen /
 waer mede sp boozt by 't boozsz Dwars-inde-wegs Eplant geraechten : des abonts
 waert 't weder heel stil / soo dat se den gantschen nacht roepen moften.

Den 2. dito / des mozghens aen 't Eplant (Toppers hoertjen genaemt) komen-
 de / soo moften sp weghens de stilte tot elf uren op de dreggen blijven legghen / de
 Zee-wint verwachtende / doch kregen daer wepnigh hoelte mede ; soo dat se dien
 gantschen dagh weder roepen moften / hebbende des abonts maer twee mijlen
 gewonnen. In 't ondergaen der Sonne sagen sp (ontrent het Eplant Dwars-inde-
 wegh) een zepl achter upt / liepen des halben onder de wal / de dreg inde gront wer-
 pende / om 't selve in te wachten.

Den 3. dito / des mozghens boozt dagh de dregge gelicht zijnde / liepen naer 't
 booznoemde zepl toe / om van 't selvige schip eenigh gheweer te versoeken / om
 haer

Julius.

Sien het
Tant van
Java.

Julius.

Sien een
zepl.

1629.

Junijs.

haer te beschermen; niet wetende offer brede ofte oorlogh tusschen de Nederlandsers ende Javanen was; dan dichter by komende sagen d'z Schepen / zijnde het naeste t' Jacht Sardam; dat den Commandeur François Pellaert aen boort voer/ verstaende upt den Koopman van Dommelen, dat 't grootste Schip Fredrick Hendrick genaemt was / daer den Heer Raemburgh, Kaedt van Indien op was / daer by datelijcken naer toe voer; ende t' Scheep komende / hem met droef heydt des herten haer droevigh ongebal verhaelde; die hem veel vrientchap bewees / ende geraden bont / dat hy by hem Scheep blijven / ende naer Batavia varen soude: De andere Schepen waren Brouwers-haven ende Wefop; daer den Commandeur Grijp op was / zijnde in Compagnie van den H. Pieter van den Broeck te samen upt Suratten gezept; doch in Zee van den anderen gescheyden.

Den 4. dito / is 't Schip Bommel, upt Suratten komende / mede by haer ghekomen / seggende noch eenige Schepen bukten de straet in zee gesien te hebben; sonder te weten of het Engelschen ofte Nederlanders waren.

Den 5. dito / des abonts arriveerden sy met doncker booz Batavia op de Reede / niet wetende hoe sy genoegeaem God de Heere booz syn genade dancken souden.

kuzeet booz
hemmen,

Den Onder-Koopman Jeronymus Cornelisz Apoteker van Haerlem met noch eenige van de sijnen / als David Zeevanck Assistent / Gijbert van Welderen, Coenraet van Huyssen ende andere complices / hadden booz genomen het schip (so 't niet berongelucht had ende gebleven was) af te loopen. Dese Onder-Koopman met eenig volck / waren noch 10. dagen / naer dat 't Schip berongelucht was / op het wyach / tot der tijdt dat het meest aen stucken geslagen was / geen raet wetende ont te lande te komen; hem daer naer noch thoes dagen in de Boeg-spiets mast begende; doch op een wang van de selvige Boegh-spiet hem begeben hebbende / is soo eyndelijck met de selvige te lande komen drijven; met hem te gelijk aen komende een legger versch water / een legger wijn ende een legger aijn.

Weybbe Hays onderwijien met een party volcks naer een landt Eylant gesonden zijnde om versch water te soecken / heeft 't selvigher naer twintigh dagen soectens gebonden.

Den Onder-koopman Jeronymus Cornelisz nu omtrent een maent naer 't blijven van 't Schip op 't Eylant geweest zijnde / ende siende het Schip aen stucken leggen / sijn booznemen van 't selvige te overweldigen / daer booz gebroken zijnde; bedacht booz hem niet beter te zijn (alsoo nu in absentie van den Commandeur opperste was) als alle het volck tot op veertigh mannen te vermoorden / ende dan met sijn overgeblevene schelmen / het aenkomende Jacht (tot haerder verlossinge van Batavia derwaerts ghesonden) af te loopen; ende met 't selvigher op wybupt te gaen / ofte tot Duykercken, ofte in Spanjen ergens in te loopen.

Op dit sijn booznemen dan dagelijcks toeleggende; heeft hy hem daer toe tot raets-lipden ende mede-hulpers dese naerbolgende vrabanten upt-verhozen: David van Zeevanck, Gijbert van Welderen, Coenraet van Huyssen, Cornelis Pieterz van Dytrecht / Jan Hendrickz van Bremen / Rutgert Fredrickz van Groeningen / Haas Jacob Heylwerck van Basel / ende andere meer: Doende haer daer toe dit naerbolgende schrijft onder-tepckenen.

WY onderz Persoonen, om alle misvertrouwen die onder ons is ofte komen mochte wegh te nemen, verbinden by dese malkanderen op onser ziel en saligheyt, ende dan grooten eedt, van dat God ons soo waerachtelijck moet helpen, den anderen in alles getrouw te wesen, en broederlijcke liefde toedragen; dat wy onder-geteckende

den

den anderen oock in't minsten aen lijf ofte goederen sullen beschadigen, voor den vrede eerst malkanderen mondelijck op-geseyt te hebben ; in kennisse van welcken desen op den 12. Julij 1629. op't Eylant Bataviaes Kerck-hof geteekent.

Weybbe Hays met de sijnen om versch water te soecken/ondertwijlen noch wyl-blijvende/ ende (soo boben verhaelt is) dat naer twintigh dagen soeckens gebonden hebbende / maecte tot teecken van't selbige dyp byeren ; doch bemerkende dat op sijn seyn geen achtigh genomen wiert / alsoo dien dagh tot het moorzen besteeft wiert ; dat oock eenige wylt den moort onthomen / met houte blotten tot hem geblucht quamien / die sulcke schrikelijcke droevighe tijdinghe brachten ; soo heeft hy nu 45. Mannen sterck zijnde / besloten hem met de sijnen te beschermen ; ende soo se hem quamien te bebochten/ tegenweer te bieden ; makende tot dien eynde geweer van hoepen ende spijckers / die se aen stocken bonden.

Het volck op dertig mannen en vier jongers nu meest vermoort ende aen kant geholpen zijnde ; soo bonden dese schelmen goet met twee plat-geboonde sloepen naer't hooge Eylant te trecken/om Weybbe Hays met de sijnen mede te overballen/ ende doodt te slaen ; seggende/ soo daer een Jacht tot haerder verlossinge binnen dooz quam/ dat hy't selve (van haer vooz-genomen aenslag) soude waerschoutwen ; sulcks dat van haer disseyn verstecken souden blijven/ des se mede aen kant moften.

Onderwijlten noch een ander party volcks op een ander Eplandeken zijnde; so is David Zeevanck in't laetste van Julio met een welgemande Sloep derwaerts gebaren / heeft haer oberballen / ende alle te samen / uytgenomen seben jongens ende eenige bzouwen / vermoort.

Dese bloet-dozstighen tyrannen van't moozden als dzoncken gewozden zijnde / waren tot soodanighe vermetele hooberdye ende opgeblasentheydt ghekomen / dat niet en ontsagen des Compagnies kostelijck geberghde stoffen aen te tasten / haer daer veel nieuwe satsoenen van kleederen van doende maken / die met soo veel goude passementen boozdende als eenigsins mogelijk was; Jeronymus Cornelisz daer een goede boozganger in zijnde; doende daer-en-hoben zijn Cravanten (daer hy hem best op vertroude / en die in't moozden willigh waren) in't roode laken kleeden / met twee en dyp goude passementen dicht geboort zijnde. Om de loop haerder boosheyt noch rupiner toom te geben / soo hebben sy oock eenighe obergeblevene Vrouw-luyden in deser voegen onder haer ten bupte uyt-gedeelt; Jeronymus Cornelisz booz sijn gedeelte nemende Lucretia Jans, Gysf-bzouwe van Boudevin vander Mijlen; en Coenraet van Huysen, Judith Gijfberts, outste dochter van hare Predicant / Gijfbert Sebastiaenz, die / soo hy 't leven behouden wilde sulcx met gedult aensien most; boozts souden Trijntjen ende Susjen Fredericks gesusters / nevens Anneken Bosschtieters / Anneken Herders ende Maritjen Lowijfen 't resterende volck ten dienste moeten staen; haer ten dien epnde verschepte wetten boozschrijvende / daerse haer alle niet eede toe mosten verbinden / sose het leven behouden wilden / als hy dese naerbolgende acte is blyckende.

WY onderschreven Persoonen verbinden malkanderen op onser ziel en saligheyt, ende soo waer als ons Godt helpen wil; volghens den voorgaenden eedt den anderen gehouw ende getrouw te sullen zijn, niets in't heymelijck ofte openbaer, op den anderen te attenteren; veel min gedoogen geattenteert te werden; maer het ghemeyne besten in alles voor te staen; ende ons met dese naer volghende Vrouw-persoonen, volgens de beraemde wetten te vergenoegen, als Lucretia Jans, Judith Gijfberts, Anneken Herders, Trijntje ende Susje Fredericks, Anneken Bosschtieters, ende Maritjen Lowijfen; haer dien volghende te maintineren, ende alles te doen dat tot de meeste vrede is streckende. In kennisse van welcke wy desen den 16. Julius 1629. op't Eylant Bataviaes Kerck-hof onder teeckent hebben.

Eyndelijck is de hooberdige vermetenheyt van desen Jeronymus Cornelisz soo hooge gesteghen / dat hem den naem van koopman (alsoo daer geen koop-handel te vryben was) te gheringhe was; des liet hem den tijtel van Capiteyn generael geben / doende 't selbige den volcheren / ses-en-dertigh mannen sterck zijnde / met eeden beloben / ende hem daer booz erkennen / en gehoozsamen / als sulcx dit bygaende geschzift is getuygende.

WY onderschreven Persoonen, alle hier tegenwoordigh op dit Eylant zijnde, so wel Raets-verwant, Soldaten, Bootsgesellen, als onsen Domine, geenen uytgesondert, en wie het soude mogen wesen, nemen aen voor onse Opper-hoof, als Capiteyn Generael, Jeronymus Cornelisz, die wy eendrachtelijcke, en yeder in't besonder sweren (soo waer ons Godt helpen wil) in alle 't gene hy ons sal gebieden, getrou ende gehoorsaem te sullen wesen; en wie ter contrarie doet, dat hy des Duyvels eyghen zijn sal: Hier mede te niet doende ende afleggende alle voorgaende openbare ende particuliere beloften ende eeden, die voor desen gepasseert zijn; daer onder begrepē zijnde alle heymelijcke kamerzetschappen, tentschappen ende andere, hoedanig die soudē mogen genaemt

naemt zijn. Begeren vorders dat het Boorvolck onder ons niet meer Bootsgesellen, maer gelijkelijcke met de andere Soldaten onder een Compagnie sullen genaemt ende gerekent werden. Aldus gedaen ende onderteeckent op het Eylant genaemt Bataviaes kerck-hof, den 20. Augusti 1629. En was onderteeckent als volghet:

Coenraet van Huysen.
 Jacob Pietersz Cosijn.
 Gijbert van Welderen.
 Reynier Heyndriesz, Bottelier.
 Andries Ionassz van Luycck, Soldaet.
 Matthijs Beyr van Munsterbergh, Soldaet.
 Jaques Pilman van Pres, Soldaet.
 Andries Lieben van Oldenburgh, Soldaet.
 Ienriaen Iansz van Bremen, Bootsgesel.
 Ian Willemsz Selijns, Kuyper.
 Cornelis Pietersz van Wrecht, Soldaet.
 Gielis Philipsz van Malmidier, Adelborst.
 Iohan Jacobsz Heylwerck van Basel, Adelb.
 Allert Iansz van Assendelft, Boffchieter.
 Gerrit Willemsz van Enckhuysen, Bootsgesel.
 Ian Pillegrom de Bye van Bommel.
 Salomon de Seanis, Onder-koopman.

David Zeevanck.
 Wouter Loos van Mastricht.
 Gijbert Bastiaensz Predicant.
 Ian Heyndriesz van Bremen, Soldaet.
 Rugier Fredriesz, Slotemaker.
 Hans Fredriesz van Bremen, Soldaet.
 Lucas Gielisz nuyt den Hage, Adelborst.
 Abraham Iansz van Yperen, Boffchieter.
 Olivier van Welderen, Adelborst.
 Ysbrant Ysbrantsz van Purmerent, Assistent.
 Ian Egbertsz, Timmerman.
 Hendrick Iaspersz van Montfoort, Soldaet.
 Theewis Iansz van Amsterdam, Timmerman.
 Claes Harmensz van Campen, Hoop-looper.
 Rogier Decker van Haerlem, Jongen.
 Abraham Gerritsz van de Siara-leonis.
 Lenart Michielisz van Os, Adelborst.

Seben ofte acht daghen daer naer weder raet ghehouden hebbende / besloten Weybbe Hays met de sijnen te bespringen; want dese mede om den hals wescende / soo hadden sy niemant te vreesen; te meer alsoo eenen Pieter Lambertsz Bootsgesel / met een gemaectt schuytjens ontblucht ende by haer gekomen was / diese nebens het schuytjens om te straffen weder wilden hebben; daer toe dan twee-entwintigh van de soolijckste rabauten upt verhozen hebbende / zijn derwaerts gerooken; naer een haer gevecht gebrougen zijnde weder te rugge te keeren. Dit haer mislucht zijnde / soo hebben eenighe dagen daer naer (zijnde in Julio) haer aenflagh weder herbat; tot dien eynde dyp schuytjens met 37. Mannen ghereet makende; Jeronymus Cornelisz hem selver daer by begebende / verhopende met sijn tegenwoordigheyt de oberhant te behouden: by 't Eplant komende / zijn daer recht op aen-ghebaren; doch Weybbe Hays met de sijnen bewaerden hare posten wel / haer bromelijck woerende / staende aen strant tot de kuyen toe in 't Water. Dese verbloechte moozdenaers siende dat sy niet gekelt niet en konden upt rechten / hebben den leuwen-huyt laten baren / het bossen-bel te werck stellende / besochten met haer te vereenigen; daer toe den Domine, ofte Predicant gebruyckende; dese naer veel ende weder gaen / soo veel te wegen gebracht heeft / dat het bechten booz dien dagh gestaecht en opgehouden is / onder belofsten van des anderendaegs het accoozt met eeden te bevestigen / en dat sy als dan Weybbe Hays ende de sijnen eenige Takenen tot kleedinge leberen souden; daer bozen het ontboerde schuytjens weder genietende. Terwijlten Jeronymus Cornelisz doende was / om door tusschen spreken van den Predicant dit accoozt te treffen; ende sulchs by de andere vernomen zijnde, soo waren die daer niet wel mede te vreden: Coenraet van Huysen in toorn upt-berstende / sepe / sy wildes des anderendaegs doen bechten tegens danck van die sulchs leet was. David Zeevanck dese gemaecte vrede mede seer verdoetende / heeft ondertwijlten sijn beste gedaen / eenige Fransche Solda-

Soet
haer met
broeders
bebechte

Daer m
walschere
toe soek
te gerake

tén van Weybbe Hays geselschap/ met belofte van peder 6000. guldens aen gelt te tellen/ op sijn zijde te trecken ; om / als des anderen daeghs de gemaachte briede bevestigt soude werden/ by haer ober te komen ; en te sichter Weybbe Hays geselschap aen kant te hebben. Op dese boorzaerden dan van den anderen gescheyden zijnde/ soo heeft David Zeevanck aen Jeronymus Cornelisz sijn handeling met Weybbes Soldaten te kennen ghegeven ; hem dit schelm-stuck wel beballende/ heeft / om dese Soldaten meer te stercken/ haer dese naerbolgende bried/ met een Daniel Cornelisz , op den 23. Julij / secretelijck toe-gefunden.

Beminde Broeders en Vrienden Jean Hongaer , Jean, Renouw de Mirinbry, Thomas de Villier, Jean Boniver ende Eduart Coe, hoe wy langer uwer voorgaende getrouwe broederlijke vrientschap by ons selven overleggen , hoe wy meerder verwonderen ; dat ghy-lieden, die op 'tverfoeck van my den koopman vrywillig vertrocken zijt, om het hooge Eylant te besichtigen, niet weder en keert, om bescheyt te brengen; door dien wy u altijt geacht en ghehouden hebben voor onse grootste ende getroulste Broeders en Vrienden ; ende noch uwe verbintenisse en geselschap (die wy so waert achten als ons eygen leven) gesocht hebben, ende noch soecken aen te jagen. Maer 'tgene ons vremt dunckt, is, dat ghy-lieden schijnt gehoor te geven aen de wijs-makinge van sommige misdadigen, die hier om mutinatie de doot verdient, en des halven naer een ander Eylant versonden waren; die buyten ons weten by u-lieden gekomen zijn; dat wy Jean Coos

Coos de Sally op het Eylant verfondē hebben, is alleen geschiet ter consideratie van Jean Thierfon, die, door dien hy ut de leggers gefopen had, mede verfondē is; om dat beducht waren, dat Jean Coos hem behulpig soude zijn; twelck wy naerderhant verstaen hebben anders te zijn, door dien hy ons presenteerde, soo hy by ons mochte leven endo sterven, Jean Thierfon te doorsteken; soo hy daer toe noch gesint was; 'foude ons een aengename dienst ende vrientschap zijn. Nu dan beminde Broeders en Vrienden, begeeft u, nevens Jean Coos weder by ons, helpt de gerechticheyt voorstaen en de misdadigen te straffen; soeckt ons voornamentlijcke levendig in handē te leveren, die, die ons eergisteren so verradelijck van ons meeste behulp (het Schuytjen) berooft hebben; als Lucas de Botteliers maet, Cornelis den dicken Trompetter, Cornelis den Assistent, Jan Michielsz den Dooven, Adriaen den Bosschierter, schele Heyndrick, Theunis Klacsz, Cornelis Hellinx ende andere Bootgefellen die by u zijn; alsoo sy sonder u weten een Compas hebben, om heymelick met het Schuytjen naer 't vaste Lant te verrecken. Den Koopman die een sonderlingh wel-gevallen en vertrouwen op Weybbe Hayes heeft, wenschen dat ghy hem dit secretelijcke wilt verwittigen. Voorts refereren wy ons in alles op het rapport dat bringer deses u-lieder Confrater Daniel Cornelisz, mondelinge doen sal; indien ghy hem vry geleyt geven wilt. Datum den dry-entwintighsten Julij 1629. op 't Eylant Bataviaes Kerck-hof.

Desen brief Weybbe ende de synen ter handt gekomen zijnde / ende bemerkende dat het nu met listen op haer aengeleyt was; soo zijn sy op haer hoede gekreeft. Doch in tucht haer

Desse Schelmen met haren Capiteyn Jeronymus Cornelisz, des ander daeghs ses sterck / met de belooftē lakenen gekomen wesende / om de gemaecte vrede te bevestigen / (wepnigh achterdocht hebbende / dat haer valscheyt aen den dagh gekomen was) ende te lande getreden zijnde; soo zijnsē van Weybbe Hayes volck schielijck overhullen; vier van de haren als David Zeevanck Assistent / Coenraet van Huysen, Gijssbert van Welderen Welboorst / ende Cornelis Pieterz van Wtrecht Soldaat doodt blijvende / is Jeronymus Cornelisz haer opgewoopen Capiteyn gevangen / ende Wouter Loos 't ontkomen.

Wouter Loos van Mastricht desen dans ontsprongen zijnde / en tijdinge van dit ongeluchigh weder-haren den synen gebracht hebbende; soo hebben sy hem al-te-samen by provisie / in Jeronymus plaetse tot haren Capiteyn aengenomen; hy / om dese nieuwe aengenomen dienst wel upt te voeren / heeft Weybbe Hayes met de synen niet langhe in vrede ghelaten / maer is hem des anderen daeghs 'smorgens met twee wel-gemante Sloepen volchs weder komen bespringhen; verhopende een-mael tot haer bloedt-dorstigh opset te geraken / ofte Jeronymus Cornelisz weder upt haer handen te verlossen.

Weybbe Hayes als een voorzichtig man / wel op sijn hoede zijnde / en dese twee aenkomende sloepen vernemende / heeft sijn volck op strant in ordze geselt; die haer doch soo verkeerden / dat de aenkomende Schelmen gebzongen waren te vertrecken; vier van Weybbes volck seer swaerlijck gequeeft zijnde. Dat andre beschouren hadden.

Dit is wel 't boornaemste / gedurende het upt-blijven van den Commandeur François Pelsaert, onder dit ongeluchigh volck voorgeballen; waer van top de verholgende Historie (soo veel hebben komen te wete komen) verhalen sullen.

Vervolgh van de Voyagie.

Den Commandeur François Pelsaert den 5. Julius voor Batavia op de Reede ghekomen zijnde / (als vozen verhaelt is) soo heeft hy hem 's ander-daeghs voorts

5 2 9. voozts te Lande ende ten Hobe begheben ; sijn ongheluck den **C. Heer Generael** Jan Pieterfz Koen ende sijnen Kaden bekent makende / met verfoeck van haestige hulpe / om de geberglyde Menschen / en de Compagnies goederen soo beel in behouden handen te brengen / als 't mogelijcken sijn soude ; echter zijnder eenige dagen daer mede dooz- ghebracht ; tot dat hem epndelijck 't Jacht Sardam toegeboeght is ; dat dan ge-equippeert / met volck ende bibres voozien zijnde / soo was den tijt van thien dagen verloopen eer sijn schryp konde geraken ; sulcx dat eerst den 15. Julij des morgens met de Lant-wint t'zepl gegaen is. Des achter middaeghs ontrent het Mensch-eters Epland komende / ontmoetede aldaer het Schip Leyden, zijnde den 8. May 1628. upt het Vaderlant (ofte Cerel) gezepl ; ende dat in gheselschap met 't Schip 't wapen van Enckhuysen ; dat den 12. October laerst-leden ontrent de Siara-leonis, dooz sijn kruyt op-ghesprongen was ; soo dat maer seven-en-bijstigh per soonen / dooz 't Schip Leyden geberght wterden ; hebbende reets hondert seventigh dooden gehad ; van het resterende volck was redelijck kloeck ende gesont ; alsoo sijn een maent langh aen Sillebor op Sumatra verber seht hadden. Tegens den abont cagen sijn mede het Schip Beets ofte Wigge van Hoorn ; zijnde in de Vloot van de **C. Heer Jacob Specks** upt gezepl. Den 16. dito / was 't meest stil / soo dat dien dagh niet zeplen wernigh vorderden / maer dzeven met de stroom de Straet hardt upt / siende des Abonds de Princen Eplanden.

Den 17. dito / des morgens hadden sijn de Princen Eplanden Oost Doozt-Oost van haer / hebbende den gantschen nacht meest stilte / van dooz Sonnen opgangh begon het upt den Zuyden op te hoelen / stelden cours Zuyt Zuyt-Oost ; tegens den middagh liep de Windt een streeck Oostelijcker / soo dat maer Zuydt ten Westen aen zeplen konden.

Den 18. dito / des middaeghs peylden de hooghte van 8. graden / 25. minuten Zuyder bzeere / zijnde de windt Zuydt-Oost / cours Zuydt Zuydt-West / gissen dien dagh Z. West ten Zuyden / behouden cours 25. mijlen vertiert te hebben.

Den 19. dito / soo behouden haer des middaeghs op de hooghte van 9. graden / 5. minuten / stellende cours met eenen Zuyden Windt / Zuydt ten Westen / hebbende naer gissinge Zuydt-West / ten Zuyden behouden 24. mijlen gezepl.

Den 20. dito / des middaeghs gekomen zijnde op de hooghte van 11. graden / soo hadden den Windt Zuydt-Oost ten Oosten / cours Zuydt ten Westen / dat etmael Zuydt Zuydt-West 20. mijlen gezepl zijnde.

Den 21. dito / hadden variable Winden / daer onder somwijlen wat stilte / kregghen in den morghen regen / soo dat dertigh ofte veertigh kannen Waters berggaerden / hebbende op den middagh de hooghte van 10. graden / 38. minuten / by gissinge 11. mijlen Zuydt-Westen ten Zuyden behouden gezepl zijnde.

Den 22. dito / de windt met top-zepls koelte upt den Zuydt-Oosten / stelden cours Zuydt Zuydt-West / nemende des middaeghs Polus hooghte / behouden die 12. graden / 41. minuten / soo dat Zuydt-West ten Zuyden behouden 19. mijlen meenden vertiert te hebben.

Den 23. dito / de windt met buyen in ende upt waepende / behouden haer des middaeghs op 14. graden / ontrent 22. mijlen dat etmael vertiert zijnde.

Den 24. dito / den windt Zuydt-Oost / cours Zuydt Zuydt-West / ende Zuyt Zuyt-West ten Zuyden behouden / hebbende des middaeghs 15. graden / 14. minuten / Polus hooghte / en naer gissinge 22. mijlen gezepl.

Den 25. dito / met eenen Oost Zuydt-Oosten windt / ontrent 17. mijlen Zuydt

Z. W.

Z. W. behouden gezeplt / hadden des middaegs 16. graden 16. minuten hooghte. 1629.
 Den 26. dito / den windt Oost / cours Zuydt Zuydt-Oost / ende Zuyden be-
 houden / 'smiddaeghs de hooghte van 17. graden / 52. minuten / hebbende in dit
 etmael 23. mylen vertiert. August.

Den 27. dito / des middaeghs / bevonden haer op Polus hooghte van 18. gra-
 den 55. minuten / hebbende den windt met stilte Oost ten Zuyden / gisten Zuy-
 den / behouden 15. en een half mijl gezeplt te hebben.

Den 28. dito / des morgghens de windt met een mope hoelte ende stort-regen
 Zuydt Zuydt-Oost schietende / soo wonden 't Oostelijck ober / cours Zuyden
 behouden / zijnde des middaeghs op de hooghte van 19. graden / 45. minuten.

Den 29. dito / wegens mottigh datter weder / des middaeghs geen hooghte be-
 komen hebbende / soo gisten echter Zuyden behouden 20. mijlen gebozbert te zijn.

Het weder den 31. dito / opgeklaert zijnde / soo namen des middaeghs Polus
 hooghte van 20. graden / 9. minuten / zijnde de lengte 132. graden / 8. minuten ; als-
 doen begon de windt te Zuydelijcken / soo dat het Oostwaerts overlepden / zep-
 lende tot in de nacht Zuyt-Oost / ten Oosten aen / tot dat de windt weder West
 Zuydt-West liep.

Den eersten Augusti / met een Zuydt-Oosten windt Zuydt-West ten Zuy- August.
 den behouden gezeplt hebbende / soo hadden des middaeghs hooghte van 21. gra-
 den / 13. minuten / zijnde de lenghte 133. graden / 35. minuten.

In vier gestalte tot den 5. dito / boort-zeplende / bevonden haer des middaeghs
 op de hooghte van 24. graden / 45. minuten / zijnde de lenghte 130. graden / 8. mi-
 nuten / met eenen Zuyt Zuyt-Oosten windt / tot 'sabonts Zuyt-West aen zep-
 lende / tot dat de windt seer variabel om ende weder liep / soo dat genootsaecht
 waren dickmaels te wenden.

Den 6. dito / des middaeghs zuyder breeze van 24. graden / 24. minuten / had-
 den alsdoen harde beynningen upt den Zuydt-Westen / de wint seer variabel zyn-
 de / soo dat het te meys Oost / ende dan weder Zuyt ober-leggen moesten.

Den 7. dito / gekomen zijnde op de hooghte van 24. graden / 48. minuten / zep-
 dense met eenen Zuydt Zuydt-Oosten windt Zuydt West aen / tot dat des
 nachts de windt Oost Zuydt-Oost liep / leyden 't alsdoen met mottigh weder
 Zuydt ober.

Den 10. dito / des middaeghs gekomen op de Zuyder breeze van 27. graden /
 54. minuten / soo liepen met een Boort-Oosten windt meest Oost aen / naer dat
 die in ofte upt ree / zijnde seer hart weder.

Den 11. dito / des boortmiddaeghs den windt upt den Westen / soo dat West
 Boort-West aengingen / hebbende Polus hooghte van 27. graden / 57. minuten
 des nachts quam hy met harde hoelte upt den zuyden ende Zuydt Zuydt-We-
 sten.

Den 12. dito / des middaeghs gekomen zijnde op 27. graden / 2. minuten / had-
 de den windt Zuydt ten Westen / en de cours Oost ; naer den middagh variabel
 weder zijnde / liep den windt Zuydt-Oost / des het wenden.

Den 13. dito / op den middagh gekomen zijnde op de hooghte van 25. graden /
 50. minuten / was 't met een Zuydt-Oosten wint stil weder / soo dat Zuydt Zuydt
 West ende Zuydt-West ten Zuyden aenzepden ; doch den windt daer naer vari-
 abel / hebben 't dickmaels gewent / naer dat hy in ofte upt-schoot.

Den 14. dito / weghens betrocken weder geen hooghte konnende nemen / soo
 gisten echter op de selvige breeze te zijn / hebbende den windt Zuydt-West / ten

- x 6 2 9. **Zupden / des met een hol water upt den Zupden / Oost Zupt-Oost aen zepden.**
 Den 15. dito / des middaghs zupder hzeete van 26. graden / 30. minuten be-
 komen hebbende / soo kregen met harde koelte / en buyghig regenachtig weder / een
 zupden wint / sulchs / dat Oost zupd-Oost mochten aenzepden.
- Den 16. dito / des middaeghs de hoogte van 26. graden / 16. minuten / den wint**
 zupden / die des nachts zupt-oost ten zupden schoot / des het westelijck ober t'zee-
 waerts wenden.
- Den 17. dito / des middaghs geen hooghte bekomen / des gisten twee mijlen**
 zupdt aen gewonnen te hebben / hebbende den gantschen nacht een harde koelte
 upt den zupt zupt-westen ; des moorghens wiert het slecht water / ende liep de
 wint ooselijck.
- Den 18. dito / geen hooghte bekommende / soo gisten echter zupder hzeete te heb-**
 ben van 27. graden / 15. minuten / den wint met moop weder oost zupt-oost zijn-
 de / sulchs / dat dat gantsche etmael zupden aen zepden.
- Den 19. dito / haer des middaghs op 28. graden / 29. minuten bevindende / had-**
 den met labber-koelte eenen Oost Zupdt-Oosten wint / die des moorghens Zupdt
 Zupdt-West schoot / daer het voort stil op wiert.
- Den 10. dito / des middaghs zupder hzeete van 29. graden / 10. minuten / den**
 wint zupden / gingen oost ten zupden aen / des nachts een labber-koelte / met va-
 riabile winden.
- Den 21. dito / hebben geen hooghte bekomen / doch gisten die als vozen ; zep-**
 den met een zupden wint / oost behouden aen / hebbende harde depningen upt den
 Zupdt Zupdt-Westen / gingen voorts Oost ten zupden aen.
- Den 22. dito / haer des middaeghs bevindende op zupder hzeete van 29. grad.**
 19. minuten so hadden de wint zupden / cours noort-oost ; alsdoen gisten de Stier-
 luyden noch ontrent 15. mijlen van't geblevene Schip te zijn.
- Den 23. dito / gekomen zijnde op Polus hooghte van 28. graden / 14. min. heb-**
 bende de windt zupdt-west / cours oost / gisten alsdoen de langhte van't landt te
 hebben / dzeben derhalven des nachts twee quartier / met de fock op de mast.
- Tot den 25. dito / des moorghens ghezept zijnde / hadden des middaghs zupder**
 hzeete van 27. graden / 56. minuten / alsdoen bevonden sy dat de stroom haer dat
 etmael gewoonelijcker wijze om den Poozdt ghelept hadde / oock sagen sy veel
 harde rabelinghen / meenden oock eenighe Eplanden ende beringe van de zee te
 sien / van het was't blicken van de Son ; hadden alsdoen den windt Zupden/
 ten naesten by Ooselijck ober ; des nachts in't eerste quartier liep hy zupt zupt-
 oost / des het Westelijcken oberwenden / ende het wiert stil / van de zee liep schiz-
 kelijcken hol / upt den zupt-westen.
- Den 26. dito / des middaeghs 28. graden / 5. minuten hooghte bekomen / zijnde**
 de windt zupdt ten Westen / met groote holle zee / die naer den middaght zupdt
 zupdt-oost schoot / wenden t'Westwaerts ober ; soo ontrent neghen ofte thien
 glasen geloopen hebbende / mosten t'wegens t'holle Water / wederom den Oost
 leggen.
- Den 27. dito / was het den gantschen dagh meest stil / sulchs dat onghemaniert**
 Westwaerts aendzeben / hebbende des middaeghs zupder hzeete van 28. graden
 13. minuten / de zee hart upt den zupden aen-schietende ; tegens den abondt be-
 gon het upt den zupt-westen te koelen / dies zupt-oost aen zepden / van hadden
 snaches weder veel stilten.
- Den 28. dito / op de hooghte van 28. graden / 35. minuten geraecht zijnde / lie-**
 pen

pen met eenen zuydt zuydt-Westen wint Oost aen; doen sagen sp het eerste kroos
drijben/ waer upt giften haest landt te sullen sien/ liepen twee quartier/ met har-
de boortgangh zuydelijk aen: maer lieten 't in de dagh-waacht met de focht op de
mast drijben; den windt des morgens weder zuyt-oost ten Oosten loopende. 1629,
Sebtem.

Den 29. dito/ hadden alsdoen zuyder breeete van 28. graden/ 10. min. den windt
zuydt-Oost ten zuyden/ met hart weder/ staende de mars-zepls ter halber steng/
sulcks/ dat wederom zuyder breeete verlozen hebben; des avondts wonden t'zee-
waerts/ den geheelen nacht over zuyt-west ten Westen aenzepende. sien kroos
drijben.

Den 30. dito/ des middaghs zuyder breeete van 29. graden/ 55. minuten heb-
bende/ was den wint zuyt-oost ten zuyden/ de zee hardt upt den Zuydt Zuydt-
Westen aenschietende.

Den 31. dito/ booz den middagh was 't heel stil/ soo dat Polus hooghte nepl-
den 29. grad. 49. min. den windt naer den middagh westeljk ophoelende/ setten
haer cours Noord-Oost ten Oosten aen/ bermits niet wisten hoe verre noch van't
lant waren; des morgens liep de wint Zuyt. O. daer naer O. Noord-Oost.

Den eersten September / met variable winden des middaghs zuyder breeete Sebtem.
bekomen hebbende van 29. graden / 16. minuten / soo was het niet mogelijkken
om den Oost te komen.

Den 2. dito/ des morgens liep den wint met ten-zepls koelte Noordten/ zijnde
des middaghs op de hooghte van 30. graden 16. minuten bebonden haer alsdoen
seer hart om den Zuydt gedreben; des avonts boeghden hem de windt Noordt-
West/ des Noordt-oost ten Noordten aen-gingen.

Den 3. dito/ des morgens met een Westeljk wint veel kroos siende drijben/
setten hare cours Oost aen / des middaeghs het vaste Zuyt-lant in't gesicht be-
komende/ dat hem Noord Noordt-West/ ende Z. Z. Oost strechten; daer ontrent
drie mijlen af loefende/ sagen sp't naer giffingh noch wel vier mijlen Zuytwaerts
henen strecken/ almaer 't sich eynde; het is heel hael slecht Landt/ met sommige
zant-dynnen/ als om den Noordt; hadden daer op 25. badern schoone zant-gront/
en des middaeghs hooghte van 29. graden / 16. minuten / haer cours met eenen
W. Zuyt-westen wint / Noordt-west aen-stellende / doch de holle depningen sine-
ten haer soo na de Wal toe/ dat het des avonts een mijl van't Lant setten moften/
daer twee glazen in de eerste waacht het Ancker in twee stukken brack / soo datse
niet sonder perijckel met der haest een ander lieten vallen. Kromt
niet sonder
perijckel op
het vaste
zuyt-lant.

Den 4. dito/ des morgens de wint Zuyt-West ten Z. met holle depningen/ die
op den dagh Z. Zuyt-west veranderde; doen lichten sp haer Ancker / ende qua-
men booz middagh onder zepl / haer cours West Noordt-west t'zee-waerts stel-
lende om wat van de Lager-wal te geraken / hebbende des middaeghs Zuyder
breeete van 28. graden/ 50. minuten; het Lant begon hem van hier een streect te
ontballen/ te weten / Noordt ten westen/ ende Zuyt ten Oosten; naer den middagh
liep de wint Zuyden / des Noordten aen-gingen; ontrent den avont wierden sp
een drooghete gewaer/ recht booz upt / ofte West aen haer gelegen/ geen musquet-
schoot daer af zijnde / hebbende niet boven 25. badern schoone strant-gront / dies
sp het wonden / een half mijl Oost Zuyt-Oost daer af-loopende/ dat sp vijf mijlen
van't vaste Lant op 27. badern schoone gront ten Ancker quamen: het wiert des
nachts met stilte heel schoon weder/ den wint Zuyt ten Oosten zijnde.

Den 5. dito / met eenen Z. Zuyt-oosten wint liefsjk weder zijnde/ lichten sp
in den morgen stont haer Ancker / en een uur Z. Zuyt-West aen gezept hebben-
de / soo wierden sp booz upt langens haer cours henen brandende droogheden ende Berriemen
vaninge.

1629. Eplandekens gelwaer; de windt handt ober hant ruyvende/ liep Oostelijck/ soo dat Zupdelijcker/ ende Z. Z. Oost zeplen konden: dit recif ofte dzoogte strechte hem Z. Zup- west/ ende N. Noort- Oost; bevonden daer langens henen 27. 28. a 29. badem Zant- gront. Des boozmiddaeghs ten elf uren waren het vaste lant upt het gesichte/ hebbende alsoeden Zupder bzeete van 28. graden/ 59. minuten/ zijnde een hoeck ban't recif West Zupdt- West van haer met een duple schozen gront/ op de diepte van 50. a 60. badem Waters: naer den middagh begon het stil te worden/ soo dat de stroom haer heel om den West leyden/ en de rudsen ontvielen haer heel Westelijcken; gisten alsdoen ontrent acht mijlen ban't vaste lant te wesen; dese stulte duerde den gantsche nacht/ endzeben soo dicht langens de rudsen henen/ dat se die den gantschen nacht konden hoozen ruyfchen.

Den 6. dito/ des moorghens waren de rudsen upt 't gesicht; ontrent elf uren quam de lucht upt den W. Noort- westen/ liepen te naesten by weder naer de rudsen toe/ zijnde des middaeghs op de hoogte van 28. graden/ 44. minuten/ alsoeden begon het seer hart upt den Noort- Westen te waeyen/ soo dat dien achtermiddagh af ende aen labeerden/ bevindende dat den stroom haer seer om den Noort- West leyde; des abonts wonden sp't weder van de rudsen t'zee- waerts/ hebben de op 40. badem buylen klipachtige gront/ dese dzooghte strechte hem buyten Z. Oost ende Noort- West/ des abonts begon het soo stijf te waeyen/ dat den gantschen nacht met hupckende schober zeplen/ ende variable winden loopen moften.

Den 7. dito/ des moorghens nam het weder af/ soo dat de zeplen weder by geset wierden/ hebbende des middaeghs de hooghte van 29. graden/ 30. minuten; liepen alsoeden Noortwaerts ober/ om het vaste lant in't ghesicht te bekomen; dan den windt West Noort- West scherpende/ soo waren genootsaecht het t'Zee- waerts ober te leggen.

Den 8. dito/ des middaeghs op de Zupder bzeete van 29. graden/ 7. minuten zijnde/ selden haer cours Noort- Oost aen/ soo dat des abonts de beringe weder in't ghesicht kregen/ liepen derhalven den gantschen nacht West Zupdt- West t'Zee- waerts/ den windt Noort- West zijnde/ doen begon 't soo hardt te waeyen/ dat de mars- zeplen in moften.

Den 9. dito/ des moorghens hebben 't weder naer 't lant gewent/ zijnde des middaeghs op de hooghte van 29. graden/ den resterende dagh met af ende aenwenden verlijtende; des abonts waeyden 't upt den Noort- West een harden storm/ hebbende genoegh te doen/ dat het met schober- zeplen konde gaende houden.

Den 10. dito/ een Westelijcke windt/ en top- zepls koelte/ weder zepl gemaeckt hebbende/ soo hadden sy des middaeghs Zupder bzeete van 29 graden/ 30. min.

Den 11. dito/ des moorghens was het stil/ doch hadden een holle Zee/ den windt upt den West Zupdt- Westen/ soo dat geen Noort konden winnen/ ofte waren op ofte by de rudsen; hebbende des middaeghs Polus hooghte van 28. graden/ 48. minuten/ met variable winden; lieten 't den gantschen nacht met de Pock op de Mast drijven.

Den 12. dito/ des moorghens maechten weder zepl/ oock aengaende/ tot dat haer des middaeghs op de hooghte van 28. grad. 13. min. bevonden/ dies weder wat Zupdelijcker liepen/ om recht op 28. grad. 20. min. te landt te komen/ zijnde de windt Zupdt- west/ hadden groote depningen; des naer- middaeghs twee uren booz Sonnen onder- gangh/ kregen de rudsen weder in't gesicht/ daer noch twee mijlen van daen gisten te wesen/ als doen het loot werpende/ bevonden op hondert badem schoone Zant- gront/ doch een half mijl genadert wesende/ en weder

der gebiept hebbende/ vernamen op 30. vadem een buyle steenachtige gront/ dies het des nachts in't tweede quartier t'zeewaerts wonden / tot in den dagh wacht/ datse het weder landwaerts oberlepden/ om te met de wal te genaken.

Den 13. dito / d'z uren na Sonnen opgangaſh wierden 3p de barmingen weder gewaer / en bekent zijnde / bevonden een mijl om de Nooꝝdt verlozen te hebben/ alsoo de wint zuyt zuyt-oost geweeft was ; op den Nooꝝdelijcksten punct van de Abriolhos verhallen zijnde/ resolveerden (om dat altyts te hoogh ofte laegh quam en te periculcus was / die van bupten aen te doen) dooz de holle deynningen ende buyle gronden dzagende te houden / beneden de ypperste dzooghte/ ende loefden doer weder ten naesten by / den wint Zuyt Zuyt-Oost / cours Oost zijnde ; een woepnigh binnen komende/ hadden dadelijcken schoone gront op 30. a 35. vadem waters / smiddaeghs hooghte van 28. grad. zupder bzeete ; kortz daer na sagen sy het vaste zupder-lant weder : alsoo 't hart begon te koelen / ankerden sy 't ontrent twee mijlen van de wal / op 30. vadem schoone zant-gront.

Den 14. dito / waepden 't stijf uyt den zuyt zuyt-oosten / soo datse haer anker niet konden winden / ende den ganischen dagh moften blijven leggen.

Den 15. dito/ den wint tot des middaeghs eben hart aenhouvende/ begon 't als doe wat te stillen / soo datse het anker aen boozt kregen ende opdoonden ; onder zepl geraecht zijnde/ hadden des middaeghs de hooghte van 27. graden/ 14. min. zupder bzeete / den wint Zuyt Zuyt-Oost zijnde / labeerden den ganischen dagh om den Supdt te winnen / des avonts bevonden haer twee mijlen gebordert te hebben / doncker zijnde / ankerden weder op 30. vadem schoone zant-gront.

Den 16. dito / des morgens dagh geworden/ lichten sy weder 't anker / ende gingen met eenen West Zuyt-Westen wint / ten naesten by Supden ober ; naer den middagh liep den wind West / daer naer Nooꝝden / soo datse West zeplen konden : teghens den avont saghen sy de kudsen van haer verongeluckt Schip Batavia, ende wierdt den Commandeur aen 't hooghe Eplandt verkent / hoe-wel de Stier-luyden sepdent sulcks ander landt te wesen : twee uren op den avont ankerden sy op 27. vadem schoone zant-gront.

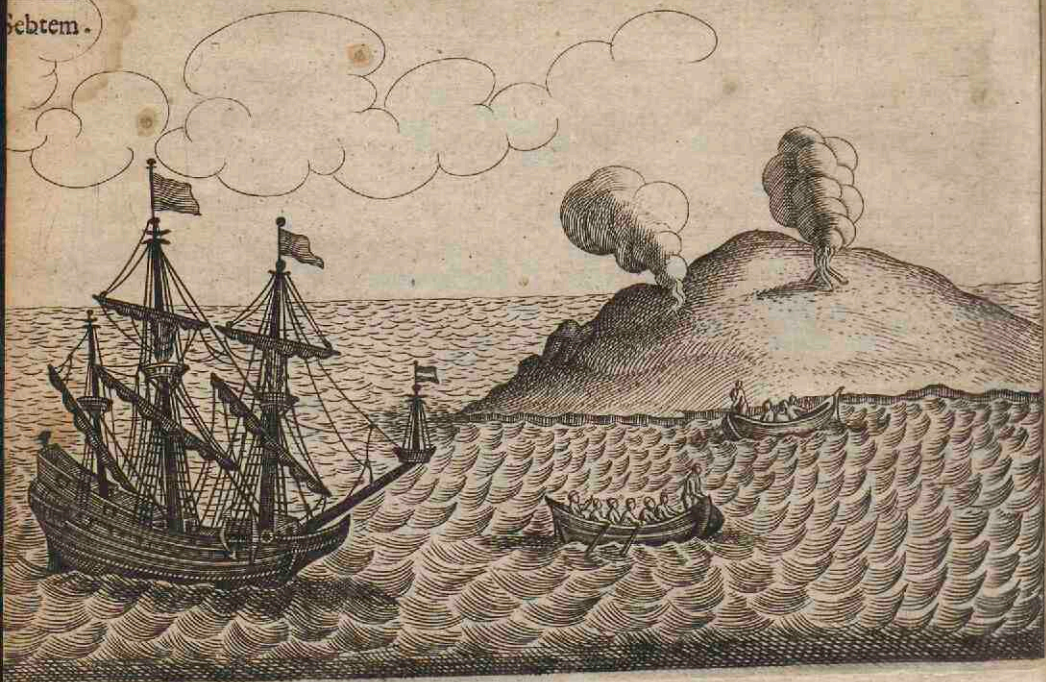
Den 17. dito/ des morgens met den dagh het anker weder gelicht en de wint nooꝝden zijnde/ bevonden haer noch ontrent twee mijlen van't hooge Eplant/ liepen daer zuyt west na toe. Dooz den middagh ontrent het Eplant komende / soo sagen sy 't dicht by 't wack op een lang Eplandeken roocken/ daer sy al-te-samen seer ober verblijft waren/ verhopende alle/ ofte haer meeste volck in't leven te vinden. Het anker in de groont ghesmeten zijnde / boer den Commandeur met de Boot (mede-nemende een Darchen/ Water/ Broot ende Wijn) naer het hooghste Eplant/ dat daer naest gelegen was ; doch daer komende/ vernam geen volck/ daer sy alle seer in verwondert waren ; te lande gespronghen zijnde/ sagen sy een kleyn Schuytjen met vier mannen om den Nooꝝdelijcken hoeck aen komen roepen ; waer van den eenen/ genaemt Weybbe Hayes, aen lant sprong/ komende den Commandeur teghen geloopt / riep ende wenschte hem welckom / maer hadt hem doch datelijck weder 't Scheep te baren ; alsoo daer een party Schelmen op de Eplanden/ ontrent het wack waren/ die met twee Sloepen het komende Nacht meenden af te loopen. Verhaelde boozts hoe hy Capiteyn van 47. zielen geworden was / die haer om haer leven te salveren / dus langhe op een Eplandeken onthouden hadden ; alsoo eenighen onder haer daer ghelaten volck Schelmen geworden waren/ hebbende wel 125. personen/ soo Mannen/ Vrouwen/ als Kinderen vermoort. Dat hy ontrent veertien dagen geleden / Jeronymus Cornelisz

162

Sebten

Itomen
de Abri
hos.Itomen b
t beronge
lucht s'gijrDaer s
het beer-
lijcken ge-
stelt bin-
den.

Onder-koopman / ende Hoofd van dese Schelmen gebangen / hier van sijn prijt-
 tipaelste skaden ende Complicen (als David van Zeevanck, Assistent / Coenraet
 van Huyssen, Gijsbert van Welderen, Adelborst / ende Cornelis Pieterlz van Uy-
 trecht, Soldaet) doodt gheslagen hadt / die haer tot twee verscheyden reyse seer
 vbandelijck hadden komen bebedchten / doch waren t'elckens kloechelijcke afge-
 weert; soo dat daer naer sinistremiddelen gebzupchten om haer te vermeerteren
 ende vermoorden / waer toe haer den bzebe aenboden / daer toe gebzupkende hare
 Predikant Gijsbert Sebastiaenz die sy dwoongen over ende weder te gaen. Nu dan
 gekomen zijnde / om de gemaecte bzebe met eede te bevestigen / ende alle het ge-
 passeerde te bergeten ende vergehen / soo waeren David van Zeevanck ende Coen-
 raet van Huyssen doende / met eenige soldaten tot berraet om te kooppen / haer elck
 6000. guldens aen gelt presenterende / soo sy des anderen daeghs / als sy (nu bzebe
 gemaecht hebende) weder souden komen / aen haer zijde twilden ballen / ende de
 anderen helpen vermoorden. 'tWelck sulcx vershaende / ende dat het nu om haer
 leven te doen was / soo hebben sy dese gesellen (als hier boven verhaelt is) doodt
 geslagen / ende haren Capiteyn gebangen genomen. Verhaelde wijders / dat een-
 nen / genaemet Wouter Loos, naer de ghebangenisse van haren gewesenen Cap-
 iteyn Jeronymus, van dese schelmen tot haren Obersten opgevoorpen zijnde / haer
 noch dien moeghen met twee Sloepen volcks hadd' komen bespringhen / die sy
 manne

mannelijck teghen-gheftaen ende af-gheftaghen hadden / zijnde hier Mannen van Weybbe Hays volck seer swaerlijck gequeest. Den Commandeur alle dese droebige tijdingen / niet groot herten-leet verstaen hebbende / is datelijck weder naer boort gebaren; belastende Weybbe Hays, met sijn Schuyptjen boorts weder tot de sijnen te roepen / en Jeronymus Cornelisz aen 't Schip gebangen te leberen / gelijk hy oock gedaen heeft. Doch eer den Commandeur 't Scheep konde gera- ken / sagh hy een sloep volcks om de Zuidelijcke hoek van 't hooge lant komen roepen / des hy hem tot tegenweer gereet maecte / om die Schelmen soo 't mo- gelijk was in sijn gewelt ende hechtenisse te bekomen / doende niet-te-min de- voir om aen boort te geraken; daer gekomen zijnde / roepden dese Schelmen eben stout op 't schip aen / dicht by komende / sagen syse alle sitten in 't root laken gekleet / wel dicht met goude passamenten geboort; den Commandeur vraeghde haer tot wat eynde sy ghewapent aen boort quamen? daer op sy antwoerden / 't scheep zijnde / sulchs wel te sullen seggen; hy sulck een soz antwoort ontfan- gen hebbende / belaste haer 't geweer in Zee te smijten / en dan ober te komen / of- te dat hy raet wiste haer tot sulchs met ghevelt te dwingen; 'twelch sy / geen nader ythomste siende / deden / en 't Scheep komende / in de Wers gheraecten: boort kwierdt tot het examen gheprocedeert; dat met eenen Jan Hendricks van Bremen Soldaet / sijn beginsel nam / die datelijck klapte ende beleet seventhien a twintigh Menschen vermoort ende helpen vermoort te hebben / doch alles ypt wydresse last van Jeronymus Cornelisz haren Capiteyn / die haer tot sulcx dwongh: expdres naer den oorzpronck ende circumstantie van dien ghebraeght zijnde / oock wat haer bewoghen hadt sulcke onmensselijcke woertheydt in 't werck te stellen? seyde alles wytwilligh te willen openbaren / oock hoe 't hem in den be- gin toz-gedragen had; als namentlijck / dat den Schipper Adriaen Jacobsz, Jero- nymus Cornelisz, ende den Hoogh-bootsman met den anderen berdraghen wa- ren / eer het Schip Batavia berongheluckte / 'tselbighe af te loopen; den Com- mandeur ende alle het volck / op hondert-en-twintigh naer (die haer aengestaen hadden) te vermoorden / ende ober boort in Zee te smijten; ende dan met het Schip op den roof ende by- buyt te loopen; wof halven Jeronymus Cornelisz, en- de de sijnen op 't Eylant zijnde / niet anders vermoeden ofte den Schipper soude den Commandeur onderwegen pewers vermoort / ofte in Zee buyten boort ge- smeten hebben; des hy naer een Maent van 't Schip op 't Eylant geweest zyn- de / bedacht niet beter te wesen / als al het volck op beertigh persoonen naer om te brengen; en datse dan het komende Jacht af loopen souden: dit dan in 't werck gestelt zijnde / soo konde hy sulcx echter niet ytbuoren / 'ten ware Weybbe Hayes, met de sijne (boort twintigh dagen naer 't lange Eylant ghesonden / om Water te soecken) van kant waren. Dit dupbels in-geben dan by der hand nemende / ende reers eenige tochten op haer gedaen hebbende / konden niet gewinnen.

Tegens den avondt wiert Jeronymus Cornelisz, dooz Weybbe Hayes, den Com- mandeur aen Scheeps-boort ghebangen gelebert; die hem met herten-leet aen- sagh / niet konnende bedencken wat hem bewoghen hadt / sich selven soo verre te verloopen / dat oorzaak geworde was / van sulcx onmensselijck moorden; In tegentwoordighedyt van den Raedt ghe-examineert zijnde / vraegghden hem den Commandeur / waeromne hy hem van den Dupbel soo wyjt van alle mensche- lijckheyt hadt laten verleyden / te doen 't gene noch opt by eenige Christenen soo wreedelijck in 't werck gestelt was / sonder eenige merckelijcke honger ofte doof- noot / maer alleene ypt hoele bloet-dorst / om tot sijn boog booznemen te geraken?

Daer

1629

Sebtem

Dernemmen
een Sloep
met volck.Die sy itt
hechtenisse
bekomen.
Confessie
van Jan
Hendricks
van Bre-
men.Tegens
mus Cor-
nelisz woz
den Com-
mandeur
ghebangen
gelebert.ende ber-
hoort.

Daer hy op antwoorde; datmen hem de schult niet moesten gheben van't gene daer geschiet was/ sulcks ten laeste leggende David van Zeevanck, Coenraedt van Huysen ende anderen die in de laetste restontre van Weybbe Hayes volck doodt gheslagen waren; seggende datse hem daer toe gedwongen hadden / ofte datse hem anders souden aen kant geholpen hebben, soo dat een mensch veel moet doen om het leven te behouden. Ontkende dat hy gesint soude weest hebben 't Schip Batavia helpen af te loopen; dan aengaende 't Jacht te overweldigen / alser een tot haerder verlossinge soude komen / sepe sulcks van Zeevanck boozgeslaghen te zyn / en dat hy 't selbige toegefaen hadt / doch sonder meeninge; alsoo sy vermoede / datse van dese ongeluckige Eplanden noyt souden verloft werden; naer dien hy aldaer van eenen Rijk Wouterlz wel hadt hoozen seggen dat Schipper Adriaen het Schip meynde af-gelooopen (soo 't niet herongelucht was) ende den Commandeur ooberboordt ghesmeten te hebben; waer upt hy vermoeden datse met de Boot noyt op Batavia souden gheraecht hebben / maer dat de Schipper naer Malacca soude ghelooopen zyn; ofte soo 't al ghebeurde dat den Commandeur op Batavia geraechte / ende een Jacht tot berlossinge gesonden wierdt / dat hy dan gesocht soude hebben 't selbige te waerscheuwen; soekerde hem alsoo met sijn wel-silappende tonge / door veel tasteliche leughenen te ontschuldigen / ghelijck ofte hy in alles supber / ende nergens van geweten hadt; ja hem dickmaels op de Maets heropende (gelijck of sy sijn innerliche meyninge wisten) seggende dat sy sulcks oock wel souden verklaren: dit daer van booz dien dagh hy gelaten zijnde / wiert hy weder in hechtenisse gestelt.

Den 18. Sebtember booz den dagh boer den Commandeur en de Schipper met de Schuyt ende boot naer het lange Eplant daer Weybbe Hayes met sijn byhebbende volck op was / tien Soldaten daer van daen halende; desen bekomende ende elck met een goet Musquet versien hebbende / is daer mede gebaren naer het Eplant Bataviaes Kerck-hof genaemt / ontrent het gebleven Schip gelegen zijnde; om de resterende Schelmen (die daer noch waren) te vanghen / ende in versekeringhe te nemen. Dese den Commandeur en de sijnen / met twee welgemande baer-tuygen aenstaende komen / soo beswochen dadelijcken haer herten / sonder eenige tegen-weer de moedt latende sincken; seggende teghens elckander nu zyn top al-te-samen om den hals / meynende dat boozs in heeter bloede doot-geslagen soude werden / dat haer misluckte; maer te Lande getreden zijnde / zynse alle te gader handen en voeten gebonden / in hechtenisse genomen en versekerd: des Commandeurs eerste werck was aldoen de Jubreelen die hier ende daer verstroyt lagen op te soeche / die al-te-malen gebonde wierden / upt gesep't een goude Ketting ende Ring; hoe-wel den Ring noch te laetsten te boozschijn quam.

Tegens den abondt naer 't Wack varende / hebonden 't Schip in verscheyde stucken te leggen; als een stuck van het Kiel / met zyn blachte van 't rupin / al-te-saem tot achteren op een wepnigh naer den twint-beeringh (die noch boven stack) tot het Water toe af-gespoelt / leggende by-naest noch op de selbige plaats / daer 'teerst geseten hadt; een stuck van 't booz-schip aen de beetinge afgebroken / lagh heel op 't doozogh ghesackt / daer in twee stucken gheschuts upt de rampaerden (een Metale ende een psere) lagen / sonder pets meer; daer ontrent lagh mede een zijde van 't achter-schip / aen stier-boozs kruyspoort afgebroken; boozs noch veel meer andere stucken van innder groote / hier ende daer op herscheyde plaetsen bysonder gebreden zijnde / soo dat het sich slechte liet aenstien / en kleyne hope was / van veel gelt en andere goederen te sullen bergen: doch den Commandeur kreegh

De resterende schelmen geackten in hechtenisse. Daren om 't Wack van 't gebleven Schip te besichsigen.

't Verhael van den Bottelier.

kreegh een woepnig troost van den Borttelter Reynier Heyndricksz hem aendienende / hoe hy ontrent een maent geleden / op eenen dagh stil ende schoon weder zijnde (twelck daer sint haer verblijff selden ofte noyt als doen gebeurt was) aen het Wzack van't gebleven Schip upt visschen voer / alsof de visschen haer als doen daer ontrent seer verhielden ; daer hy alsdoen met eenen pieck op een gelt-kist gestooten had / verhopende die tusschen die tijdt noch niet wech-gepoelt te sullen zijn : ten welcke gespreck den Commandeur hem wijder bzaeghde / hoe't hem met 't Schip ende de Wzack naer sijn vertreck al toe-gebzagen had / ende hoe lange het noch heel gebleven was ? antwoorde het acht dagen noch meest heel gebleven te zijn / van de Spiegel ende het ander boven-werck spoelden in't eersten al wech / alsof 't dagelijchs meest hart stoznde / ende bzoesselijke barrende / soo dat eyndelijcken sijn back-boort zijde upt gesmeten wiert / sulcx dat het te verwonderen was / hoe dat een soo sterck Schip / alsdoen soo haest en lichtelijcke sloopte / en van den anderen verbrack ; waer mede doen tot ver scheyde tijden te Lande bzeben / ende geberghst wterden diber sche leggers met Water / een legger Fransche ende vier en een halve spaensche Wijnen / als mede een met Wijn / die haer alle seer wel te stade quamen. Doch al-bozen hadde God de Heere haer tusschen de negende ende thiende Junij des nachts eenen gestadigen regen verleent / zijnde de Boort in grooten noot van smeken was / waer mede sy veel waters vergaerden ; sulcx datse soo met dat / als 't gebiste een goeden ruymen tijt met alle de menschen hondt leben / pder des daegs genietende bzie mutsjes water en twee mutsjes wijn.

Des abonts zijn de Principaelste Schelmen / als oock haer andere mede hulpers / op hupden op 't Eplandt gebangen ende geboept aen 't Krobben Eplandt geboert ; om daer te blijven tot datmen se te examineren weder halen souden ; en dit om te beter van haer versekeret te zijn.

Den 19. dito / des morgens is den Schipper gefonden / om dese naerboigende Schelmen / (die 't Scheep gebangen saten) te Lande bzingen / op dat men haer examineren / en 't gelepdt godloos leben ondersoerken souden ; als Jeronymus Cornelisz Onder-Koopman ; Jacob Pieterz van Amsterdam Lantwafsaet / haer Luytenant / die oock een van de kraden gewest is ; Jan Heyndricksz van Bremen / Soldaet / een van de principaelste moorders ; Ruygert Fredricksz van Groeningen Slotemaker ; Hans Jacobsz Heylwerck van Basel / Adelboort ; Lucas Gielisz, upt den Haegh / Adelboort ; Hans Fredricksz van Bremen / Soldaet ; Jan Willemsz Selijns Opper-kuyper / van Amsterdam ; Heyndrick Jasperz van Montfoort / Soldaet ; Hans Hardens upt Ditmarssen / Soldaet ; Jaques Pilmon van Pres. du Verdun, Soldaet ; ende Gerrit Haes van Santen / Woortgesel ; upt alle welcken sy ten dien dage / soo door onder-bzaginge / als goetwillige bekennisse verstonde / het ober-goddeloos leben dat dese ober-geben boeben op 't Eplandt geboert hadden ; haer niet ontsiende des Compagnies goederen / soo Lakenen / Stoffen / goude Passementen ende andere Waren (diese gebischt ende geberghst hadden) seer schandelijcken te misbruycken / haer daer mede bekleedende / en de selvige met soo veel goude Passementen hopende / dat geen stoffen te hemmen waren ; als hy Jeronymus Cornelisz klederen / die daer een goet boozganger in was (hier gebonden) gebleken is ; hem oock niet ontsiende particulieren hare geberghde goederen ende klederen hem eyghen te maken / ende die onder de sijnen tot gebuyck upt-deelen / offe hem by testamentalen dispositie naer-gelaten waren ; ja sijn Dupbelsche hoochaerdige hoochmoet was op dese arme bedroefde Eplanden

Generale
bekenentis.
16.

1629.

Septem.

soo hoogh gesteghen dat hy hem niet ontzagh dagelijchs veranderinge van klee-
deren / Sijde kroussen ende Krouse-banden met goude kanten te draegen ; doch sijn
trawanten / die hem volghden / en daer hy in 't moozden hem meest op vertroude /
in 't roode laken te kleeden / die met twee ende meer goude passamenten boorden-
de ; doch dagelijcx nieuwe fatsoenen van Casacquen practiserende ; hem latende
boozsfaen dat dese boose ydele bzeught eeuwigh duren soude.

Verom-
mits Coz-
nell's deelt
de oberige
broulus-
persoonen
ren buyte
uyt.

Het meeste moozden gedaen zijnde / heeft sy dese nabolgende obergeblebete
Broulus-persoonen / op dese wyse onder de sijnen als ten buyte uytgedeeft / na-
mentlijke Lucretia Janlz Hurf vrouwe van Boudewijn van der Mijlen ; booz hem
selven houdende / en Judith Gijberts outste Dochter van den Medicant / Coen-
raet van Huysen toe-voegende ; de resterende / als Trijntjen ende Susjen Fredericks,
gesusters ; Anneken Bosschietsters / ende Maritjen Lowijzen ; souden onder de
andere mans-persoonen gemeen gebuycht worden / ende haer ten dienste moe-
ten staen ; en om alle onheylen booz te komen daer toe eenighe ordinantien ma-
kende / doende de selvighen met eede onderteekenen / als hier booz / Pag : 12. te
sien is ; welcke de Broulus-persoonen (soose in 't leven blijven wilden) mede heb-
ben moeten besweren ende beloben naer te komen.

Wonder-
lijcke wa-
ter putten.

Den 20. September / booz den middagh wierdt de Boot 't Scheep gesonden
om eenighe nootzakelijchheden te lande te brenghen ; als mede de Schuyt naer
't Eylant (daer Weybbe Hayes volch op was) om water te halen ; alsoo sy daer/
naer 20. daghen op 't Eylant geweest waren / seer miraculeuselijch twee putten
met versh water gebonden hadden / die niet-te-min met bloet ende ebbe op ende
neder bloeyden / soo dat het in 't eerste booz zout water gehouden wiert.

Den 21. dito / was het met koelte een Oost Supt. Oosten windt ; waer mede
sy bemerchten dat het water daer seer laegh bleef ; en konden de Schuyt / we-
ghens den harden windt / dien dagh van 't Eylant niet weder te rugge komen ;
des dien dagh met de gebangenen te examineren booz-gebracht wiert.

Den 22. dito / dese harde windt noch continueerde soo vernamens de Schuyt
alsnoch niet ; booz den middagh is den Commandeur nebens den Schipper met
noch dyp mannen met een Schuytjen naer 't Wzack gebaren / om de rechte ge-
legentheyt daer van te besichtigen / dan daer ontrent komende / soo vernende het
daer soo grouwelijcke / dat de swemmers haer niet dorsten onderwinden 't selvige
te beswemmen ; des onberrichter sake tegens den abont weder 't Scheep voeren.

Den 23. dito / was de windt noch als bozen ; desen mozghen wierden de ghe-
banghenen (die op 't Kobben Eylant in bebaaringe versonden waren) om te exa-
mineren van daer gehaelt / daer den gantschen dagh mede besigh geweest zijn ; on-
derwijlen wiert den Stierman weder naer 't Wzack gesonden / om te sien of men
tot berginge van eenige goederen konde geraken ; doch wederkerende / rappor-
teerde sulchs als noch wegens de breeffelijcke barninge onmogelijch te wesen.

Den 24. September / is sonderlinghs niet voorgeballen / als dat de Schipper
met de Boot 't Scheep ghebaren is / om eenighe nootzakelijchheden te lande te
brenghen ; alsoo het noch niet mogelijch was aen 't Wzack te wercken.

Den 25. dito / des mozghens stil weder zijnde / wiert den Schipper ende stier-
man weder naer 't Wzack gesonden / om te sien of 't mogelijchen was aen 't werck
te geraken ; sy daer by komende / soo wiert van 't lant gemercht dat se besigh wa-
ren met pels op te halen ; des sondt haer den Commandeur de andere Boot / wel
ghemant mede te hulpe / selfs met het kleynste Schuytje / nebens een Man en-
de twee Jongens volghende / om hem daer by te voegen / daer ontrent komen-
de /

de / bevondt haer besigh met een bos klater-goudt / ende een kist gelt diese ge-
 vischt hadden ; die sy een stuk weeghs van't wack op 't dzoogh brachten : den
 Commandeur tradt in de andere Boot ober / die met visschen mede besigh was / 1629.
 doek een kist met gelt boven krygende ; de Busarattische dupckers verklaer-
 den dat syder noch ses gelt-kisten bevonden die wel te kryghen waren ; onder-
 tusschen wiert de tweede gebischte gelt-kist geschozt ende mede op 't dzoogh ge-
 bracht ; soo dat nu al-reede vier kisten bekomen ende ghebergh hadden ; de
 dupckers haer onderwijlen weder vaerdigh makende / teghens dat de Schipper
 komen soude / soo begost het soo hart te waepen / ende op het wack aen te bran-
 den / datse gedwongen waren 'tselbige te verlaten ; des halben haelden sy hare ge-
 berghde kisten van de dzooghte / die op 't Eplant Bataviaes Kerck-hof brenge-
 de ; de reste van den dagh met de gebangen te examineren voorts door-brenge-
 den.

Septem.

Disschen
enige gelt-
kisten ende
andere was-
ren.

Den 26. dito / hadden sy een harden wint upt den Zuyt-westen / soo dat doen
 aen 't wack niet wercken konden / wes halben de Boot aen een ober-Eplant ge-
 fonden wiert / om een Spil ende een partj leghe Oly-amen / die daer laghen / te
 halen ; Dooz den middagh isser mede een Schuyt / om water te halen / gheba-
 ren : Doch heeft den Commandeur / Cornelis Jansz van Amsterdam Assistent/
 ende Aris Cornelisz van Hoozn Barbier / doen halen / om haer te onderbraghen
 van't gene daer gepasseert was / in't ontbluchten als sy fouden dootd-geslagen
 worden. Daer den middagh begon het stil weder / ende slecht Water te zijn / soo
 dat den Schipper met een gemande Boot / datelijck naer 't wack ghebaren is /
 om die op gisteren vernomen gelt-kisten op te halen ende te bergghen ; die des
 achtermiddaeghs weder-komende / dyp der selbige mede-brocht / gedwongen
 zijnde noch een dooz eerst daer te laten blijven / onmogelijck die te bekomen / dooz
 dat een stuk Gheschuts ende Ancker krups-weeghs daer oberleggghende / met
 grooten arbeidt ende moeyte daer eerst afgewerckt waren.

Den 27. dito / hoelden het seer hart upt den Zuyden / soo dat dien dagh aen't
 wack niet wercken konden ; dooz den middagh is de Schuyt van't hooghe
 Eplandt weder te rugge ghekomen / mede brenghende de twee boven-ghemelde
 persoonen Cornelis Jansz ende Aris Pieterlz om teghens de andere Moordenaers
 ende Schelmen verhoort te werden / soo dat dien dagh met het examineren
 voort-gebaren zijn ; de selbige daer oock mede verslijtende.

Derbolgh
van't exa-
minerder ge-
hangenen.

Den 28. dito / den bozigen harden Zuyden windt dooz-waepende / was 't als
 noch niet mogelijck by 't wack tot het werck te geraken / te komen ; soo dat met
 het examen dooz-barende / als doen meest ten eynde geraeckte : der pzincaelste
 booswichten ende moorders booznemen ende opset genoeghsaem soo upt haer ey-
 gen bekentnissen / veel voudige getuygenissen / als onderbindinge (Godt betert)
 niet als al te klaer aen den dagh komende / gelijk upt de naerfolgende schifste-
 lijcke beljdenissen genoeghsaem blijcken sal. Des heeft den Commandeur goet
 gebonden den kraedt te beroepen / ende in de selbige met rijpen raden en goede de-
 liberatie te proponeren ende vooz te stellen ; of men dese moordenaers ende schel-
 men (waer tegens het onnoosel vergooten bloedt wack is roepende) ghesloten
 ende geboept op Batavia by den E. Heer Generael brenghen / of datmense alhier
 ten exempel van anderen naer verdienste met den dootd straffen souden ; ver-
 mits het niet sonder perijckel soude zijn / ende alle onshepen dienden voozgeko-
 men te werden / die dooz soodanige Schelmen / als Jeronymus Cornelisz ende sijn
 mede-complicen 't Scheep souden konnen ontsaen ; te meer / vermits reets ee-
 nigen / ofte wel alle de reisterende maers niet weynt zy van haer verrijfgh vooz-
 nemen

Daer den
kraet ober
beroepen
wozt.

Doozsel.

1629. nemen in-gefoghen / ende met het voorzigh boos gelept leven swanger gaende / seer licht t' Zee zijnde / soude konnen upt- spatten ende bedorven worden ; aen-gelockt door de groote gebergijde rijckdommen van het gebleven Schip / haer Heeren ende Meesteren toekomende / van Schip ende goet te verliezen / met soo veel halve ende heele bedorvene menschen Zee te liefen. Daer dese Resolutie op gevolgt is :

Op huyden den 17. September / 1629. naer den middagh / is hy den Commandeur François Pelsaert, ende den Scheeps-raet geresolveert / Jeronymus Cornelisz Apoteker van Haerlem / gewesene Onder-Koopman op't verongeluckte Schip BATAVIA, nu ter tijt aen boort gevangen zijnde / wegens sijne groutelijcke daden ghedaen / ter cramen / ende des noodigh / ter Coztur te brengen.

t' Verhael
van Jeronimus
Cornelisz.
bekentenis-
se.

Jeronymus Cornelisz binnen ghebracht zijnde / is hem van den Commandeur ghebracht waerom hy hem door den Dypvel van alle Menschelijckheyde soo hadd' laten ontblooten ende verhoeren / ja slimmer ende booser als in een Cypger-dier verandert was ; mits soo veel onnoosel Menschen-bloed hadd' laten storten / ende noch van meeninge geweest was met ons mede te doen ? Daer hy op antwoorde / alles datter gedaen is / en is mijn schult niet ; maer David Zeevanck, Gijbert van Welderen, ende Coenraet van Huyssen, zijn't die het upt-gevoert hebben / my daer toe dwingende / ofte soude hebbe moeten sterben : boozder audientie versoekende om sijn onschult te mogen berklaren ; die hem belast is van't beginsel naer de waerheyt te verhalen.

Sevde / dat thien dagen naer 't blijven van't Schip noch op't Wzack geweest was / ende wiert 't selvige op dien tijdt meest aen stukken gesmeten ; soo dat hy twee dagen in de Boegh-spiets Marste sat / en is eyndelijck met de wangh van de selvighe Boegh-spiet aen Landt gekomen / nebens dzy leggers met Water / Wijn ende Azijn gebult zijnde : op't Eplandt ontrent een Maendt geweest zijnde / soo hadden David van Zeevanck, ende Coenraet van Huyssen, Adelboort / nebens noch twaelf anderen / haer in haer tente gewapent ; en op eenen about / tusschen tien ende elf uren tot hem komende / sevden / het volck is te machtigh / ende het eten te kleyn / wy zijn gesint alle het volck in haer tente te ober-ballen / om het getal tot op 40. hofden te brengen : daer op hy Jeronymus Cornelisz soude gebeden hebben / dat sy si 'x niet doen souden : maer dat het beter was 'volck op't hooge Eplandt / daer de twee-en-twintigh Mannen / om vers Water upt-gefonden / te soecken / te versenden / daer qualijck nu toe verstaen wilden / dan dat dooz sijn boozheden noch hebreecht wierden een party derwaerts te stieren. Seventien dagen naer dit ghepapperde / was David van Zeevanck met een Sloep volcks naer een Eplandt gelaen / daer een party deser versondene lieben haer alleen onthielden / heeft de selvige met sijn by-hebbende maets ober-ballen / ende alle / behalven seven jongers / ende enige Vrouwen / vermoozt ; weder-keerende / verhaelde sijn gedaen werck aen Jeronymus ; daer hy voegende / dat wel wenste dat de resterende op't hooge Eplant mede aen kant waren / op datse geen schade ende ongebal van haer te verwachten souden hebben. Seven ofte acht dagen hier na zijn sy weder by Jeronymus gekomen / seggende datse ober wilden baren / om tegens het resterende volck op't hooge Eplant te bechten ; te meer / alsoo Pieter Lambertsz Boots-gesel met een gemaecht Schuypjen sijn leven gesalveert en dooz-gegaen was / om 'tselvige

'tselbige weder te halen / ende soo 't mogelijkken was / haer alle doot te slaen ; tot
 welcken aenslagh sy 22. mannen upthozen : welck booznemen Jeronymus sepe
 hem niet te behagen ; maer soude haer gebeden hebben een Boot ofte Sloepe op
 te stellen / om het vaste lant / ende daer na Indien aen te doen ; 'twelcke haer onmo-
 gelijk docht te wesen / maer zijn / volgens de genomen resolutie / met de 22. man-
 nen derwaert getrocken : weder komende / soude hy Jeronymus Cornelisz ander-
 mael gebeden hebben een vaer-tygh te beginnen ; doch alles rer contrarie / ten
 heeft niet mogen helpen / zijn weder met 37. Mannen / ende Jeronymus mede / met
 d'v Schuyten derwaerts getrocken (om / soo hy sepe / met sijn teghentwoordig-
 herde 'rbechten / soo veel doenlijck soude zijn / te beletten) recht op haer aenho-
 mende / doch de anderen betwaerden haer strant / sy-lieden tot de lippen toe in 't
 water staende ; onderwijlen socht Jeronymus met die van 't landt te spreken / om/
 soo 't mogelijkken was / tot een accoozt te komen ; soo dat dooz 't tusschen-spre-
 ken van den Domine, die ten dien eynde ober en weder gingh / 'rbechten booz dien
 dagh ghestaecht wiert ; onder beloften dat Jeronymus ende de sijnen / die van 't
 hooge Eylant des anderen daeghs eenige Takenen souden brengen / om haer
 daer mede te sleeten ; waer tegens die van 't hooge Eylant haer het ontboerde
 schuyten weder ter handt souden stellen. Jeronymus volck dit verdragh niet be-
 hagende / waren seer tooznigh / en wilden bechten ; want Coenraedt van Huyssen
 verklaerde / dat hy sijn volck (tegens allen die 't leedt wesen soude) wilde aen boe-
 ren / ende haer doen bechten. Volgens 'thozige accoozt is hy / Jeronymus, met
 de beloofde takenen derwaerts getrocken / ses personen by hem hebbende ; te
 weten hy seifs / met David van Zeevanck , Coenraedt van Huyssen , Gijbert van
 Welderen, Wouter Loos, ende Cornelis Pieterz van Dprecht / waer van datter in
 seker tumult vier personen doot-geflaghen zijn / Wouter Loos ontloopen / ende
 hy / Jeronymus Cornelisz gebangen blijvende.

Den Commandeur proponeert den voorszreven Jeronymus

Cornelisz ter Torture te brengen / om van hem de rechte waerheyt
 te weten ; alsoo hy hem niet verblaemde praetjens soeckte te ontschul-
 digen / schuybende alle sijn wupf op personen die doot zijn / ende
 haer selben niet konnen verantwoorden.

Jeronymus Cornelisz gebonden / opgehaelt / ende de pijn geboelende / bidt om
 opschorzinge / te vreden zijnde alles te willen seggen want hy wiste / ende meent
 hem afbragen soude ; sulchs is hem vergunt / om verder verhoort te werden :
 waer op den Commandeur van hem begeerde te weten / waerom / ende wat ma-
 niere hy booz-genomen hadde 't Jacht af te loopen ? daer hy op verklaerde / dat
 op dien tijdt als de twee-en-twintigh Mannen om te bechten naer 't hooghje Ep-
 landt ghetrocken waren / ende hy haer weder haelde : soo heeft David van Zee-
 vanck , in de Sloep zijnde / hem eenen droom van Lucas Gijlsz Adelboyst ver-
 telt : Als datter een Jacht quam / dat haer noodigh was om te loopen / om daer
 mede naer Spanjen ofte eenige plaets daer ontrent te zeplen ; dat oock eyndelijck
 soo bestoren is.

Hem wierdt boozder ghebraght op wat manieren sy sulchs in 't werck stellen
 souden ? Antwoorde : een Jacht gekomen zijnde / souden sy den Boot aen Landt
 laten komen / ende dan 't Boozs-volck droncken gemaecht hebben / om haer dies

te lichter doodt te komen slaen / en souden soo ongetwijffelt 't Jaecht vermeer-
stert hebben ; daer op begherende des Compagnies Jutwoelen te sien / om te
waerdenen wat yder zijn portie daer van soude bedraghen ; die Ieronymus Cor-
nelisz haer geoyent ende laten sien heeft.

Ieronymus Cornelisz ende Ian Hendricksz Soldaet / op gisteren den 18. Sep-
tember / te samen in de Back van 't Jaecht Sardam ghesloten sittende ; ende Ian
Willemsz van Dozt / Bootsman / op den Back boven haer hooft leggende / heeft
gheschoot dat Ieronymus Cornelisz aen Ian Hendricksz Soldaet vzaeghde waer-
om hy op den 17. des mozzghens / als sy teghens hun-lieden slaeghs waren / het
Schuytjen niet ghekreghen hadden ? en waerom de musquetten niet af-ghegaen
waren ? ofte dat het krupt nat was ? daer Ian Hendricksz op antwoorde / had-
den wy niet een musquet tefsens gheschoten / wy souden 't boozseker gheschadt
hebben / maer 't krupte vande dyp en vier reysen op de pan af ; Waer op Iero-
nymus seyde / hadde listigheyt ghebruycht / ghy soudet op 't water wel ghekre-
ghen hebben / en dan souden wy klaer gheweest zijn. Dit met Ieronymus ende
Ian Hendricksz ghetconfronteert hebbende / bekenne 't selvighe alsoo gepasseert te
zijn.

Op heden den 19 September / op 't Eplandt Bataviaes Kerck-hof.

Ieronymus Cornelisz gebonden en ter torture hereyt wesende / versocht opschot-
tinge ; belovende de waerheyt te seggen van 't gene hy wiste ; daer op is hem van
den Commandeur afgebraght / waerom hy Schipper Adriaen Jacobz tot 't af-
loopen van 't Schip Batavia geraden had ? Onkennde 'tselbighe ; ja dat hy daer
niet van geweten heeft ; maer wilde wel de begintfelen van sijn onbehoorlijck le-
ven in 't langhe verhalen. Pamelijck doen wy upt de Siara-Jeonis t'zepl gegaen
waren / so bemerkte hy dat den Schipper met Lucretia groote familiariteyt ge-
maecht hadd' ; waer ober hy hem bestraffende / gebraeght heeft / wat hy met dat
Vrou-mensch in den zin had ? daer den Schipper op antwoorde / om datse blanch
is / en dat hyse tot sijn wil begeerde te versoeken / ende met gout ofte anders daer
roe soecken te verwilligen. Een wijl naer desen tijt heeft hy / Ieronymus boozsz
den Schipper weder afgebraght / haerom hy nu met Lucretia so familiaer niet
en was ? maer met Swaentje op nieuws begon geck te woorden ? daer op hy ant-
woorde / van de Kockis vrou verstaen te hebben dat het een Hoer was ; ten ande-
ren dat Swaentje behagen hadde / om met haer te discoueren / ende tijthoztinge te
hebben. Men de Caep gekomen wesende / ende den Commandeur aen lant gegaen
zijnde / is Ieronymus Cornelisz in de Keijpt gekomen / ende 't huysjen onversiens
in de Galerije open doende / behondt den Schipper ende Swaentje malkanderen
bleeffschelijck te bekenmen / des halven hy wech gaende / de deur toe sloot ; twee da-
gen daer naer is den Commandeur weder te lande gebaren / om landewaerts in
heesten te soecken ; daer op is den Schipper mede afgebaren / hem Ieronymus en
Swaentje mede te lande nemende / gingen so tot den about toe playsieren / als wan-
neer naer 't Jaecht Afsendelt voeren / alwaer den schipper hem seer moetwilligh
aensfelde ; alsoo des nachts naer 't Schip Buren varende / daer hy 't noch slimmer
maeckte / ter middernacht weder 't sloop komende. Des anderendaegs smoz-
gens van den Commandeur in de Galerije geroepen zijnde / berispte hem ober de
bedzebene trotsse moet-wil / en booznamentlick dat hy Ieronymus en Swaentje son-
der consent mede te lande genomen had / seggende / nevens veel andere goede ver-
maningen /

maningen/ dat/ soo hy van sijne onbehoorzijliche proceduren niet af en liet/ dat ge-
houden soude zijn daer in te versien. Den Schipper weder boben komende/ sep-
de tegen Ieronymus : By Godt , dat de Schepen daer niet en laghen, ick soude hem
soo dicht af-smeeren, dat hy in acht ofte veerthien dagen uyt sijn kooy niet soude kon-
nen komen ; maer ick sweer, dat soo haest wy van hier tzeyl gaen , dat ick wel haest
van de Schepen sal wesen , ende dan sal ick mijn eygen meester kunnen zijn : daer op
Ieronymus septe / hoe soudet ghy dat kunnen doen ? de Stier-lupden hebben me-
de de macht ? daer hy op antwoorde : niet-niet-allen / ick sal 't op mijn macht
wel klaren ; want ick hebbe quaden puf op den Opper-stierman/ ende veel min-
der tot mijn Swager / datse tot mijn voornemen souden willen verstaen.

Den Commandeur hem voorber afbragende / wanneer den raet om 't Schip
af te loopen bestoten was ? (alsoo hy sulcx toeten wilde) onthenden daer pets af te
weten. Derhalven weder ter tozure berept zijnde/ ende een wepnigh water ge-
goten hebbende / beloofde te gehoorzamen / ende te seggen wat hem bekend was :
namentlicke dat hy de eerste reyse gehoozt had van 't Schip Batavia af te loopen
op dien dagh/ als 't selvige verongeluckt is/ ende dat publijckelijcke uyt den mont
van eenen Rijckert Wouterlz , ten tijde als den Commandeur ende Schipper
met de Sloep na 't vaste landt boeren : dat / soo 't Schip niet gebleven was / sy
'tselvige in korten tijdt souden afgeloopen / ende den Commandeur met alle het
volck / uytgesondert hondert twaintigh personen ober-boozt gesmeten hebben ;
en waren maer wachtende op een goede ghelegentheydt / die haer docht best te
wesen / soo wanneer den Commandeur besigh soude wesen met het volck in de
Woepen te setten / die aen Lucretia handtdadigh gheweest waren/ ende souden dan
booz eerst met het Schip naer Madagascar ofte S. Helena loopen. Verklaerde me-
de 't selvighe uyt den mont van Coenraedt van Huyssen gehoozt te hebben ; ende
wanneer de boozsz personen gestraft / ofte in de Woepen geset wierden / dat hy
van de eerste wesen soude / om met een Sabel in de Keijp te springen / ende den
Commandeur ober-boozdt te werpen. Andermael hem afgebraght zijnde/
of hy van sulchs gheen kennisse hadde / eer het Schip verongheluckte ? ant-
woorde / neen. Des belast wierdt met de tozure boozt te baren ; soo heeft we-
derom gebeden om eenige van sijne beschuldnaers te hoorzen ; dat hem vergunt
is.

Jan Hendricklz Soldaet gheroepen / ende afgebraght zijnde of hy mede een
van de conspirateurs in 't afsloopen van 't Schip soude gheweest hebben ? ant-
woorde van conspiratie niet te weten / noch 't Scheep daer van geweten had ;
maer dat hy / na dat 't gebleven was / van dibersche personen (ni doodt zijnde)
ghehoozt hadd' / dat den Schipper / Jeronymus ; den Hooghboots-man Rijckert
Wouterlz ; Allert Janz van Assendelft ; Cornelis Janz van Haerlem/ alias boont-
jen ; Gijbert van Welderen ; Coenraedt van Huyssen , met noch thien ofte twaelf
anderen / 'tselvige souden begonnen hebben ; van meeninghe zijnde het Solda-
ten-gat toe te spijcheren / tot dat sy haer wil van 't Schip souden hebben ; ende
dat Allert Janz van Assendelft / voorszeker een van de complices was.

Allert Janz van Assendelft geroepen zijnde / is by ende liber ge-examineert/
in wat manieren sy het Schip Batavia afsloopen wilden / ende wie haer daer toe
gebracht hadd' ? heeft geantwoort / dat hy daer niet van en wist ; maer dat van
Jeronymus aen Landt wel had hoorzen seggen/ dat sy tot sulchs gesint waren/ daer
toe reets een partij volcks haer Zabels in de kopen hadden legghen ; niet booz-
ders willende bekennen.

Des ter Torture gestelt zijnde/ persisterde daer niet van gemeten te hebben. Het pijnigen begonnen zijnde/ bidt om los gelaten te worden/ wilde de waerheit verklaren. Serde dat Jeronymus op 't Schip by hem gekomen is / hem aendienende ofte mede handdadhig wesen wilde 't selvige af te loopen / maer dat ja nochte neen geantwoordt hadt. Wat meerder Water ter torture ghegoten zijnde/ bekende/ dat den Hoogh-bootsman Jacob Pieterisz Steen-houwer/ en hy/ met meer anderen daer toe Sabels in de kroop hadden legghen. Doorder gedreught zijnde / bekende den Schipper aenboerder te wesen / maer thien ofte twaelf sterck zijnde / en dat het des nachts soude gheschiedt zijn / ghesint wesende het kot toe te spijkeren / om te lichter 't Schip te vermeereren.

Jeronymus Cornelisz weder in de Cente gebracht / ende ter torture gebonden zijnde / alsoose geen rechte gront der waerheit upt hem trecken konden; en hem afgebracht zijnde / ofte hy Allert Janz van Wessendelft / daer toe niet verfocht hadt? Bekende; Ja/ maer dat den Schipper hem sulcks belast / ende hy van hem verlept was. Doorders is hem af-gebracht / waerom den Schipper op den Commandeur soo verbittert was? Serde sulcx niet te weten / verwoondert zijnde dat hy Commandeur soo veel van den Schipper hiel ende verdroegh; maer dat den Schipper hem wel geseyt heeft / dat hy den haet op den Commandeur in Surata genomen hadt / naer 't Vaderlandt varende / als hy hem op een abont met woorden begrepen hadt; waerom hem den Commandeur Grijp, ende Wollebrant Gelijnsz Opper-koopman bestraft hadden / seggende sulcx den rechten wech niet te wesen / om met vrede in 't Vaderlant te komen; en behoorden den Commandeur soo niet te bejegenen / ofte ten minsten om havent wille wat te dissimuleren. Daer op hy den schipper voorgehouden hadt soo 't dooz haet geschiede / of 't niet beter geweest was den Commandeur secretelycke oberbooz te smijten / dan soudent hy haer Heeren Meesteren soo veel schade niet gedaen / en soo veel onnoosel arme zielen vermoort hebben? daer den schipper op soude geantwoordt hebben / sulcks niet alleen om den Commandeur haet te wesen / maer oock tot haer aller besten / vermits in Indien booz de maets woepnigh profijt meer te doen is / hy wilde met 't selvige Schip noch wat wonders upt riechten. Hem van Jeronymus wijders gebracht zijnde / of daer geen perijckel in gelegen was / en of hy 't selvige wel soude konnen upt-boeren? daer den Schipper wel op soude geantwoordt hebben / laet daer mijn mede onspringen / ick sal 't wel beschicken / want van mijn Neef den Schie-man ben ick wel versekert; maer op mijn Swager den Onder-stierman / als mede Opper-stierman / heb ick woepnigh vertouwen. Jeronymus boorder ge-examineert zijnde / waert hem gebracht waermeer sy desen aenslagh in 't werck soudent gestelt hebben? antwoorde / soo wanneer den Commandeur 't volck wegens 't seyt van Lucretia in de Woepen soude geset hebben. Hem weder gebracht zijnde / of de Compagnie ende den Commandeur sulcks aen hem verdient hadden? seyde / neen / maer meer eer ende deught genoten heeft als waerdigh was; dan den Schipper hadt hem toe sulcks gebracht / hem veel rijckdommen booz ooghen stellende; daer hy voegende / ick den doch booz den Duyvel / horn ick in Indien / soo moet ick doch tot schande komen.

Daer boorder examinate wierdt hem weder gebracht / waerom hy onder 't volck upt-ghesloopt hadt / dat den Commandeur hem in 't af-schepden van 't Schip soude belast hebben / dat hy het getal van 't geberghde volck op 40. koppen soude soecken te brenghen? ontkende sulcken last van den Commandeur ontfangen te hebben; maer dat David van Zeevanck noedigh gebonden hadt sulcks 't volck

'tvolck wijs te maken.

Bekende mede dat hy David van Zeevanck ende Lucas Gillisz 'tsamen geresol-
beert hadden / 'teerste Yacht dat tot haerder verlossinge komen soude af te loo-
pen/om daer mede naer Spanjen ofte daer ontrent te zeplen; want sy al te samen
niet en twijffelden ende booz seker hielden / dat den Schipper / den Comman-
deur upt den Boot ober boozdt in Zee soude gesmeten hebben / en dat hy met de
Boot naer Malacca was geloopten / om daer een Yacht te bekomen / om 'tvolck
ende 't geldt te halen; ofte soo hy hem op Batavia doozte begheben / soo twijffelde
niet ofte den E. Heer Generael soude niet naer-laten / hem een Yacht te verlee-
nen/ om 't Schip en volck op te soecken/ ende dat zijnde/soo waren sy klaer.

Noch gebzaeght zijnde / waerom hy Maester Frans Janz van Hoozn Opver-
barbier hoztelijchs hadde laten doodt-slaen; antwoorde; om dat hy David van
Zeevanck in de woegh was / ende dat niet recht na haer humeuren en pijpen dans-
sen wilde / soo dat woepnigh vertrouwen op hem stellen konden.

Af-gebzaeght zijnde/ welke de onschuldbighsten ende onnooselsten onder haer
waren; seyde; Jaques Pelman, Iuriae Janz van Bremen/Bootsgesellen; Reynert
Hendrickz van Barch-looft Bottelster / Abraham Janz van Operen / Woschhie-
ter; Teeuwis Janz van Amsterdam/Timmerman; ende Ian Willemsz Selijns van
Amsterdam Kopper. Verklaerde mede dat den Raet in dese vier naer volgende
per soonen bestont / als Ieronymus Cornelisz; Coenraedt van Huysen; David van
Zeevanck ende Jacob Pieterz Steen-houwer; en alffer onder haer bestoren wiert/
wie men doodt-slaen ende van kant helpen souden / sulchs wierde datelijck upt-
geboert. En om wijders alle misvertrouwen onder den anderen woegh te nemen/
hebben den eedt van getrouwtigheyt t'samen gestwozen; en dat wie daer in be-
grepen / en sulchs geteeckent had / 'tleben soude gespaert werden; gelijk 't sel-
dige hy eenige acten hier bozen Dag. 12. geinsereert te lesen is.

Doozder examinatie gedaen op den 22. September 1629.
op 't Eplandt Bataviaes Kerck-hof.

Ieronymus Cornelisz wederom boozgestelt zijnde / is hem af-gebzaeght of hy
in't af-loopen van't Schip Batavia geconsenteert heeft/ ende of hy van den schip-
per daer toe gebzacht is; seyde daer geen raedt toe gegeven te hebben / maer dat
de Schipper hem daer toe ghepersuadeert hadt. Hem noch gebzaeght zijnde/
of er een Yacht gekomen hadt / of sy 'tselbige in haer vermoghen zijnde/ gewis-
selijck af-geloopten souden hebben; bekende ja / soo wanneer se het ander volck
op het Eplandt hadden konnen vermeesteren / daer sy dagelijchs haer beste om
deden / wel vermoedende dat sy het komende Yacht souden waer schouwen. Be-
kende mede ter presentie van Ian Hendrickz, soo wanneer Nicolaes winckel-
haeck, Paulus Barentsz, Bessel Janz van Harbertwijck / ende Claes Harmensz
van Waeghdenburgh upt het Water / daer sy se meenden doodt te slaen / ontrent
den Cent van Ieronymus quam vluchten; dat hy aen Ian Hendrickz belaste/
seggende gaet en slaetse doodt / gelijk hy sulchs oock dede.

Dat mede (soo wanneer des Predicants volck vermoort wiert /) geseyt heeft
den Domine salder oock niet langhe wesen. Noch soo wanneer de stercken ver-
moort wierden / hy Ieronymus Cornelisz nebens Gijfbert van Welderen ende
Coenraedt van Huysen, Andries de Vries genomen hebben / hem aen alle de ster-
ken haer huijens bzingende/ t'samen elf in't ghetal zijnde/ ghebiedende haer den

6 2 9. hals af te snijden / 'twelck hy volboert ende gedaen heeft.

Mede / soo wanneer Cornelis Pieterlz van Dptrecht / Hendrick Claesz Ouder-timmerman den hals af-sneedt / soo is 't selvige in tegenwoozdigheyt van Jeronymus geschiet.

Wordt mede in presentie / van Allert Janz van Wssendelft beschuldicht / dat / soo wanneer hy hem belaste Andries de Bruyn, Jongen / den hals af te snijden / dat hy hem om Dogeltjens te bangen upt-soudt / en dito Wssendelft hem volgende / het seyt volbracht wiert.

Men hem / Jeronymus Cornelisz dese hoben-geschreeben examinatie ende bekentnisse voorgelesen zijnde / is hem afgebzaeght of die niet waerachtigh / ende alles sich soo toegebzagen had ? bekent 't selvige (bzz / liber / ende buypen Cozture) alsoo geschiet te zijn.

Jeronymus Cornelisz present zijnde in de examinatie van Leenaert Michielz Edelbooz / bekent bzzwilligly sonder tozture / van hem / Jeronymus Cornelisz nebens David van Zeevanck , ende Matthijs Beyr , met een blot na 't Derraders Eplandt gesonden te zijn / om aldaer Andries Liebent , Hendrick Janz van Oldenburg (alias Masken) Thomas Wechel van Coppenhagen / Bootsgesel / ende Jan Cornelisz Amersvoort, te gaen verdzyncken / dat sulchs tot effecte gebzacht is / behalven dat Andries Liebent van hem / Leenaert Michielz verbeden is. Jeronymus bekent dit waerachtigh te zijn.

Noch bekent hy / dat Leenaert Michielz boozsz nebens Cornelis Pieterlz van Dptrecht ; Hans Jacoblz, Jan Hendrickz ende Meester Frans de Barbier / upt haer Tenten heeft laten halen / haer belastende / nebens David van Zeevanck , ende Coenraedt van Huyslen, met het Schuytjen naer 't Krobhen Eplandt te varen / om daer alle de op-zijnde menschen te vermoorden / dat sy gedaen hebben / behalven sedent hien per-soonen die by 't leven gelaten wierden.

Oock heeft hy Ieronymus , Leenaert Michielz , Jan Hendrickz ende Rutgert Fredrickz , in sijn Tente geropen / haer Sabels gebende om Andries de Vries , Wiffikent doodt te slaen ; dat sy volboert hebben.

Wijders bekent hy / als voorgenomen had des Predicants huysghesin te verzmoozden / dat als doen ter tijdt eenighe spijs aen Coenraedt van Huyslen behandicht heeft ; seggende dat hy den Predicant / sijn Dochter ende hem / Ieronymus, daer op nooden soude ; dat wijders des naermiddaeghs by hem heeft doen komen Leenaert Michielz , Iacob Pieterlz , Jan Hendrickz , Wouter Loos , Andries Ionas , ende Andries Liebent ; haer aenseggende / als hy des abonts in de Tente van Coenraedt van Huyslen ten eten wesen soude / dat aldoen het huysghesin van den Predicant souden doodt-slaen ; 'twelcke oock alsoo volboert is.

Bekent mede dat hy Leenaert Michielz boozsz / met Lucas Gielisz ende Jan Hendrickz , des nachts / den 12. Julij / upt haer Tenten heeft laten halen / belastende datse souden gaen en snijden Passchier vander Enden, Boffschietter / als mede Jacob Hendrickz Timmerman / ende noch een stercken Jonghen / den hals af ; dat sy oock gedaen hebben.

Dat hy op den 6. Augusti des morgens in de Tent van David Zeevanck stont / roepende Jan Hendrickz , hem sijn Donjaert (die hy dagelijcks by hem droegh) gebende ; seggende / gaet stercht Stoffel Stoffelsz. (die luyen sielt / die daer staen en wercht of hem de sedenen gebzoken waren) het herte af ; 'twelck Jan Hendrickz soo dede.

Oock bekent hy op den 16. Augusti sijn Sabel aen Jan van Bommel gegeven te hebben /

hebben/ seggende/ gaet beproeft of die scherp genoeg is/ slaet Coen Alderfz van
 Alpendam / Hoop-looper / den kop daer mede af; doch Jan van Bommel daer te
 licht toe zijnde / heeft Matthijs Beyr hem / in Ieronymus presentie / den kop af-
 geslagen.

Bekent eyndelijck mede / al-hoe-wel hy een getrouwt Man was / dat echter
 Lucretia Ianz, Hups brout van Boudewijn van der Mijlen, in sijn Tente genomen
 heeft: haer tegens haer danck / den tijdt van twee maenden vooz sijn by-sit / ne-
 bens vleeschelijcke conversatie / gebzupckende.

Op den 24. September / Ieronymus Cornelisz tegenwoordigh zijnde in de era-
 minatie van Rogier Decker, van Haerlem/ geboefene Kiejurt-wachter op 't ber-
 ongeluckte Schip Batavia; bekent dat hy Rogier Decker vooz op den 25. Julij
 in sijn Tente geroepen heeft/ hem een Beker Wijn te dzincken gebende/ als mede
 sijn Dronaert: seggende / gaet buyten/ stoot die Hendrick Ianz van Purmercent
 in 't herte; welcke last Rogier vooz oock naer gekomen is.

Den 28. dito / alsoo Lucas Gielisz upt den Hage/ Adelborst/ op de boben-ber-
 haelde bekentenisse van Ieronymus Cornelisz mede hy de moort van Passchier van
 der Enden soude geweest zijn: Soo bekent hy / ter presentie van Ieronymus, dat
 hem / nevens Leenaert Michielsz ende Ian Hendrickz vooz ordze van Ieronymus
 vooz van David van Zeevanck belast wiert/ Passchier van der Enden, Boschdijeter/
 ende Iacob Hendrickz Timmerman te vermoorden; ontrent de tente komende is
 Ian Hendrickz ingesprongen/ ende heeft Passchier vooz de keel afgesteken; doch
 Iacob Hendrickz wiert belast in sijn tente te blijven. Doen gingh David van Zee-
 vanck by Ieronymus: seggende / Iacob Hendrickz is een goet Timmerman / laet
 hem blijven leven; daer Ieronymus op antwoorde/ 'tis maer een draper ende half-
 manck/ hy soude schier ofte moezen klappen/ hy moet mede voozt. Tot bebestin-
 ge dat sulchs waerachtigh is/ hebben Leenaert Michielsz ende Ian Hendrickz (ten
 dien eynde daer mede by-geroepen zijnde) sulchs op haer zielen saligheyt ber-
 klaert; seggende mede daer den doot op te willen sterben. Dan Ieronymus ontkent
 sulchs/ seggende dat het gelogen is; als mede alle het gene hy vooz desen ende tot
 noch toe bekent heeft; als dooz dzevinge van tozure hem sulc afgesperst zijnde.

Des halben/ om sijn groote ongestadigheyt/ ende variable bekentenissen/ praec-
 tiserende sinistre middelen (al-hoe-wel in sijn tegenwoordigheyt van alle men-
 schen beschuldicht ende overtuyght is) die alle leugenachtigh maken. Soo heb-
 ben wy hem als noch / ende dat vooz de laetste maal / weder met de tozure ghe-
 dzevght/ ende af-gebzaght/ waerom hy de spot met ons drijft? alsoo alles goet-
 willigh tot dibernsche repen vooz desen sonder pijnigen vertelt en beleden heeft;
 soo den oozspronck ende circumstantie weghens 't afloopen des Schips Batavia,
 als de na-gepasseerde grootwelen; soo verklaert hy weder / alles wat hy beleden
 ende bekent heeft/ alsoo geschiet ende waerachtigh te zijn/maer dat alles wat hy
 doet, is om verlangenisse/ op hope datse hem op Batavia soude hzengen/ begerigh
 zijnde sijn Dronko noch eens te mogen spreken; wel wetende quaets genoegh ge-
 daen te hebben/ daer hy geen genade ober soeckt. Ian Hendrickz ende Allert Ianz
 van Assendelft / hebben goetwilligh / sonder bzagen/ aengedient/ als dat Ierony-
 mus Cornelisz, haer op een about ten eten genoot had/ en onder andere propoosten
 vertelt; dat / soo het Schip niet verongeluckt had / 'r selbige eenige dagen daer
 naer souden afgelopen hebben; de principaelste van desen aenflagh / zijnde den
 Schipper; hy/ Jeronymus Cornelisz, den Hoogh-bootsman; Coenraet van Huyl-
 sen, ende meer anderen/ tot welcken eynde sp het Soldaten-gat toespijckeren sou-
 den;

6 2 9. den; dit in presentie geconfronteert zijnde / is soo waerachtigh behondert.

septem.

Op dato des achtermiddaeghs heeft den Commandeur dese examinatie ende bekentenisse in't openbaer booz alle menschen die op 't Eplandt waren / in teghenwoordighheyt van Jeronymus Cornelisz boozghelesen / hem af-lygende sulchs niet waerachtigh te zijn? daer hy op antwoorde daer in pets te staen / soo van Allert Janz van Assendelft; Jan Hendricksz als anderen / die hem t'onrecht beschuldighden. Derhalven heeft den Commandeur ander-mael op de gebangenen (die daer present waren) booz Godt geprotesteert / soo sy Jeronymus Cornelisz in't minsten met pets beswaerden / dat sulcx booz den Goddelijken rechter-schoel ten ystersten dage soude hebben te verantwoorden. Daer de gebangenen eendzachtelijck op spraken ende riepen / hem in't minste niet beswaert te hebben / ofte wilden 'tselbige op haer ziel en saligheyt nemen / daer op sterben / ten ystersten dage verantwoorden. Des den Commandeur Jeronymus ander-mael aengesproken heeft; hem lygende waerom hy den spot booz sijn onberduldige vertwijffeltheben met den Raet was dylbende / teene uur de waerheyt seggende / tander uur sulchs weder ontkennende? daer hy epdelijck op antwoorde sulchs gedaen te hebben om sijn leben te verlangen; doch dat hy quaet genoegh gedaen heeft / ende de straffe niet ontgaen konde.

Dolght noch sekere getuygenisse / ten laste van Jeronymus Cornelisz booznoemt berleent.

Oktober.

W ondergeschrebene Weybbe Hayes van Winschoten Sergiant; Claes Janz Hoofst wpt Ditmarsen / Trompetter; Allert Janz Corporael / ende Jan Karstenz van Cominge / Bosshijeter / attesteren ende getuygen op onse mannen waerheyt / met onse oogen gesien ende nuchtere ooren gehoozt te hebben / op heden den 2. October 1629. dat Lucretia Janz Weduwe van Boudewijn vander Mijlen een uur te bozen dat Ieronymus Cornelisz booz Justitie (weghen sijn overgroot misdaden) van't leben ter doot soude gebracht werden; haer tegens den boozsz Jeronymus seer beklagende van de sonden die hy met haer / teghens haer wille / ende daer toe gedwongen zijnde / gedaen hadde; waer op Ieronymus sepe; het is waer / ghy hebt geen schult toe / want ghy hebt wel thwaelf dagen by mijn in de tente geweest eer ich mijn wille van u krijghen konde: seggende boozsz / dat hy 't op 't laerste tegens David van Zeevanck klaegde / dat tot sijn booznemen met goetheyt ofte quaetheyt niet konde geraken. Des Zeevanck antwoorde; weet ghy daer geen raet toe? dat sal ich haer wel haest doen doen; waer ober Zeevanck in de tente quam / en sepe tegens Lucretia; ich hooze klachten ober u; waerom sepe sy? om dat ghy den Commandeur met goetheyt sijn wille niet en doet; maer ghy moet nu kies en ofte deplsen / de wegh van Wybrecht Klaes te gaen / ofte te doen tegene daerom wy de wijben ghehouden hebben: alsoo heeft het Lucretia boozsz boozsz dreygen dien dagh moeten consenteren / ende heeft soo den tijt van 2. maanden sijn bleeschelijcke wille met haer gedaen. In teeken der waerheyt (dat dit bovenschreben aldus waerachtelijcke van woort tot woortde wpt de mondt van Ieronymus Cornelisz ghehoort hebben / ende ter presentie van meer andere gheschiet) hebben dit met onse gewoonlijcke hant-teekenen onderteekent. Derhalven sijn berept tot allen tijden (daer toe versocht sijn) sulchs met eede te bevestigen. Actum op 't Epland / genaemt Bataviaes Kerck-hof, ontrent het wazack van't berongeluckt Schip Batavia. Datum ut supra.

Op

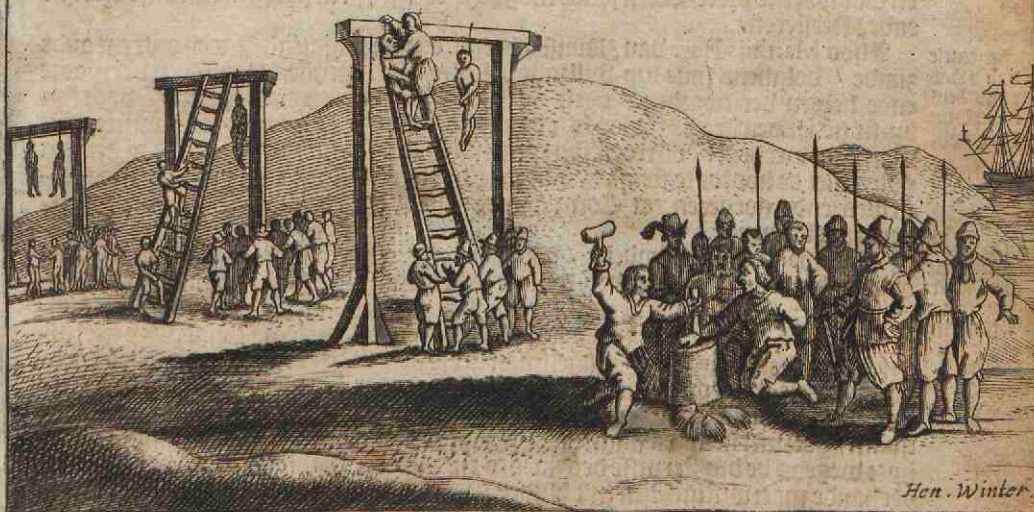
Op hynden den 28. September / 1629. soo hebben 1629.
den Commandeur Françoys Pelsaert, en sijn Scheeps-ra- Septem.
den van 't Jacht Sardam, dit naer volgende (op 't Eplandt/
Bataviaes Kerck-hof genaemt / gelegen by het Wzack van 't
berongeluckte Schip Batavia, op de hooghte van 28. graden
Zunder breeete / ontrent neghen mijlen van 't vaste Landt)
gheresolbeert.

NAer dat na veel moepten ende uyt-ghestane perijculen (daer Resolutie.
Gode booz moet gheloost ende gheprezen sijn) den 17. September de-
ses Jaers / 1629. met ons Jacht Sardam, ontrent het hooghe Ep-
landt / twee mijlen van 't Wzack onses berongheluckte Schip Batavia
weder ghekomen waren; ende den Commandeur met Broodt / Wa-
ter ende Wijn te Lande ghebaren zijnde / om de Menschen (die wy dooz den op-
gaenden roock vermerckten daer te wesen) te spijsen ende te laben; soo quam
hem boozts een kleyn Schuytjen met vier Nammen tegen / die hem waer schou-
den / dat hy datelijck weder naer Scheeps-boozt keeren soude; alsoo aldaer op
een Eplandt ontrent het Wzack / een partij Schelmen waren / die het komende
Jacht (tot haerder verlossinghe) meynden af te loopen; als mede dat sy den
Onder-koopman Jeronymus Cornelisz, 'thoost der Schelmen / (die haer meynde
te ober-ballen ende om te bzenghen) ghebanghen hadden / die den Comm-
deur liet halen / en ghevanchelijck aen boozt bzenghen; met sijn Schuytje boozts
weder te rugghe naer 't Schip keerende / om de sijnen dese droebighe tijdinghe
(die hy in soo korten tijdt met herten leet verstaen hadde) bekent te maken / en
haer tot tegenweer vaerdigh te houden; in 't weder-keeren quamen hem elf van
dese Schelmen met een plat-boornde Schuyt naer gheroep; die sy aen boozdt
komende / ghebanghen namen / ende 't Scheep in hechtenisse stelden; dese al-
les / nebens Jeronymus Cornelisz (die daeghs te bozen 't Scheep ghebangen ghe-
bracht was) ghe-examineert zijnde / soo heeftmen uyt haer met groot leet-wesen
verstaen / de grouwelijcke ende abominable moorden die hy Jeronymus booz-
schreben / nebens David van Zeevanck Assistent; Coenraedt van Huyssen Adels-
boort; (die veertien daghen te bozen als Jeronymus Cornelisz gevangen biert /
op 't hooghe Eplandt doodt gheslagen sijn) nebens Jacob Pieterz Wantspaeset /
die 't ontsuchte / in 't werck gheselt ende uyt-gherecht hadden; van meeninghe
zijnde / alle het gheberghe Dolck tot op veertigh ofte minder ghetal te ver-
moorden / ende om den hals te bzenghen; practiserende hoe seker ghetal Dolck
(seben-en-veertigh zielen sterck zijnde / die op 't hooghe Eplandt ghebliecht en-
de uyt het moorden haer leven ghesalbeert hadden) souden vermeesteren ende
vermoorden (hebende dibernsche affauten ten dien epnde op haer ghedaen / doch
tekenens af-gheslaghen) om alsoo / volgens haer epgghen bekentenisse / het eer-
ste Jacht dat tot haerder verlossinghe komen soude / af te loopen / en daer mede
naer Spanjen, Barbaryen ofte dierghelijcke plaetsen aen te Zeylen / ende op den
roof te leven.

Datse boozder volgens hare bekentenisse ende getuygen reets onder Man-
 nen / Vrouwen ende Kinderen ober de hondert thwintigh zielen / soo verdroncken
 als vermoort ende alderhande wreedtheden omgebracht hadden ? waer van de
 principaelste moorders (noch in 't leven) zijn Leenaert Michielsz van Os / Sol-
 daet ; Matthijs Beyr van Munsterbergh / Adelborst ; Ian Hendrickz van Bre-
 men / Soldaet ; Allert Ianz van Warendelt / Woffschijter ; Rugert Fredrickz
 van Groeningen / Sloet-maeker ; Ian Pillegromz de Bye van Bommel / Re-
 jup-wachter ; ende Andries Ionasz van Luyck / Soldaet ; met haer consoo-
 ten : Des halven met examineren ende ondersoeken dagelijks van den seben-
 thierenden deses maents September ; tot op heden besigh geweest zijnde / om de
 rechte waerheyde van alles wel te vinden / is 't dat top soo upt 't examen als wil-
 lige bekentenisse bevinden / dat Ieronymus Cornelisz / op het Schip Batavia On-
 der-hoogman wesende / van de Cabo de Bonna esperantie zepende met Schipper
 Adriaen Jacobsz in conspiratie ghetreden is / om 'tselbige Schip af te loopen/
 ende alle het volck op hondert en thwintigh zielen naer te vermoorden ; ende dan
 met 't selbige op den roof te baren ; ende eyndelijck in Spanjen ofte dieghe-
 lijcke plaetsen in te loopen ; dan dat sulcks dooz 't Schips verongheluckinghe
 niet hebben konnen uphoeren. Bekende boozder dat alle de Menschen dooz sy-
 nen last / ende goet-binden van synen raet vermoort zijn / om haer geselschap tot
 een kleyn getal te brengen. Dat hy wijders nebens David van Zeevanck Coenraet
 van Huysen, ende Jacob Pieterz geresolbeert had / het eerste komende Yacht af te
 loopen ; doch dat eerst haer best doen mosten het volck op 't groote Eylant te ber-
 meesteren / ofte tot haerder devotte te brengen ; en dan een Yacht gekomen zyn-
 de / dat het volck met de Boot aen Lant souden laten komen / en die droncken te
 maken / om haer te lichter om den hals te brengen / ende dan 't Schip te beter by
 nacht te overrompelen ; welke aenslagh haer doch niet wel te sullen kommen
 falseren / om datse rekeninghe maechten sulck een Yacht boden 20. a 30. man niet
 te voeren. Eyndelijck naer veel examinerens ende onder soekinghe van alle
 obergeblevete menschen (met Godes hulpe) tot de rechte kennisse ende waerheyt
 van dese schrickelijcke daden gekomen zijnde ; soo wiert by den Commandeur
 hoorghestelt ende geproponceert / of men sulcke grooutelijcke boos-wichten / die
 met alle schelm-stucken besinet / en van menschelijcke mede-lijden ontbloot zijn/
 op ons Schip behoorden geboept ende gebangen naer Batavia te brengen / om aen
 den E. Heer Generael (volgens den expressen last van de Bewint-hebberen onse
 Heeren ende Meesteren) om aldaer na haer verdiensten gestraft te werden ; ofte
 datmense hier ter plaetsen / daer het seyt begaen is (om Schip ende volck in geen
 meerder perijckel te stellen) behoorden te straffen. Sulcx dan rijpelijck ende op 't
 haoghste gedebatteert ende overwogen hebbende / behindende den persoon van
 Ieronymus Cornelisz niet alleen met abominable misdaden besinet / maer daer en
 boden in een verdoemelijcke secte verbaillen / sustinerende datter noch Dupbel
 nachte Hel soude zijn / soeckende sulcx sijn mede-maekers in te planten / ende haer
 alle in sulck een verkeerde zin te brengen. Soo hebben eenstemmelijcke geresol-
 beert / goet gebonden ende besloten / ten meesten dienste van de Compagnie onse
 Heeren ende Meesteren / om haer Schip ende kostelijcke middelen (alhier Godt
 lof gebift) booz boozder onheyl ende perijckelen te bersekeren / den boozsz Iero-
 nymus Cornelisz ; met sijn grootste ende goedtoilligste Moordenaers (die van
 sulcks haer professe gemaect hebben) te sententieren ende condenneren : ge-
 lijck top haer sententieren ende condenneren mis desen. Eerstelijcke :

Hen. Winter.

Dat Ieronymus Cornelisz van Haerlem / Apotheker / gewoest hebbende On-
 der-koopman op 't Schip Batavia (naer dat eerst sijn versochte Doop ontfangen
 sal hebben) op Maendagh den eersten October deses Jaers 1629. ghebrachte sal
 werden op 't Robben Eylant / ter plaetse daer men de Justitie executeren sal/
 om aldaer eerst beyde sijn handen af te huppen / ende daer naer aen een opperech-
 te Galge met de hoozde te straffen / datter de doot naer volget : blybende voorts
 alle sijn Goederen / Geldt / Goudt / Silber / maent- gelden ofte eenige pretensien
 die hy alhier in Indien soude mogen te pretenderen hebben / ten profijte van de
 Generale Oost-Indische Compagnie onse Meesters geconfisqueert.

Sententie
 van Iero-
 nymus
 Cornelisz
 van Haer-
 lem.

Datmen Jan Hendricksz van Bremen / Soldaet ; oudt ontrent hier-en-
 twintigh Jaeren / hebbende volghens sijn bekentnisse (breeder by examinatie
 in 't largo blyckende) seventien a achtien Menschen vermoort ende helpen ver-
 moorden / oock van meeninge gewoest / het komende Jacht te helpen af-loopen/
 mede op 't Robben Eylant / ter plaetse daer men de Justitie executeert brenghen
 sal / om eerst sijn rechter-handt af-gekapt / ende daer naer met de hoozde aen een
 galghe te straffen / datter de doot naer volght : met Confiscatie van alle sijn
 plumen / maent-gelden ende alle 't gene hy van onse Heeren ende Meesteren sou-
 de mogen te pretenderen hebben.

Sententie
 van Jan
 Hendricksz

1629. **Sententie van Leenaert Michiels van Os.** Alsoo Leenaert Michiels van Os Adelboort/oudt ontrent een-en-twintigh Ja-
ren / hem volghens sijne bekentenisse verboordert heeft / twaelf Menschen te ver-
moorden / ende helpen vermoorden ; oock by ghetrouwde Vrouwen te slapen ;
ende Annetje Bosschieters, Huys-wout van Jan Casterfs van Conninghen booz
sijn by-sit te houden. Soo is 't dat hy mede op 't Kobben Eplandt (ter plaetse
der Justitie) ghebracht sal werden ; om eerst sijn rechter-handt af-ghekapt/
ende daer naer aen een galghe met de koozde gestraft te werden / datter de doot
na volghet : blyvende boozts gheconfisqueert alle sijne plunjen / maent-gelden/
en wat meer te pretenderen soude moghen hebben / ten profijte van onse Heeren
ende Meesteren.

Sententie van Mattheijs Beyr van Munsterbergh. Alsoo Mattheijs Beyr van Munsterbergh/een-en-twintigh Ja-
ren ontrent oudt
zijnde / volghens sijne byp-willighe bekentenisse / neghen Menschen vermoort
ende helpen vermoorden / oock Susjen Fredricks getrouwde Vrouw / booz sijn
by-sit gehouden heeft. Soo is 't dat hy op 't Kobben Eplandt ter Justitie ghe-
bracht sal werden ; om eerst sijn rechter-handt af te knippen / ende dan aen een
galge met de koozde te straffen / datter de doot na volghet : sijn plunjen / maent-
gelden ende goederen tot Compagnies / onse Heeren ende Meesteren profijte/
verbeurt blyvende.

Sententie van Allert Jansz van Afsendelft. Allert Jansz van Afsendelft / Bosschietter / ontrent vier-en-twintigh Ja-
ren
oudt ; heeft volgens sijne byp-willighe bekentenisse beleden ; hoe dat (van Jeron-
nymus Cornelisz daer toe versocht) geconfisqteert heeft / het Schip Batavia te sul-
len helpen af-loopen / dat hy Andries de Bruyn van Haerlem Jongen / de heel af-
gesneden ; ende Jan Pinten Engelsman heeft helpen doodtslaen ; dat oock doen-
de gheweest was om Aris Jansz van Hoorn Onder-barbier op een nacht te ver-
moorden / doch dat sulchs toegens de bottigheyt sijns Sabels niet tot effecte
quam / hoe-wel hem een slag op de schouderen gaf die niet dooz en ging / soo dat
hy 't toegens de dupsternisse des nachts en 't Water ontbluchte ; dat mede al-
derhande moetwilligheden in 't blyben des Schips ; bedreben heeft. Soo dat
te vier oorsake op 't Kobben Eplandt ghebracht sal werden / om volgens Sen-
tentie/erst sijn rechter-handt af-ghekapt / ende dan aen een galge met de koozde
gestraft te werden / datter de doot naer volghet ; blyvende sijn plunjen ende maent-
gelden tot Compagnies profijte geconfisqueert.

Sententie van Jan Pillegronck de Bye. Jan Pillegronck de Bye van Bommel / gewesende Hejuyt-wachter op 't ver-
ongeluchte Schip Batavia, oudt ontrent achtien Ja-
ren / heeft volgens sijn eegen
bekentenisse een seer Goddeloos beestelijck leven (soo in woorden als in wer-
ken) ghelept ; oock een Jongen op het Kobben Eplandt vermoort / noch Jan-
neken Gijzen, Huyswout van Jan Hendricks Bosschietter upt den Daghe / ne-
bens Andries Jansz helpen doodtslaen : oock den sesshinder Augusti laest-
leden seer instantelijck versocht / dat hy Cornelis Alderfsz. van IJpendam Hoop-
looper het hooft soude moghen afflaen / dat hem ghevepgergt wierdt / daer hy
doen seer om schepde / alsoo sulchs Mattheijs Beyr vergunt was ; Cyndelijck
Susjen ende Trijntjen Fredricks beyde ghesusters ende Anneken Bosschieters , al-
te-samen ghetrouwde Vrouwen vleeschelijck bekent. Deshalven salmen hem
op 't Kobben Eplandt byenghen / ende aldaer aen een galge met de koozde straf-
fen datter de doot naer volghet ; met confiscatie van alle sijne plunjen / maent-
gelden / ende 't gene hy op de Bewint-hebberen onse Heeren ende Meesteren sou-
de hebben te pretenderen.

Andries Jonasz van Luyck Soldaet / oudt ontrent de 40. Jaren / belijdt / volghens sijn byzwillinghe bekentnisse ; dat als Paulus Barenelz van Harderwijck in 't Water ghedoodt wierdt / dat hy oock met een Pieck door sijn heel stack / tot hy stierf : dat hy Mayken Soers, swanger zijnde / op 't Krobben Eplant de heel afgesneden heeft : oock Janneken Gist, nebens Jan van Bommel heeft helpen doodslaen : en eyndelijch hem voorts in alle tochten laten gebuycken. Derhalben salmen hem oock op 't Krobben Eplandt bzinghen / om aldaer aen een galge met de hoozde ghestraft te werden datter de doot naer volget ; met confiscatie van alle sijn plunjen / maent-gelden / ende wat van de Bewint-hebberen onse Heeren ende Meesteren / soude mogen te pretenderen hebben.

Rutger Fredrickz van Groeninghen / Slore-maker / oudt ontrent de drie-en-twintigh Jaren : behent byzwillingh ende buyten banden / dat hy Jacob Groenewal, Opper-trompetter (als hy soude verdroncken worden) handen ende voeten gebonden heeft / doen hy door Zeevanck ende de Vries in Zee gedragen wiert : als mede soo wanneer Pieter Janz Drobboost met sijnen 14 van de blotten in Zee ghetworpen wierden / ende Paulus Barenelz, Bessel, Janz Harderwijckiers ; nebens Nicolaes winckelhaeck, ende Claes Harmenelz van Waeghdenburgh het ontschommen / ende hier op 't Eplandt quamen vlychten / van Jeronymus Cornelisz belast wierdt datmensche doot soude slaen ; dat hy Rutger Fredrickz alsdoen Paulus Barenelz twee slaghen met een Sabel ghegheben heeft / ende van hem op Claes Harmenelz geballen is / die alleen doot slaende. Als den Assistent Andries de Vries, mede doot gheslaghen soude werden / dat hy alsdoen nebens Jan Heynderickz ende Leenaert Michielz, hy Jeronymus Cornelisz in sijn Cente gheroeopen wierden / haer eick een Sabel ghebende / dat sy Andries de Vries aen hant helpen souden / tot 'twelcke hy hem byzwillingh sonder tegen-seggen heeft laten gebuycken / doch de Vries siende dat 't hem geliden soude / vlychte in 't Water / daer hy van Leenaert Michielz verholgt en niet 2 slaghen doot gheslagen is / soo dat hy Rutger Fredrickz tot sulchs niet heeft konnen doen.

Ten anderen affirmiert Jeronymus Cornelisz, dat den voorszeyden Rutger hem in alles seer byzwillingh nebens Marchijs Beyr heeft laten ghebuycken / soo dat geen ontschuldige vooz te bzingen heeft. Deshalben salmen op 't Krobben Eplant bzingen / om aldaer aen een Galge gestraft te werden / tot dat daer de doot na volget ; blyvende voorts alle sijn plunjen / maent-gelden / ende wat te pretenderen heeft ten profyte van de Bewint-hebberen onse Heeren ende Meesteren geconfisqueert.

Hebben mede geresolbeert / alsoo noch dese naer volgende misdadigers in hechtenisse sitten / van wiens fouten niet ten vollen geïnformeert ende versekerd zijn : ende bewijzen daer van in twiffel ende consideratie behoorden getrocken te worden / of sy de doot schuldigh zijn / van of men haer leven / sonder in ongenade van de E. Heer Generael te ballen souden konnen sparen ; de selvigen geboeyt in hechtenisse te houden / tot naerder verklaringe ten haren lasten mochte gebonden werden / 'tzy om op Batavia geboert / ofte naer tijts gelegentheyt onderwegen op de reyse gestraft te werden ; te weten :

Wouter Loos van Mastricht / Soldaet ; dan naer de gevangnisse van Jeronymus Cornelisz Capiteyn van dese rebelligen hoop gemaect.

Jacob Pieterz van Amsterdam / Lantspassaet / gewesen Staet van Jeronymus Cornelisz ; David van Zeevanck, ende Coenraet van Huyffen.

Hans Jacobsz van Basel / Edelboest.

1629.

Septem.

Daniel Cornelisz van Doordrecht / Adelborst.
 Andries Libent van Oldenburgh / Adelborst.
 Hans Fredricksz van Bremen / Soldaet.
 Cornelis Iansz van Haerlem / Bootsgefel.
 Jan Willemsz Selijns van Amsterdam / Krupper.
 Rogier Decker van Haerlem / gewesene Jongen van Ieronimus Cornelisz.

Als mede : Dat naer veelbondighe ghetuygenissen ende ooghschijnelijke be-
 bindinghe bespeurt hebben / dat Weybbe Hayes van Winschoten / Soldaet / in
 den tijdt dat hy met de seiven-en-beertich Zielen op 't hooghe Eylandt gheweest
 is / haer ghetrouwelijck beschermt / en vooz de moordersehe partijen (die haer
 al-te-samen om 't leden meenden te brenghen / en tot dzy repsen reets bebochten
 hebben) vromelijcke bewaerdte heeft / goet ghebonden hebben (alsoo daer gheen
 Officieren ober de Soldaten zijn) den vooznoemden Weybben Hayes, Sargiant
 appointe te maken / ende dat onder een tractement van achtchien Guldens ter
 maendt. Daer-benedens Otter Smit van Halberstadt / ende Allert Iansz van
 Elsen / beyde Adel-borsten / (vooz de ghetrouwte hulpe diese Weybben Hayes be-
 woefen hebben) tot Corporaels / peder vijftchien Guldens ter maendt vooz hare
 tractement genietende.

Aldus gedaen ende gearresteert op 't Eylant *Bataviaes Kerck-
 hof*, op datum als boven : ende was onderteekent

Francisco Pelsaert.
 Claes Gerritsz.
 Symon Iobsz.

Jacob Houteman.
 Jacob Iansz.
 Jan Willemsz.

C O P Y E

C O P Y E,

Wt den Origineelen Brief / van

GIISBERT BASTIAENSZ.

Gefchreven uyt BATAVIA, al-hier

aen sijne Broeders van sijn periculouse ende
distructieuse reyse, gaende in den
Jare 1628. naer *Indien*.

Godt met ons, Amen.

N Aer hertelijcke groetenisse ende wenschinge alles goets aen
mijn Broeder Jan Bastiaensz, Hugo mijn Swager / Suster Annetta,
Sara Suster / den Rent-meester Pandelaer / mijn Cousijn Sche-
pens / ende alle den sijnen / alle de Predicanten aldaer / Willem
Reyerfz Swanen-burgh, Janneken Maertens : met een woort alle den
ghenen die ghy-lieben weet dat van my behooren ghegroet te werden : dit woer-
nigh dient daer toe / hoe-wel nochtans met groote droefheyt / als verfschicht
zijnde om de penne op het Papier te setten / om u van mijn wederbaren op de
reysse te verwittigen. Eben-wel de saech nu een goeden tijdt gepasseert zijnde/
ende mijn selven onderwerpen de voorszienigheyt des Heeren / die den sijnen
beproeft tot haren besien : ende wederom door des Heeren ghenade wat kracht
ende sterckheyt ontfanghen hebbende ; want ich naeuwelijcks en hebbe kon-
nen staen van swackheyt / ende dat met goede reden. Dit is dan de som-
ma ende in-houdt hertelijck / van mijn weder-baren in dese groote ende swoare
reysse : Wy zijn / ghelijck als u hemelijck bekent is / den 27. October / 1628.
uyt Texel t'zepl ghegaen / ende des selven daeghs aen de grondt met het Schip
ghekomen / meenende dat wy aldaer met het Schip souden ghebleven hebben :
Maer Godt de Heer sulcks verfiende / zijn los gheraecht / ende den 28. dito
voorsz voort-ghezept / eerst toe onder Engelandt / ende voorts daer naer aen
Siara-leonis, ende ten derden aen de Caep. Wat hem heeft toeghedragen in die
tijdt op de reysse / zijnde saken van kleynen gewichte / sal D. I. t' Amsterdam kon-
nen verstaen / uyt het Journael / by de C. Heeren Bewinthebbers zijnde. Van de
Caep afgebaren / heeft hem de saech aldus toegedragen : daer is soo wat moe-
ten gheresen tusschen den Schipper ende den Commandeur / ende het ontfont
meest uyt twee Vrouwen-luden / waer van de eene op het Schip was mis handelt/
daerom veel moeyten op het Schip is gevallen : Ende wy van de andere Sche-
per

pen afgedwaelt zijnde / zijn den 4. Junij / 1629. den tweede[n] Pinxterdagh / op een drooghte gezept / by het Zuplant / alwaer dien selven dagh met mijn / noch eenige anderen / behalven mijn huysvrouw ende kinderen / dooz een Boot ofte Sloep aen een Eylant geset / 'twelck naer-maels genaemt is Bataviaes Kerckhof : ende op een ander Eylant / ghenaeint het Verraders Eylant , eenighe Connen met Broot en ander dinghen gebracht ; daer naer hebben sy naer water gesocht / op een Eylant ofte twee daer ontrent : ende geen bindende / heeft den Commandeur met sijnen Raedt besloten / met een Boot te gaen naer Bataviae , 'twelck gesicht is / ontrent met veertigh Menschen ; doen lieten sy daer noch een Sloep staen aen het Verraders Eylant , die daer naer werde aen ons Eylant ghebracht : tot dien eynde / op dat wy daer dooz Water souden bekomen / het sy op een Eylant ofte op het Schip : maer den Onder-stierman / met noch andere Boots-gesellen / in de Sloep gegaen zijnde / om Water te halen / zijn oock met de Sloep naer de Boot gebaren / ende hebben ons soo laten staen / dwoebigh ende ellendigh : hebbende geenderley dyanck van Wijn ofte Water / in vier ofte vijf etmalen / alsoo dat wy ons eyghen water mosten dzuinken / ende vele oock van blotten / die sy maecten / kregghen wy soo wat Broodt / wat Wijn ende Water : ende de menschen / die noch op het Schip waren / raechten daer nu en dan af / eenige verdroncken / andere by ons aen landt komende / waer onder oock mede is geweest Jeronymus Cornelisz Onder-koopman van het Schip Batavia , de welcke booz Opper-hoof is verhozen ; den welcken Koopman boozs hem in 't eerste wel heeft ghebraghen : maer een tijdt by ons gheweest zijnde / hem schandelijck heeft beginnen te verloopen / ende wozeet heyt te plegen ; eerst heeft hy gemaect een accoozdt ofte heymelijck verstant / met eenighe dien hy vertrouwden / ende heeft haer sijn meeninge geopenbaert . De somma daer van was desen : Dat hy haer seyde / dat sy het ghetal van de menschen / aldaer by malkanderen zijnde / ontrent 200. mosten gebracht werden tot seer weynige : seggende dat den Commandeur / eer hy wegh gingh met de Boot / hem sulchs hadde te verstaen gegeven / ende heeft aldus sijn booznemen beginnen in 't werck te stellen : heeft eenige gecommandeert dat sy op een landt souden gaen / een myl twee ofte dzy van het landt daer wy op waren / om Water te soecken ; want weynigh Water zijnde / konden (soo hy seyde) de Menschen met soo grooten hoop niet lange leven . Die persoonen van dat landt weder by ons komende / hadden genoegh vernomen dat daer geen solaes en was booz den Mensch : maer den Koopman gheboot haer dat sy souden segghen dat daer Water was / ende goede leef-tocht booz de menschen ; daer op zijnder eenige anderen gecommandeert / ende eenige soek wt haer selven gegaen / om oprecht te weten of daer Water was / ende dat sy dan souden byeren : maer sy en bonden op dat hooghe landt geen Water / maer sy quamen op een ander hoogh landt / daer bonden sy Water / ende doen byerden sy . Nu dat gingh soo deur / elck seyde daer moet Water zijn / de Menschen en souden anders niet komen leven / soo dat nu en dan een deel van de kloeckste Soldaten / aldaer het Water was / by malkanderen raechten : doen heeft hy met sijnen Raedt / ende met de Soldaten die hem toeghedae[n] waren / beginnen sijn booznemen in 't werck te stellen . Sy hadden blotten / daer stelden sy 8. ofte 10. Man op / ende daer van die gene op zijnde / die sy vertrouwden : voegghden daer van by 2. ofte 3. van de kloeckste Soldaten / die noch by ons waren / die nergens van wetende / op het Diep van zijnde / van de quaden van werden ghebonden / ende in 't Water gesme-

gesmeten : ende dan brachten sy tijdinghe dat sy haer op het hooghe landt / daer
 het Water was / hadden bestelt. Sy boerden oock Mans / Vrouwen / ende groote
 Jongers / op een Eylandt / naer by ons / ghenaeint het Kobben Eylandt / onder
 dien naem / dat sy haer daer wat souden versozghen : onder tusschen soo gingen
 de vooznaemste Moorders / ende sloeghen een deel Menschen doodt / een deel de-
 den sy in 't Water loopen / eenighe quamen daer nu en dan af / die op blotten en
 andersins op het landt raekten / daer het Water was : daer komende / ende die
 ander daer bindende / verhaelden sy wat haer was wederbaren / doen merckten
 sy wat daer gaende was / en bleven doen ontrent met haer 50. by malkanderen ;
 sy doen van ons blyvende / ende de vooznaemste Soldaten nu wech zijnde / heb-
 deren verwozght / want sy en toonden haer anders niet als strupckroovers ; het
 was den gantschen dagh haer spreck-woort / wie wil op de ooz ghestooten zijn ?
 soo dat wy al-te-samen alle ooghen-blick verwoachten dat wy souden ghedoodt
 werden : ende continueerlijck tot Godt suchten om een ghenadighe wytkomst.
 Maer de Moorders hebben raedt gheslaghen / hebben mijn ende mijn Dochter
 Judick noch wat willen verschoonen / om dat daer een was van den bloedt-raedt
 die mijn Dochter ten Hutwelijck versocht ofte begeerden / soo hebben sy my / met
 mijn Dochter Judick, in een van haer Tenten / ten eten sabonds ghenoodt ; wy
 niet wetende waerom / hebben mijn Vrouw en Kinderen / met die Dochter die
 ick mede hadde ghenomen / al-te-samen op dien avondt vermoort ; ick t'hups
 komende met mijn Dochter / hebbe seer getweent / ghelijck ick billyck oorzaeck
 daer toe hadde. Daeghs daer aen zijn eenighe by mijn ghekomen / ende ick seer
 weenende / sepden / dat ick dat niet en soude doen ; ende ick hem bzaeghde of ick
 geen oorzaeck daer toe en hadde ? sepde / dat is eben-heel / ghy moet stuyghen /
 ofte ghy gaet den selven gangh. O wzeetheydt ! o gruwel der gruwelen ! Moor-
 ders / die op de wegghen loopen / nemen dickwils de Menschen haer goedt / maer
 laten noch somtijds haer bloedt : maer dese hebben beyde ghenomen / goedt en-
 de bloedt. Dit is alsoo in 't kortte het vooznaemste / alsoo dat mijn Dochter en
 ick alle-beyden ginghen ghelijck als een Os vooz de Wyl : ick sepde alle avon-
 den teghens mijn Dochter / mozghen vzoegh kondt ghy naer mijn sien / of ick
 vermoort den. Vele dingghen die tusschen beyde zijn ghegaen slae ick voozby /
 als dat mijn Kinderen seer sober ghetraecteert wterden / dat sy by naer van hon-
 gher ende dorst bergginghen / ick selver at Kobbe vellen : en tot mijn Water dat
 ick tot ransoen hadde / dede ick wat zout water by / om dat het wat strecken
 soude ; het ghebedt ende het predicken verboden sy mijn ; ick gingh meest aen de
 frant sitten lesen / ende pluckte al-te-met wat Salaet ofte wat Gras dat daer
 was / ende dan had ick noch Oly noch Azijn / twee maenden langh of langer geen
 Broodt ofte Rijns gheproeft : ben oock soo swack gheweest / dat ick niet en kon-
 de staen ; ick most de Schuythens / daer sy mede boeren / helpen op en af setten ;
 het was alle dagghen / wat moghen wy met den Man doen ? den eenen die wil-
 de mijn kappen / den anderen bergheben / dat soude wat soeter doodt zijn ; den
 derden sepde / laet hem noch wat leven / wy moghen hem ghebruycken om het
 volck die op het ander Landt zijn / by ons te doen komen / dat waren de vyftigh
 die daer by een waren / die het Water hadden ghevonden / want daer waren sy
 van verbaert / die en konden sy niet vernieesteren ; want sy dachten / soo daer een
 Nacht komt om te verlofsen / soo sullen sy ons in de wegghen zijn / gelijk oock daer
 naer gheschiet is / soo ghy noch salt hoozen.

Dochter Judick, daer van ich te vozen wat hebbe begimten te spreken/ heeft hem
 aldus toeghedraghen : Eenen Coenraedt van Huyssen upt Gelderlandt / anders
 een fraey Jonck Edelman / mede zijnde van den staedt van dese Moorders ge-
 woerden / versocht mijn Dochter ten Houwelijck : Maer sy seyde haer onder-
 trouwe te doen / maer wettigh te Trouwen hoor al de Werelt / dat soude sy doen
 by de eerste gelegenheit / daer over vielen vele woorden / te langh te verlaten ;
 want Judick ende ich hadden het samen overlepdt / dat in sulcken tijdt noch be-
 ter was by een Man wettigh te houden / dan misbruyckt te werden / ghelijck
 aen andere Vrouwen gheschieden. Verhalben / sy dede haer ondertrouw/
 ende alle het gene dat daer toe behoorden / ich versocht met Judick dat daeghs
 daer aen de by-wooninge soude geschieden / 'twelck oock eenighsins van Huy-
 sen toe stondt ; maer de andere Moordenaers komende voor de Tent / seyde dat
 het van dien aboundt / en terstont soude geschieden / ofte sy stonden vaerdigh tot
 onsen verderbe / ende alsoo is 't heel dien aboundt toe-gegaen ; sy is wel by hem
 gheweest / in dat regart / dat sy niet en is misbruyckt gewoorden / gelijk sy te-
 ghens mijn seyde ; wat konde ghy daer teghens doen ? Du is dit / meenden sy/
 haer gheluck / dat van Huyssen haer soo wel ghesint heeft ; alsoo heeft mijn
 Dochter ontrent vijf weken by van Huyssen gheweest / die haer seer wel heeft
 bescheert / dat haer anders geen onsheyl en is aenghedaden / als by hem te blij-
 ven / daer ober de andere Vrouwen seer jaloes waren / meenende dat haer te
 heel eer gheschieden / ondertusschen bergingh ich haest van onghemack : mijn
 Dochter ende ich en konden malkanderen naeuwlijcks eens secretelijck spre-
 ken : van Huyssen en sprach my naeuwlijcks eens aen : mijn Dochter en icht
 waren somtijts een quartier uurs ofte soo by malkanderen / dat icht haer sey-
 de / nelijck vozen verhaelt is / wat sy soude doen als sy my 'smozghens soude
 vermoort binden / ende dat wy ons alsoo tot Godt beropen. Dit aldus zijnde
 en de Menschen vermoort / soo langhe / tot datter seer weynigh / ontrent dertigh
 met my / mede noch oberigh zijnde / soo en wisten sy geen raedt met dat volck
 die op het Landt / by het Water waren / te weten / ontrent bijstigh / daer voor
 henen af is gesproken : Soo / om hoer te zijn / sy resolbeerden om met Schuyt-
 kens daer naer toe te gaen / om door soete woorden en schoone beloften haer in't
 net te brengen / ofte anders met ghewelt haer te vermeerden / 'twelck is ge-
 schiet ; ick ben mede als Soldaet gegaen / hopende / soo icht tegen mijn Doch-
 ter seyde / nu by die lieden te komen ; daer komende op een Eplandt tegen haer
 ober / soo waren de ander terstont by malkanderen / ende bespotten haer / seggen-
 de : is 't nu soo verre gekomen / dat dien goeden Man / den Pzedicant / moet me-
 de komen ? doen in de Schuytkens daer ober schepende ; soo / onse Krooman
 die boodt haer de Bredde / doch maer onder bedroggh ; de andere seyden / sy hadden
 niet haer Bredde niet te doen / want sy wisten wel dat sy haer sochten te bedrie-
 gen ; en daer waren twee van de Moordenaers / die elk een Musquet hadden/
 ende die souden naer het volck schieten / ende sy en baidden niet af / doen voorten
 de andere met haer / doen begonden sy in vriendelijckheit met malkanderen te
 spreken ; de Moorders die hadden vet op het Papier ghestelt / sy vzaeghden
 of icht wel by de andere partije wilde gaen ? icht seyde ja ; want het was dat
 icht sochte ; want alsoo konde icht sonder moeyten tot mijn boornemen geraken/
 doen gingh icht ober en waer / ende de goeden die senden my daer te behouden tot
 den anderen dagh ; maer dan seyden de booswichten dat sy mijn mosten weer
 leveren ; dat ginck henen : maer icht hadde haer gheseydt / dat sy souden seg-
 gen/

gen / dat ick by haer nu oock een Maendt ofte twee moeste blijven / dat ick haeren Predicant mede was / twelck sy deden. Daeghs daer na soude den Koopman weder komen / om het volck dat daer was / daer het Water was / om wat stof tot sileeren te brenghen / ende dan met malkander naerder spreken om Bredde te maken / ter tijdt boorszcreben / namelijk / den anderen dagh is den Koopman / met van Huyssen , Zeevanck , ende noch drie andere ghekomen / hebben wat Takien ghebrocht / wat wijn / ende soo boorts. De andere Moordenaers / met eenighe goeden / als mede de Vrouwen / die bleven op het Eplandt daer teghens ober. Het goet van den Koopman omghebedelt / ende den Wijn uptgheschoncken zijnde / soo hebben die van de Moorders zijde beginnen met de goede te spreken ; sy ginghen soo wat wandelen / en begonnen soo hier en daer van de goede Soldaten aen te spreken : segghende / dat sy haer bele toe vertrouwden / ende dat sy wel wenschten dat de boornaemste van haer naer de Moorders wilden lustieren / dat sy groot boozdeel booz haer wisten / presente-rende haer geldt. De goede de saech verstaende / ende merckende waer toe dit streckte / hebben malkanderen / dewijle dat dit de boornaemste van den staedt waren / ghelofte ghegheben die te vanghen ende doot te slaen / twelck is geschiet : vier ghedoot / een ontsloopen / ende den Koopman ghevangen. Dit soo zijnde / ben ick daer by de goeden gheweest / en ghebleven / die hebben mijn van kost versozght / ende my beginnen weder wat op de been te helpen : en daer was Water als Soete-melck in putten ; sy maechten my twee klompen daer ick op gingh / die ick sal bewaren soo lange mijn Godt het leven gunt ; want by de Moorders en konde ick niet krijghen / dewijle ick stont om ghedoot te werden alle uren ; en dat van Huyssen , mijn dochters Wyer / nu mede waer ghedoot / soo was ick wederom in groot ghebaer / sozgende dat mijn Dochter soude werden gheschendt ofte ghecapt by de Moorders : te meer / dewijle dat de goede riepen / doen sy die hadden gedoot / de vier booz-verhaelde / komt ober / dat geen Moordenaers en zijn : en riepen / Judick komt by u Vader ; want een van haer sepde teghens Judick , dat ghy ghedachten had om by u Vader te gaen / wy souden u aen eynden kappen : en sepde / u Vader die heeft dat soo besiet / dat het volck daer soo is doot-gheslaghen : maer mijn Dochter is boozder van Godt bewaert / dat naer dien tijdt niets quaedts haer en is overghomen. Ondertusschen / dooz de doot ende ghevanghenisse van de boozsepde personen / was de kracht van de Moorders by wat gheswacht / doen togen sy wederom naer haer Eplandt / met de Vrouwen die by haer waren. Den tijt soude mijn ontbreken / soude ick alles verhalen / hoe wonderlijck Godt den goeden die by malkanderen waren heeft ghezeghent / met Water / met ghevogelten / met Fisch / met andere Dierken / met Eers met manden vol / zijnde de Beesten die sy katten roemden / van sulcken leckeren smaech als ick opt hebbe geproeft. Daer getwee en piecken die sy daer hadden ghemaecht / men soude segghen hoe konnen de Menschen dat bedencken ? Sy deden my oock soo veel vriendschap / kusten my / ende souden mijn wel op haer handen hebben gedragen. Dit aldus gepasseert zijnde / soo hebben de Moordenaers weder andere Oberheydt ghemaecht / en zijn den 17. September / 1629. weder by ons ghekomen ; doen haedt ick een schrijft ghemaecht / dat sy r'samen souden te breden zijn / ende de goede doch niet meer beschadigen : maer sy hebben dat ghescheurt / ende zijn naer ons toe ghekomen / en hebben mer haer Musquetten vier Menschen ghequeerst / waer van een is ghestorven ; en soo haest als sy weder van het

Landt zijn ghetweken / soo is terstont het Jacht van Batavia ghesien / die quam om ons te verlossen ; daer spronghen de vrome van vzeughde op ; de goede terstont met haer Schuytken na boozdt / om het Jacht te waer schoutwen / 'twelck ghebadaen zynde / zijn die van het Jacht op haer hoede ghetweest ; want dit is de oorzaeck van alle dit quaet ghetweest : gelijck daer naer / uyt de bekentenisse van de misdadigers / is ghebleken / dat sy meenden het Jacht dat ons soude komen verlossen af te loopen / ende dan varen met de Jubweelen en Geldt daer het huyt goet dochte ; oock mede / dat nu boozt werdt onder socht van den Schipper die ghevangen is / met anderen / dat (soo men seyde) een deel van haer / insonderheyt Jeronymus , met het Schip Batavia , soo het niet en was vast gheraecht / eben-wel soude af-gelopen hebben. Dit tweede werdt naerder onder socht / te weten / het af-loopen van het Schip ; maer van het Jacht / die soude komen om te verlossen / dat is seker ; want sy souden het seer wel hebben kunnen doen / hadden die goeden van het hooghe Landt haer niet in de weegh ghetweest / daer van ick soude goede reden geben / hadt ick tijdt. De Moorders zijn een deel aen boozdt ghekomen / meenende dat de sake noch ten besten soude af-loopen : ick ben mede van het ander Landt daer den Koop-man ghevanghen sat / met hem aen boozdt ghevaren / sy zijn alle in boepen ghestoten / ende wel vast ghemaecht : daeghs daer aen zijn sy door den Commandeur Pellaert , ende die met hem gingen / de andere Moorders / die op Bataviaes Kerck-hof waren / in hechtenis gezomen. Den Commandeur met sijnen Raedt haer gehoozt hebbende / zijn eenighe gheordineert om te hangen : maer Jeronymus Cornelisz sijn rechter-handt mede af te houwen / 'twelck oock is gheschiet. Maer soo daer oyt een Godtloos Mensch in sijn uytterste noot is bevonden / soo is hy te recht daer een getweest ; hy en hadde (naer sijn segghen) niet misdaen : ja seyde in 't eynde noch / soo hy op-klom naer de Galghe ; Wzaeck ! Wzaeck ! alsoo dat hy tot den eynde sijnes levens een boos ende Godtloos Mensch is ghebleken. Godts rechtbaerdigh Oordeel is in hem ghebleken / want hy hadde te gruwelijck doen moorden ; hy hadde sijn Godtloosheyt op het Schip dickwils betoont / met Godtloose propoosten : maer ick en wist niet dat hy soo Godtloos was ; van de anderen / een deel zijn daer op het Schip ghestraff / ende een deel naer Batavia geboert. Dit is alsoo in 't gros de gantsche sake / dewelcke / soo sy met alle omstandigheden soude werden verhaelt / te langhe tijdt soude behoeben ; want om soude wel een groot Boeck daer mede werden verbult. Soo het in sulcken ordze ende slaerheyt niet en staet / soo houdt dat ten goede om twee reden : eerst / om de hoerheyt des tijts / dewijle de Schepen baerdigh waren om naer het Vaderlandt te gaen ; ten tweeden / om dat top vers uyt sulcken droefheyt komende / het ghemoeet noch by ontstelt is / want ick en dacht soo veel niet te schrijven. Dit dient daer toe / om de E. Heeren Bewint-hebber en te waerschoutwen / by alle ghelegentheyt / datse doch goede / ghetrouwe / en Godtsalige personen / insonderheyt van Koop-lieden ende Schippers / bestellen / want daer op het hoogste aen is ghelegen. Alle de onhepen / voren verhaelt / zijn gheschiet tusschen den tijdt van den 4. Junij / 1629. tot den 17. September / 1629. inclus / doen is het Jacht gekomen om ons te verlossen.

F I N I S

Tot vermaeck ende nuttigheydt dienende , zijn hier achter gevoeght , eenige Discourssen ofte verhalen , den Zeevaert , ende voornementlycke den Oost-Indischen , soo in't generael als besonder betreffende : te samen gebracht uyt verscheyde soo Portugesche , als andere Oude ende Nieuwe schrijvers.

Van de gantsche gelegentheydt , aengaende de Koopmanschappen ende handelingen , die men in Indien doet : Item de avonturen , die in die quartieren voorvallen.

De Portugesche Schepen die na Oost-Indien varen de Cabo de Bona Sperance (de welke lept op 35. graden bezupden de Linie) gepasseert zijnde/ setten haer cours gemeynlyck na het Eylant van Mossambique, het welke ontrent een half mijle van het vaste landt lept/ende een groote half mijle in het omgaen groot is : de strant is rontsom met wit zant bedeckt/ daer wassen vele Indiaensche Palm ofte Pote-boonten/ oock sommige Orangie-Appelen/ Lemoenen/ Citroenen/ ende Indiaensche Vygen. Het Vee/ als Ossen/ Schapen/ Seyten/ Derckens/ Hoenderen/ &c. zijnder by menighen/ ende om een redelycken prijs te bekomen ; doch versch-water en is op het ghesmelde Eylant niet : maer moet alle van het vaste landt komen. De Portugesen hebben hier een sterck Fort / daer den Koningh van Hispangien alle d'yz jaren een nieuwen Gouverneur ofte Capiteyn na toe stuert ; de welke met die van het vaste landt sijn haer del dziyst / desen Capiteyn doet groot profijt : want tusschen de Cabo de Bona Sperance ende Mossambique booznoemt lept noch een Fortresse Soffala genaemt / daer den gemelden Capiteyn van Mossambique sijn factoor heeft / de welke uyt een seker Mine genaemt Monomocapa veel gouts bergadert/ ende twee ofte d'yz maal des jaers met sekere schuyten/ die de Portugesen Pangaus heeten/langhs de kusten na Mossambique over-scheept/sulchs dat de in-komsten van den ghemelden Capiteyn in de gheseyde d'yz jaren meer als 300. duysent ducaten ofte 9. tonnen goudts waerdigh sijn.

Van Mossambique vaert men na de hooft-stadt van Indien ghenaemt Goa , alwaer de Bicerops ende Aerd's bisschoppen des Koninghs van Hispangien nevens den Raedt ende Cancellerye haer residentie hebben. Van hier werden alle de Orientaelsche plaetsen staende onder de Portugesen gheregeert / ende is oock de Stapel van alle de Koopmanschappen die door gantsch Indien vallen. Dese Stadt ende Eylant van Goa leydt op 15. graden benoorden de Linie / ende de wert omringht niet een Rivier / die tot in de stad loopt ende met verscheyden wercken by de Portugesen ghefortificeert is. Alhier waest overbloedigh veel Peper aen streyckens : Item wilde Kaneel ende Gember. De Inboonders gaen bloodt uyghenomen dat haer schamelheydt bedeckt is. Daer sijn oock eenighe die men Bragmannes noemt / die booz de eerlijckste ende gheachtste natie van de Indianen werdt ghehouden : want sy bedienen altydt de opperste officien by den Koningh / als Rentmeesterschappen / Ambassaetschappen ende andere gegualificeerde ampten ; dese gaen in het wit ghekleet / ende eten geen lebendighe creature/ veel min dat sy die dooden souden. De vrouwen hebben maer een doeck om het lijf als sy uyt-gaen / die haer bedeckt van boven het hooft tot beneden de knyen ; sy hebben ringhen door de neuse / om den hals/ beenen ende teenen / sonninghe van goudt andere van silver / glas ende andersins / elck nae sijn qualiteyt : als de Wyffers seben / ende de Jongh-mans neghen jaren oudt sijn van trouwen sy / maer spreeken malkander

ren niet eerder toe voor dat de vrouwe haer tijdt komt om te baren. Als een Brammannes sterft ſoo vergaderen alle de vrienden / ende na gehouden maeltijdt / ſoo graben ſy een put in de aerde / daer ſy veel hout / ende na dat het een perſoon van aenſien is / welriekende kuyden met veel olve in ſnijten / daer ſy dan den dooden Bramannes boben op werpen. Daer na komt ſijn vrouwe berghefelſchapt met vele ſpeel-luyden ende haer naefte vrienden / al ſinghende eenighe liedekens ofte lof-ſanghen van haer mans leven / ende de vrienden gheben haer eenen maet ende verſterkinghe / dat ſy haren man ghetrouwelijck wil volgen / ende met hem gaen leven in de andere werelt / dit ghebaen zijnde / ſoo doet ſy hare juteelen af ende verdeelt ſe onder haer maegſchap / ende ſpringt al lachende ende blijdelijck in het byer / ende waert terſtont van de omſtaenders met hout ende olve verſtopt ende verſmoort / ende voorts met het lichaem van haren man tot aſſche verbrant / ende of het ghebeurde dat pemandt weygherigh ware dit te doen / ſoo ſnijmen die het hayt kael af / ende ſy en mach voortaan geen juteelen meer draghen / maer moet als verſhoben ende veracht van alle menſchen leven. Onder de groote Heeren iſſer een ghetwoonte / dat waameer ſy trouwen ſullen / haer Bruyden aen haren Oberſten leveren / hem biddende de ſelbe den maeghdom te willen nemen ende dzy nachten by haer ſlapen / het welke gheſchiet zijnde / ſoo komt den Bruydegom ende haelt ſijn Bruyt met pijpen ende trommelen in grooter blijdfchap wederom / ende gebruyct dan eerſt de ſelbe / ſulcx dat niemant in deſe quartieren ſijn ondertroude ſelfs den maeghdom beneent. Op ſommighe plaetſen laten ſy de maeghden van haer maeghdom berooben door haer Pagoden / dat zijn haer Afgoden / die van goudt ofte andere materialen gemaect zijn : aldus / ſy brengen de Bruydt met grooten triumph / ende geſelſchap van Inſtrumenten ende Muſique op haer manier na de kerck / ofte plaetſe daer de Pagode is / dewelcke een pen van yvoor heeft / daer de naefte vrienden de Bruyt met geweld tegens aen dringhen / ende haer maeghdom benemen / ſoo dat het bloedt aen den Af-godt tot een kenteecken blijft hanghen / daer na hare ſuperſtitien met den Af-godt doſhart hebbende / brengen ſy de Bruyt na huys by den Bruydegom / die ſich grootelijcks daer in verblijft / ende voor hem geen klepne eere aen hem gheſchiet achtet / dat de Pagode om ſijnent wille ſulchs ghedaen / ende hem de moeyte afgenomen heeft.

In Goa waſt een boom die de Doztugeſen Arbor Triſte noemen / ende dat wpt oorzaeck dat ſe nimmermeer en bloeyt dan 's nachts / en dat het geheele jaer door / het is voorwaer een wonder om te ſien / want als de Son onder gaet / en ſiet men noch niet een bloeyfel / ende terſtont ofte een half ure daer na is ſy ſoo vol / dat het een luſt om ſien is : deſe bloeyfel heeft een ſchoonen reuck / maer blijft niet langher als tot de Son begint op te komen aen de boomen / want dan valt ſe af ende bedeckt het gantsche aertrijck / daer onder gelegen. Deſen boom heeft ontrent de groote van een Huym-boom / ende ſtaet ghemejnelijck achter de huysen op de plaetſen voor een plapſier / om de ſchoone reuck wille / ſy waſt ſeer haest / want veel oock by de wortel wpt-ſchiet / ende al zijn de tacken maer een half vadem hoogh / ſoo hebben ſy even-wel ſoo veel bloeyfel als die in het beſte van den boom ſtaen / ende of men de boom ſelfs al gantsch af houtot / ſoo ſchieten datelijck weder tacken wpt die bloeyfel draghen : deſe bloeyſelen zijn by na gelijck de bloeyfels van de Orange boomen : de Indianen ghebruyckene voor Saffraen om mede te koken / ende te verwen : de ghemelde boom die nergens anders als in Goa ende Malacca ghebonden werdt / heet in de Malayſche taal Singady / ende op

¶ Decanijs Parasiatico : De oorzaeck van dese naem seggen de Indianen te wesen / om dat een seker Edel-man ghenaeemt Parasiatico , een schoone dochter hadde / waer op de soon verliest wiert / ende sijn wil van de selve ghenooten hebbende / der liefde wederom op een ander / waerom hy haer verliet / dier halben sy van des perae heydt haer selben om het leven bracht / ende worden na de maniere van het landt tot affche verbrant / uyt welcke affche desen boom voort-ghelcomen is / behoudende de naem van Parasiatico , ende kan daerom des daeghs geen vruchtent dragen / om dat sy de soon noch hadt die haer gesont ende verlaten hadde.

Men vint in Goa oock seer groote boome daer noten aen waessen / dewelcke oock wijjn / edick / olve / supcher / water ende melch geben. Van de bladeren maecht men papier / van het hout holen boor de goud-smeden / van de basten kabels tot de schepen / de welcke soo sterck sijn / als eenige touwen uyt Nederlandt ; van de bladeren zeplen om mede te baren / so dat eene boom tot vele dingen nut ende profijlich is.

Het Eplandt Seylon leggende beneden Goa is een van de rijckste / vruchtbaerste ende beste Eplanden van gantsch Indien / want het geen op verscherpden andere plaetsen te samen gebonden wiert / vintmen hier alleen / want daer sijn Indiense Palm / Orangien / Limoenen / Citroenen / ende dier gelijcke boomen / soo wel ende schoon / dat sy die van Spangien ende Portugael verre te boven gaen : de lijftheit is daer in grooten abundantie / want men bindt daer Hasen / Konijnen / Darchens / Harten / Vinden / ende andere vierboetige gedierten in overbloet / het gebogelte isser oock soo menighbuldigh als ergkens op eenighe plaetsen ; want men bindt daer Paerwen / Hoenderen / Duppen ende dier gelijcke vogelen meer / sommighe segghen dat daer oock Baghel-boomen / Potemuschaten ende Peper wast / doch daer en is geen sekerheydt van : maer den besten Kaneel van geheel Orienten isser hy heele boschen vol / sulcx dat wanneer het afgewindicht is / den reuch wel acht mijlen in Zee de Schepen tegen komt. Men vindt hier oock alderhande kostelijcke ghesteenten / uytghenomen Diamanten : maer Saffiren / Robijnen / Copassen / Spinelen / Granaden zijnder seer veel / daer is oock een visscherije van Peerlen ; doch sy en sijn soo goet niet als die van Ormus ofte Bareyn. Goud ende Silber-mijnen zijnder oock in het landt / doch de Koningen eertijts en wilden het niet laten uytrecken / mischien om dat men haer daerom niet en soude overbullen. Daer sijn oock Iser ende Swavel-mijnen / ende Olpphanten in grooten overbloet / die men boor de beste van de gantsche werelt houdt / het is oock by experientie waerachtig bebonden / dat alle Olpphanten van andere plaetsen aen dese reberentie ende eerbiedinge betwijffen / wanneer sy daer by komen. De Chingales ofte die van Seylon bangense op volgende wijze / sy maken diepe groote kuylen / die sy mer loofse plancken ende stroo bedecken / ende wanneer de Olpphanten des nachts daer ontrent komen vallen sy daer in / ende kommen niet weder op de effen weg komen / sulcx dat sy van hunger souden moeten vergaen / ten ware eenige Slaven haer eten brachten ende soo allenskens tam maechten / ende soo gewennen / dat sy eyndelijck met haer gaen onder het bosck van Goa ende andere bygelegen landen / om niet haer te wercken ende de kost te helpen verdienen / want de meesten dienst die men in Indien heeft van de pijpen / vaten / paken ende andere goederen te dragen is al niet den Olpphant / men vint hem het gene hy sal dragen aen malkanderen met een koorde / die hy daer na aen sijn suipt ende tanden wint / ende bast gemaecht zijnde / neemt het eynde in de mont / ende gaet met den last heuen / het geschut slegen sy / ende de kleyne halve Galleyen ofte Karabeelen schryft een Olpphant alleen gemakelijck op het landt.

ende dat met reghen / doch sonder groote koude / want de kinders noch al naecht loopen : nu ter tijdt beleydt de Viceroy van Portugael oft Hispangien den koophandel in dit Eplandt / ende oock ober China, Japon, Bengale, Begoni, Pegou ende Ormus, als mede in verscheyden andere Eplanden boven Seylon ende Bengale daer veel rijns ende Kattoen waest / sulchs datmen aldaer een sijn Kattoene hembt om de waerde van vijf stuybers kan bekomen. Daer waest oock Lach / groene Gember ende Supcher. De Portugesen hebben hier geen steden als in de andere plaetsen / maer drijven haren handel met de Inwoonders alleen. Dese Inwoonders zijn seer puntigh ende net over haer eten / want sy het selve al tijdt in een nieuwe pot koken. Het overspel ende de onkuyfcheit wert by haer seer na ghesocht ende ghestraf / want sy de overspeelder s het 3p man ofte vroude / die sy daer op bevinden de neus afsnyden / op dat sy behent mochten wesen booz alle menschen / ghelijckmen aldaer veel sulche menschen ende sondaren geteekent langhs de straet sier loopen. De lijfsocht is seer goet koop / want men een Oese om een daelder / een Bercken booz een gulden / ende een pondt Supchers booz een halve stuyber / ende boozts andere dingen na advenant koopen kan : den arcbeyd der menschen heefmen by na om niet / want yemant booz 10. stuybers een maent langh op sijn eygen kosten sich sal verhueren / ende blijcigh in alles dat hem mogelijck is ten dienste staen / want de Inwoonders niet dan rijns ende Fisch eten / ende sich alsoo met klepne kosten onderhouden.

Van Bengale ende Pegu komen by na alle de Robijnen ende Diamanten / daer is oock veel Lach en Tin. Van Pegou ende Malacca komen alle de Kruidnagelen, Rotemuschaten ende Soelic : daer is oock Tin ende Looet, maer het landt is onghesondt ende de Inwoonders zijn veel met watersuchtigheyt gequeelt. Den Koning van Spangien heeft alhier een Stadt / aen de welcke de waren van de Molucques en t Eylant Malacca aenkomen / en allerley kostelicke waren bzingen.

Van Malacca vaert men dooz de enghte van Chinchapura na China, alwaer een goedaerdigh volck woont / dit lant is rijk en machtig / hebbende veel Sijde, Peereis / Parlemoer / Quicksilver / Rhabarber / Goutdraet / Musculiaet / ende andere kostelicsheden : want het is t rijkste lant dat onder de Son is / op twaste lant hebben de Portugesen geen stercken / maer wel op de Eplande ; men kan hier alles bekomen alsinen maer gelt heeft / want daer mede de meeste handel gedreven wert.

De Inwoonders zijn op sijn Turcx gekleet / maer hebben langh hant toe de middel toe / het welcke met een doeck van Lijnwaer om het hooft als een Tullebant gebonden is : haer Afgoden zijn geschildert als Dupbels in haer kercken / die sy met groote Cerimonien eeren ; sy laten haren naghels wassen / soo langh als sy konnen / om oozsaekts wille dat het haer niet gheoozloft is de wapenen te dzaghen. Men vint dooz het gantsche lant geen bedelaers / want de bedelarije van den Koning verboden is / maer so yemant verarmt mochte zijn / soo bzaeghtmen of sy geen vrienden en heeft / ofte ouders die hem onderhouden konnen / het welcke contrarie bevonden zijnde / soo wert sy van den Koningh in een sekerre plaetse daer toe georbonneert onderhouden. De blinden ghezuycken sy aen de smeden om de blaes balcken te trecken / ofte elders daer sy toe bequaem mogen zijn om haer hof te verdienen. Sy zijn groote bzaten / ende eten allerley soozten van spijse ; doch veel liever van een hondt als van een bercken ofte eenigh wiltbraet : hare wijn ende dzanck wert van rijns gemaect / waer aen sy haer dzoncken konnen dzincken ; doch zijn niet te min verstandigh ende vernuftigh / want sy alle dingen seer subtyl ende met een goet oordeel konnen doen / ende te weghen bzinghen.

Van Goa vaert jaerlijchs maer een Schip na Japon, het welck eerst na China zeilt / ende aldaer met Realen van achten / Olve ende Wijn handelt / die ſp vooz Goud / Zijde / ende andere koſtelijckheden verwiſſelen. Deſe koopmanſchappen brengen ſp dan in Japon, alwaer men overbloedt van gelt heeft / het welcke ſp wederom in verwiſſelinge van de Chineeffche koopmanſchappen mede nemen ende na Goa voeren ; want ſp moeten in alle de vooznoemde plaetſen wel ſes maanden verwoenen ; waer ober ſp op de gheheele repſe wel dyp jaren onder woegen zijn. Van Goa vooznoemt gaen oock alle jaren Schepen na de Cabo de bona Sperance, ende van daer na Liſbona toe / in Hiſpangien.

De Japonen ofte Japwoonders van Japon zijn doch ſeer goedaerdig / ſp bidden oock de Afgoden aen / gelijk de Chineſen / ende hebben oock beelden in hare kercken ; maer in de ſtadt van Magelacque ende meer andere plaetſen die de Dozeugen in hebben / zijn Jeſuyten / dewelcke daer vertijds upt-gejaeght zijn gheweest / om dat ſp haer mede tot de koop-handel begaben. Het Eylant van Japon is wel ſoo groot als Engelandt / ende is het uytterſte daer die van Goa traſſiqueren / het volck is grof ende het / breekt van aengeſicht ende meeftendeel wit ; doch eenige zijn van naturen ſwart / het welcke breekt is om te aenſchouwen.

Die van Goa vaeren oock na Perſien ende Ormus, het welcke een Eylant is leggende dicht by het vaſte landt van Perſien, want het geen twee mijlen daer van verſcheyden is ; groot ontrent dyp klepne mijlen / ende aldaer werden alle koopmanſchappen van het vaſte Landt gebracht / als daer zijn Beerden / Vadelen / Amandelen / Roſſijnen / Zijde / Beerlen / Katoenen ende andere waren / die de ſchepen aldaer verwoachten ende niet de ſelbe haeren handel dzyden.

Het is alhier dooz de reflexie van de bergen ſo heet / dat het volck op de middag begerende te eten / tot de knyen toe in een vat met water ſitten / hebbende alle de kleederen / upt-genomen het hembde / upt-getrocken / achter haer ſtaet oock een knecht met een waep om haer te verwoelen. Het verſche water / dat by haer meeft geacht wordt / moet van de dypckers ontrent ſes bademen diep onder water gheput werden / want ſp ghelooben / dat ſulck water alle verſſche wateren te boven gaet. Het verſch water in dit landt genereert woemen in de armen ende beenen / ſoo dicht als een luyt-snare / ende een halve vaem langh / die ſp met ſtocken upt-winden / doch niet ſulck voozſichtelijck gheſchieden / dat ſp niet en breeken / maer als ſp niet volghen willen / moet men op houden ende het ſtocken op de plaetſe baſt binden / ende al te met eens verwoeken of ſp volghen willen / ende ſoo allens hiens uptdragen / tot dat menſe quijt is.

Befchrijvinge van alle de waren ende koopmanſchappen, diemen in Indien brenght uyt verſcheyden Landen ende Eylanden, ende van daer weder in Portugael ende gantsch Europa.

Oolt-Indien is een goet Landt vooz die gene / die eenige middelen hebben / ende daer by kloeck ende neerſſig zijn ; de gront ende temperature is gheſondt ende bequaem : de daghen ende nachten zijn in Goa by-na eben langh het gantsche jaer dooz / ſulcks dat ſp weynigh verſchillen / want de Son gaet meeften tijt te ſes uren op ende onder. Daer is oock by na geen onderschept tuffchen de winter ende de Sommer / alleenlijck dat het des winters meer reghent. De winter begint in April / ende eyndicht in September. De heeteren zijn de gantsche winter dooz met zant beſloten / ſulck / dat ſp dan onbuzckelijck zijn / ende

geen Schip ofte schuytgen in haer komen : maer in de somer gaen sy wederom open. De gantsche winter dooz waeyt daer maer een windt/die niet en berandert. De boomen zijn winter ende somer groen / ende men heeft het geheele jaer dooz vruchten. Aldaer kinnen sien de twee Sterren die by yeder poel geboeght zijn/waer na de Piloten haer regeren in het baren / dit is de nood ende de zuyd-poel. De Son maecht hier geen schaduw op de middagh ghelijck in andere landen. Men vint hier allerley soorten van dieren ende vogelen. De Papogayen zijnder in groote menigthe : Item Apen/ Cypers/ Elephanten en Cen-hozens met veel meer andere gebiertten. De Peper wast in Goa gelijck geseyt is / al aen scrupelkens/ende is van tweederley koleur wit ende swart ; doch de witte wert soo veel niet geacht als de swarte / daer is noch een andere soorte van Peper / die de Inwoonders booz haer selven houden ende meerder gheschijmeert wert als een van de twee bozige soorten. De Gember wast dooz gheheel Indien/ende daerom is sy in kleynachtige ende van wepnigh waerde. Sy wast gelijck het riet in Holland/maer de wortel is de Gember / noch groen zijnde eetmense wel tot Salade.

De Nagelen komen van de Molucces, ofte de vijf principaelste Eplanden der selve / want onder de Molucces gehoozen behalven de selve noch veel kleyne Eplandekens. De Molucces wert een groot Koninghryck geacht / het leydt recht onder de Linie Equinoctiael. De nabigatie na de Molucces is soo ghemeen niet/om de periculouse gronden/die daer ontrent zijn. De boomen daer de nage-len aen wassen / zijn gelijck de Laurier-boomen hier te lande.

De Potemuschaten ende Foelie komen van Malacca, dat ontrent 400. mijlen boven Indien leydt : dese boomen wassen soo groot ende hoogh als Ocker-note boomen / de vrucht is gelijck een Persich / het buytenste is seer goet om te eten/ men maecht daer van oock confecture : de kerne van binnen is de Potemuschate/ die rouwsom met de Foelie besloten is.

De Kaneel komt van het Eplant van Seylon, hier te bozen genaemt / het welck dock Taprebina heet / ende 6. oft 7. graden van den Equinoctiael leydt. Dit Eplant is uptermaten vruchtbaer / sulchs dat het booz een Hertis Paradijs ghehouden wert : het leydt ontrent 200. mijlen van Goa. De Kaneel-boomen zijn soogroot als Olijf-boomen ; sy hebben twee schillen/ waer van de tweede de Kaneel is/ men brant daer anders geen hout als Kaneel/ sulcx van dit Eplant een Hertis Paradijs schijnt te wesen. Ollyphanten vintmen hier veel / ende van de grootste ende beste soorte/ sulcx dat hier veel vbooz ende oock kostelijcke gestreuten gebonden worden als bozen geseyt is.

Van Mossambique komt Amber, men vint die aen den Oever van de Zee/welcke die op-werpt. De Muscus komt van China, want daer zijn sekere beesten als Dossen/die de Chinesen dooden ende berotten laten met huyl/hapz/bleesch/ende alles/ daer na maken sy van de huyl beurskens/maer het blees heeft de Muscus.

Anil is een kruyt / op de velden wassende/het welcke blaue bloemkens heeft/dese gedrooght zijnde / geben het Anil ofte Blaeusel. Het Lack komt van Pegu ende Bengale, dat ontrent dry hondert Spaensche mijlen van Indien leydt / al-hier zijn vliegen / die aen de tacken van de boomen groepen/ ende gelijck als de Spen honigh geben.

De Peerels komen van Ormus, Seylon ende andere contreyen / ende werden van duyckers twintigh ja dertigh bademen onder het water duyckende ghebisst/ sy groepen in de Oesters ende Mosselen.

De Diamanten haelmen van het Eplandt genaemt Basinger, leggende aen de

de Oost-zijde van Goa, aen de andere zijden strecken se aen de Bergen / ende men vindt daer als Gout-mijnen.

De Smaragden hornen van Spaens-Indien boort: de Stobijnen / Granaten / Præinten / Jaspis / Agate / ende diergelycke steenen bintmen by na op alle de Indische Eylanden: wat van de Arbor Triste ende Palmitres ofte Cocos-boomen daer konij / edich / olve / suycker / habels / zeplen / &c. van hornen / hebben wy beschreven. In Indien zijn niet dan beertigh natien / haer eygen werten hebbende / sy gaen meest gantsch naecht / wylt / genomen dat de schamelheyt bedeckt is. De mannen hebben op vele plaatsen thien ofte twaelf wijden / die sy trouwen als sy zelfs 12. ende de vrouwen 7. ofte 8. jaren oudt zijn. Als de man sterft moet sich de vrouwe wil sy boort eerlijck gehouden werden verbranden; het gene sy des morgens eerst gemoeten / dat lidden sy dien gantschen dagh aen / ende soo boorts als bozen haelt is / waer mede wy dit discours besuyten.

Instructie om te reysen van Hollandt in Indien, ende van Indien wederom in Hollandt; ende dat te Landt ende te Water.

Erstelijck daertmen wylt Hollandt / Engelandt ofte Brancckrijck / door de enghte van Gibraltar; ofte te Landt na Venetien; ende van daer na Tripoli in Syriens alwaer grooten handel met allerley Waren gedreeben wort / waerom soo yemant dese reyse na Indien wilde aen-nemen / die misse maket in een van de Schepen die van Marselle, Venetien, ofte ten eersten wylt Hollandt / Engelandt ofte Brancckrijck / door de Strate van Gibraltar siep na Tripoli boortnoemt / van waermen over Landt na Ormus; een Stadt gelegen op den Inham van de Persische Zee berest; men trecht oock van Tripoli na Aleppe, alwaer de Patroons van Indien / Turcken / Italian / Brancckrijck / Engelandt / ende Nederlant sich onthouden ende jaerlijcks na Indien reysen / aldus gaen sy met een goet conynge ende hare koopmanschappen gheladen op Kemels na Babylon; van daer na Bassara; een Stadt in Persien; ende van daer na Ormus boortnoemt / van wiens gelegentheydt ende groote wy hier schryben sullen: binnen Ormus wert een grooten handel van de Turcken / Indianen / Perstanen / Nederlanders / Engelschen ende andere natien / met Zijde / Peerlen / Drooghen / ende andere kostelijcke waren gedreeben. Van Ormus reysmen over Zee na Goa, Java, Japon, China, Malacca, de Molucces ende andere Eylanden in Oost-Indien. Goa leyt van Ormus ontrent 300. Spaensche mijlen / maer van Hollandt ofte Zeelandt / soo te water als te lande by de 2000. der selve mijlen.

Voyagie van Portugael na Oost-Indien, ende van daer na China, Japon, ende meer andere vreemde Eylanden.

Al soo dese onse beschrijvinghe hier boortgestelt / niet alleen dienstigh zijn boort de Schippers ende Stuer-luyden / die over Zee na Indien ende de ghemelde Eylanden reysen / maer oock tot nut ende ondertoyts van de koop-luyden / ende abonturiers by ons zijn gestelt: So is 't dat wy / verhaelt hebbende de maniere om te water ende te lande in Indien te reysen / nu oock kortelijck sullen aenwijzen hoe men wylt Portugael ende andere landen / van den ruycken Oceaen sal konnen na Indien bequamelijck reysen. Doort eerst dan staet te weten / dat als daer in April van Lissebon in Spaengien eenighe Schepen na Indien varen die hem dertwaerts aen met de selve soude willen beghen / teghens die tijdt al daer moet maken vaerdigh te wesen. De Schepen wylt de haven van Lissebon

geloopen zijnde/ setten haren cours soo de wint sulcx maer eenighsins toe laet/ na de Canarische Eylanden/ de welke gelegen zijn op 28. graden benoorden de Linie/ ende van Lissebon voornoemt ontrent zuyt Z. Oost 210. mijlen. Van daer loopen sy noorts met Zuyt Z. O. ende Zuyt-Oost ten Zuyden cours tot aen de Eylande van Boavira ofte de Soute Eylanden. leggende van de Canarische Eylanden verscheyden 220. mijlen. Van de Soute Eylanden haertmen na de Cabo de bona Sperance Z. West/ ende zuyt-west ten zuyden/ dese Caep is van de gemelde Eylanden 1300. spaensche mijlen verscheyden/ de Cabo de bona Sperance leyt van de Linie Equinoctiael 35. graden. In het zeplen van de Soute Eylanden na de gemelde Cabo houden de schepen de kuste van Cabo Verde ende Guinea, varende doers door den Equinoctiael/ latende de kuste van Brasilaen de rechter en Guinea aen de sincker-zijde. De zee is daer ontrent 400. mijlen breed/ sy zeplen oock booz by S. Helena ende aen andere Eylanden 1300. mijlen weeghs.

De Caep gepasseert zijnde soo nemen sy haren cours Noort-west/ ende Noort-west ten Westen tot Mossambique, aldaer sy haer verberfche/ van alles dat sy gevecht hebben. Mossambique leyt van de Cabo de bona Sperance 500. mijlen.

Van Mossambique loopen sy Noort-West aen na Goa, dat daer 815. mijlen van daen is: op dese reys laetmen verscheyden Eylanden in zee aen de rechter-hant leggen/ aen de sincker-hant de kuste van Melinde, men haert oock Ormus ende de Perfische zee booz by. In Goa is alle de toe-voer/ en de schepen van Portugael en reysen niet verder: maer de schepen van Goa, Calicut, ende gantsch Indien zeplen na Zeylon, Malacca, Molucces, Java, Japon, China ende andere Eylanden/ brengeude allerley koopmanschappen van daer na Goa in Indien. Goa leyt van Equinoctiael 15. graden 45. minuten, de voornoemde Eylanden als oock Bengala ende andere/ zijn soo overbloedig van allerley hofelijckhedē/ dat het een wonder is: tot Bengala kan peder een by handelen/ want de Portugelsen aldaer geen sterckten noch Fortressen in haer besittinge tot noch toe hebben.

Voyagie van Indien na China, ende andere Eylanden daer ontrent gelegen.

Om boorder beschrijbinge der coursen ende gelegentheden van de Indische Eylanden boven Goa gelegen / tot onderrechtinge van de leergierige te geven/ soo staet te weten/ dat de Indische Schepen van Goa af varende/ haer cours Zuyt-West ende Zuyt Zuyt-West de frant langs loopende/ na het Eylant Zeylon loopen/ dat sijf 200. mijlen van daer is / latende alle de andere Indische Eylanden aen suer-boort leggen.

Zeylon leyt tusschen de 6. ende 7. graden aen dese zijde van de Linie equinoctiael. Van Zeylon na Malacca is de cours west ten zuyden 340. Spaensche mijlen. In dese haert zepluen langs Bengala en Pegu. de welke op een hoogte leggen. Malacca is in de breedte 8. ofte 10. ende in de lengte 30. mijlen.

Het Eylant Sumatra blijft aen de rechter ende Malacca aen de sincker-zijde. Van Malacca na China is de cours eerst west noort-west/ ende daer na noort ende Noorden ten westen 380. Spaensche mijlen.

China leyt aen dese zijde van den Equinoctiael/ 18. of 19. graden/ en Malacca 2. en een halve graden.

Van China na Japon, het welke een seer groot ende vermaert Eylant is/ is de cours eerst west noort-west / ende daer na noort-west 400. mijlen.

Dit is het uyterste eyndt daer de Schepen van Goa varen. Japon leyt op 32. graden/

graden / aen dees zijde van de Equinoctiael.

Op dese voyagie zepl'tmen voorby vele Eplanden ende d'zooghten / men laet de Molucces aen suer-voort / en de gantsche kuste van China aen bag-voort / ende als dan komt men in de zuyt zee ofte Mar del zur, die tegens het Fretum Magallanicum ofte de Straet van Magallanes ende la Maire aen-loopt / ende streckt na het noorden / N. N. Oosten / ende N. Oosten van Japon na Nova Zembla ofte de Waygats in Russien, sulcx dat men daer even-wel korter wegh soude van het Waygat, dan van Goa na Japon kunnen varen.

De meeste Geographi ofte Werelt-beschrijvers / verhalen van een groote Stadt ontrent 300. mijlen na het noorden van Japon, staende onder den grooten Cham van Tartarien; doch die van China, Japon ende Indien weten niets van de selve / sulcx dat men twijfelt of de selve vergaen is / ofte een andere naem heeft.

De Vice-Konings van de Koningen van Hispangien binnen Goa, willoende eenige Capiteynen ofte schippers die sich wel gequeten hebben in haer bedieningen / soo door den Koning als door hem / so consenteren sy de selve te varen na Japon ende de China, want een Capiteyn / Schipper ofte Pilot / die dese voyagie eens gedaen heeft / kan soo veel prospereren / dat hy sijn leven genoegh verrijcht is / waer upt men lichtelich kan besluyten / wat rijkdom upt China ende Japon te halen is.

Dit booznoemde Japon kan veel korter bezept worden / door de engte van Warhuys achter Noortwegen / als van Goa gelijc wy geseyt hebben / als maer het sy in de Waygats niet in de wege waer; doch sulcx tot noch toe te bergeefs onder wonden.

Indien yemandt doch wederom dese reyse wilde aennememen / moeste in Maajo t'zepl gaen / ende in Augusto des volgenden jaers wederomme / op datmen alsoo het middel van de Somer tressen mochte / wanneer men aen de Waygats quam.

Tusschen Japon ende de Waygats leggen de landen van Cathay ofte Cathao die machtigh en rijck sijn / staende onder de regeringe ende het gebiet van den grooten Cham van Tartarien; de grootste Stadt wert genaemt Quinzay, van wiens groote ende wonderlijc gebout / veel by de Werelt-schrijvers te lesen is. Na het noorden leyt oock een Stadt genaemt Brema op den Oeber van de zee, daer leggen oock eenige Eplanden in de zee / op de hoogte van 47. ofte 48. graden / na het zuiden van den hoec van Siangamon ofte Siangron. Aen het N. Oosten is oock een Stadt genaemt Castagara: alwaer het geloobelijc is datmen grooten handel doet / alsoo sy wel gelegen is ende bequame Ribieren heeft / die in de landen loopen. Alle de gemelde landen moeten haer waren ende koopmanschappen in China brengen / dat daer 700. mijlen van daen is.

Ontrent 100. mijlen van de Waygats na het westen / leyt het Eplant van Itazata westwaerts van het selve heeftmen een groote Ribiere in het lant / op de selve leyt de Stadt Thelet, ontrent 300. mijlen lande-waert in; doch eermen soo veer komt moetmen noch al meer Stedekens voorby / waerom de Russen seggen / dat op die Ribiere meer dan 200. steden leggen: meer noortwaerts leyt noch een Stadt genaemt Taingin, dat met Thelet onder een warm clima leyt; doch het lant is meest hout: sommige seggen datmen hier veel Peerlen ende gesteenten vint / gelijc blijkt dat in Piclores soo veel Krystal is / datmen de selve in 't water wegh werpt / ende gantsch niet en achtet waerdigh te wesen.

De waerheyt hier van blijkt upt het volck van Olivier Brumel, dat aldaer in 't jaer 84. en 85. geweest is / en met haer byz proefkens / ofte monsterkens Krystal mede brachten / te weten wit / blaen en graeu / sulcx datmen daer upt genoeghsaem kan oordeelen / dat onse berte linge waerachtig is / waer mede wy 't dan besluyten.

Een discours ofte breede water-beschrijvinghe, om te toonen den wegh na Cathay op vijf manieren, waer van twee courssen bekent zijn, de ander dry door gissinge, der welcker wijte ghy sult kunnen weten tot Cathay toe, oock hoe ende op wat cours, ende winden van den quadrant, ghy moet varen, om daer te komen; van gelijcken oock het overblijvende van Oost-Indien.

Gelijck booz eenighe jaren herwaerts by onse tijden questie ofte swarighedyt geweest is / aengaende de ontdeckinge der plaetsen / waer dooz men soude varen in Cathaya, China, ende Molucques Eylanden / oock na andere plaetsen ende Landen van Oost-Indien. Soo heeft my goet gebonden daer van dit discours van de ghelegentheyt der wateren in't schijft te stellen ende aentwijfinge te doen / hoe men come kan in Cathaya dooz 5. wegen / om datter eenige zijn / welke twijfelen ofter geen soodanige Landt zijn soude / andere meenen datter geen wegh zy na dese quartieren.

Derhalven om datter eenige zijn die andere meyninge hebben / so heb ick booz genomen haer te toonen den wegh om te komen in Cathay op 5. verscheyde manieren / waer van 2. bekent zijn ende 3. dooz gissinge aengenomen worden.

Waer na ick in't particulier de courssen geset hebbe / dat is op wat streken van de quadrant / van gelijcken oock de wijte ende bzeete / wat getal van plaetsen / gelijck ick dat begrepen hebbe dooz de beste werelt-beschrijvinge; en alsoo by geen water-haerten hebben / die ons toonen de wijte ende bzeete tusschen de ghelegentheyt der plaetsen ende de rechte streken / soo kan het oock wel zijn / dat mijne aentwijfinge niet in alles volmaecht zy / niet-te-min / nochtans heb ick in't blanck willen stellen na mijn beste vermogen / doch moetmen hier op so niet vertrouwen als ofter geen mislagh in soude zijn / oock ben ick niet versekerd / of daer niet gantsch gemist zy in de wijte ende streken / maer mijn oogemerck is alleen in't hozt aen te wijfien een bequame wegh dooz dese onderwijfinge / &c.

Dooz eerst om te reysen na Cathay is de weg welke de Portugezen houden / na Calicut ende d' Eylanden van Molucques, wesende ontrent Cabo de bona sperance, om daer na dien wegh boozders te volboeren. Waer wesende booz eerst te Lysard ofte Cabo de Cornual, het uyperste eynde van Engeland na't Oosten om streeck te houden / van daer na de Eylanden van Canarien hebben se 28. en een halve graden / in de wijte sal u-lieden courssen zijn als Zuyt Zuyt-Oost ontrent de 500. mijlen. Aen de rechter-hant is de groote Oreaensche Zee / ende bag-boozt in het eerste aensien de fransche kust / daer naer van Spaengien ende Portugael / daer na de kust van Barbarjen / Africa / &c.

Van de Eylanden van Canarien tot Cabo verde in Guinea is de wijte 15. graden / ende de cours is Zuyt ontrent 270. mijlen ende na de rechter-hant ofte suer-boozt sult ghy hebben de zee Oceanus / ende aen bagh-boozt is de kust van Barbarie ende Guinea.

Ende van Cabo verde tot Cabo de Palmas is de wijte ontrent hier graden en de cours Zuyt ten Westen ontrent de 250. mijlen / aen't suer-boozt is de zee Oceanus / ende na bagh-boozt de kust van Guinea.

Om van daer u streeck te nemen na Cabo de bona sperance, wesende het deel van gantsch Ethiopien meest na't zuyden / verlatende de bermelde kust van Palmas,

Palmas, om u cours te doen ober de Zee/ soo sult ghy hebben Zuyt-West ten zuyden/ ontrent 1060. mijlen/ ende de hooghte van den Pool Antarticus ontrent 35. graden boven den Horizont/aen 't suer-boort sult ghy hebben Brasiliën/ America, ende de groote Riviere Rio de la Plata, ende aen bag-boort de Kust van Kastilien/ van Mina in Guinea ende van Binnie, daer na de Kuste van Ethiopien, &c. Maer indien ghy de Kusten van Guinea soud willen houden / wanneer ghy soud willen na de Kuste van Cabo de Palmas, na het Eplandt van S. Thomas reysen/ als dan sal u-lieden cours zijn West ten Zuyden / ontrent 560. mijlen / het Eplant van S. Thomas heeft geen wijtte / want het leyt recht onder de linie / ende heeft aen suer-boort de zee Oceanus en aen 't bag-boort het kasteel van Mina met de kuste Binnie: van het Eplant S. Thomas tot Cabo de bona sperance, is de cours zuyt ten Westen ontrent 750. mijlen / aen suer-boort de zee Oceanus/ aen bagh-boort de kusten van Ethiopien.

Daer na verder van Cabo de bona sperance tot het groote Eplant van S. Laurents, Na het Oosten van dat Eplant/welcke heeft de wijtte na de Pool Antarticus ontrent 28. graden / ende de cours van Cabo de bona sperance is Noort-west ten Westen ontrent 550. mijlen/ hebbende aen suer-boort het onbekende lant/gelegen na de Pool Antarticus ende aen bag-boort de kusten van Ethiopien, de lengte van het Eplant is ontrent 360. mijlen / ende de verste weg van het Eplant leyt West Noort-West ende O. Z. Oost / zijnde van het baste Lant van Ethiopien gelegen ontrent 80. ofte 100. mijlen: want dit achte ick goet/ wessende op den weegh/ dat men aenwijse den cours ende distantie van de Roode zee / als oock de cours ende distantie tot Calecut toe / doch om eerst de cours te doen van het West-eynde van 't groote Eplant van S. Laurents, welck eynde den Pool Antarticus hoog heeft 13. graden ende loopt na het Oost-eynde/ gelijk oock na de diepte van de Roode zee/ is de cours N. W. ontrent 470. mijlen/ ende de wijtte van de enghte ofte Straet is ontrent 10. graden na den Pool Antarticus, dese engte ofte Straet wort seer versocht met koopmanschappen / om oorzake van de specerijen die den Turck in sijne dominie gebuyrecht/ oock een deel van de Christenheyt/ welke gebuycht zijn van de Eplanden van Molucques ende andere contreyen van Oost-Indien/ gelijk Goa, Calecut ende diergelijke plaetsen/ door dese roode zee ende als dan ober lant in Egypten, dan daer waerom geladen in schepen / ghebruycht werden met den loep van de Nilus tot Alexandrien, een vermaerde haven in de Middellantsche zee/ van waermense oberbrenghet ober de zee in verscheyden quartieren van Turckijen ende de Christenheyt.

Van die enghte ofte Straet tot aen het eynde ober dese zijde van de roode zee in Egypten, is den cours meest N. O. ende N. N. O. ontrent 500. mijlen/ als dan komende inde roode zee soo hebt ghy aen suer-boort de kuste van Arabien / ende aen bagh-boort de Kust van Ethiopien, daer na van Egypten, &c.

Van gelijcken oock so men begeerde te trecken van het west-eynde van het groote Eplandt van S. Lauwerents naer de vermaerde Stadt Calecut, in Indien sal u cours zijn N. W. ten westen/ ontrent 860. mijlen/ de breeete is 5. graden na het Noorden/aen suer-boort is de zee Oceanus/ ende aen bag-boort zijn door eerst de kusten van Ethiopien ende de enghte van de roode zee/ gelijk oock de kuste van Arabien/ de enghte van de Persische zee/ met het Eplant van Ormus, &c.

Is 't sake dat ghy u cours wilt nemen van het voornoemde eynde van het Eplandt van S. Lauwerents na Cathaya, als dan moet ghy eerst trecken na het groote Eplandt van Trapobanda, West Noort-West/ ofte West ten Noorden ontrent

trent 1100. mijlen / het kan wel wesen dat ghy op die cours by vele Eyclanden komt / om dat die Zee daer vol van is / het middendeel van het grootte Eyclandt leydt recht onder den Equinoctiaal linte / ende de lenghte is ontrent 300. mijlen / aen suer-boozyt is het onbekende Landt van den Pool Antracticus, ende aen bagh-boozyt is de Straet van de roode Zee van Arabie / 't Eyclandt van Ormus, de Persische Zee / Calicut, ende de groote Rievier van Ganges; maer om van dat groot Eyclandt van Trapobanda te gaen na het groot Eyclandt van Gilolo, het aldergrooſte onder de Molucces, is de cours West / 1000. mijlen / doch men heeft tusschen de twee weeghen een menighte van Eyclanden / aen suer-boozyt is het Eyclandt van Java ende Borneo, aen bagh-boozyt zijnder de voorzegende Eyclanden van Molucces met menighen / het Eyclandt Gilolo heeft geen wijtte om oorzake dat het perpendiculariter leyt onder den Equinoctiaal: om van het Eyclandt van Gilolo te gaen na de Kusten van China, is u cours Boozt ten Oosten ontrent 500. mijlen / de wijtte van China is ongevaer 25. graden / aen suer-boozyt de Zee van America ofte Zur, ende aen bagh-boozyt zijn de Eyclanden van Molucces, maer om de alderhozste wegh te gaen van het Eyclandt van Trapobane na China, soo is de cours Boozt-West ten Westen dupsent mijlen / alsvan sult ghy aen suer-boozyt hebben alle de Eyclanden van Molucces, ende aen bagh-boozyt het blacke Landt van Asien ofte Indien / alsvan is de cours bande Kusten van China tot de groote Stadt van Quinzay in Cathaya Boozt ten Westen dupsent mijlen / ende de intrede van de Baye ofte haven van Quinzay leydt op 35. graden / hebbende aen suer-boozyt het vaste Landt van America met het Eyclandt van Japon, ende aen bagh-boozyt de Kusten van China ende Cathay, &c.

Soo veel hebbe ick gesepdt aengaende den wegh om te reysen van Engelandt na Cathay ende West-Indien / verhopende dat den goetgunstighen Leser mijne oeffeninghe in dit discours ten besten sal nemen / al-hoe-wel men daer in geheel sich niet op verlaten mach / om datse in alles niet geheel hozert wesen kan / want ick achte dat nimmermeer een Engels-man ghesien heeft een perfecte haert van Oost-Indien / nochtans vertrouwe ick dat hy sal overwogen de begeerte die ick hebbe om hem te behagen tegen de mislagen die hy soude komen te sien.

Wengaende 't discours van den tweede wegh / om van Engelandt na Cathaya te trecken boozt so veel ende verre die bekent is / dooz de enghte van Magallanes ende zee van Zur, is als volghet. Erstelijck om u wegh van het West-eynde van Engelandt na de Enghte van Magallanes recht dooz te doen is niet moghelijcken / upt oorzake dat de Scheyen gedwongen zijn haben te nemen / om 't waters wille / proibande ende andere nootzakelijchheden: nochtans is onse voornemen / alle soo veel een cours van Engelandt te stellen / tot die enghte / op dat de Schippers ende Zee-barende luyden / haer souden konnen versien van water ende andere verberffinghe / na de alderbeste ghelegentheydt / Et. Boozt eerst is de cours van Lissaert tot de engte van Magallanes meestendeel zuyt West / ende West ontrent 2400. mijlen op 32. en een half graden na den Pool Antracticus, hebbende aen suer-boozyt het vaste Landt van America, ende aen bagh-boozyt Europa ende Africa.

De enghte gepasseert zijnde soo kan de cours wesen West zuyt-west 140. mijlen alcermen recht inde zuyt zee is / als van wesen in de selfde / hammen reysen na Cathaya, ofte na Molucques, ofte na de haven van Panama: de Plaetse daer de Koninckhen van Spangien alle hare schatten krijghen / is Peru, van waer opwaerts loopt een riviere / daer na gheleymen die dooz een Collet van een Landt / ende dan wederom te Scheep dooz een riviere apul de Joelle, ende soo over landt

landt tot Nombre de dios, ende van daer met Schepen over in Spangien.

Maer wanneer men gepasseert is de hooghte van Magellanes, soo men van begeert te trecken na de haven van Panama, sal de cours zijn Noort noort-west ofte Noort-west ten Noorden/ ofte Noort ten westen/ gelijk het Lant den pas sal geben/ om oorsake datter tot noch toe geene perfecte haerten van die kust gegeven zijn. Die mijle zijn ontrent 1000. ofte 1200 van de engte tot de have van Panama.

Indien ghy trecken wilt van de engte tot in Cathaya, alsoo dat een zee is welke na het zuyden niet wel bekend is / soo konnen in de selve leggen menigte van Eyslanden / diemen souden ontmoeten / oock soude daer komen zijn klippen / bancken ende andere perijckelen die niet aengewesen zijn/ de generale cours tot in Cathaya ende China is Noort-west 2800. mijlen / hebbende aen stuer-boort het blacke lant van America, ende aen bag-boort het onbekende lant/ welke lept na de Pool Antracticus, ghelijck oock de Eyslanden van Molucces ende het Landt van Calecut.

Men seyt oock dat inde engte van Magellanes de bloet gestadig van het Oosten na het westen loopt: dit is het gene ick hebbe willen seggen aengaende die twee de wegh/na Cathy, dooz soo veel het bekend is van de passagie ter zee al-hoe-welcke langh 37 / Ec.

Doch tot verklaringhe van den derde wegh die noch onbekent is / laet ons die boozstellen datse doerlijck 37 / te weten op de zijde van't Noort-westen / ghelijck by eenighe Capiteynen onderwonden is: Forbuscher heeftse aen-gebangen/ ende ondeckt tot een plaets ofte quartier / 'welcke hy na hem ghenomt heeft de engte van Forbuscher, nochtans wozt daer hooghlijck aen getwijffelt of die enghte den wegh soude geben tot in de groote zee van het zuyden / want ten aensien bande kennisse die men tot deser ure daer van heeft/ soo kanmen so wel gissen dat 'et maer een Bape soude wesen / nochtans het 37 dat dese passagie een enghte 37 ofte niet / het kan wel zijn dat daer eenige passagie 37 tusschen het Noorder-quartier van America, gelijk als tusschen Labradas ende Groenlant/ ende foodanige landen welke gelegen zijn naer den Pool toe.

Om te baren van Engelant naer Cathay dooz het Noort-westen / ende om sijnen cours te doen van het westen van Engelant tot de boozsepde plaets van Meta incognita, soo sal de cours West N. W. zijn ontrent 650. mijlen/ ende de wijtte daer van sal 63. graden wesen / hebbende booz eerst aen stuer-boort Nlant / ende aen bag-boort de groote zee; gearibeert tot Meta incognita, so moetmen sijn openinge daer ontrent soeken om een zee te vinden die passagie geeft / 'welck indien gebonden wozt/ soo moetmen de cours W. houden soo lange tot dat sy gebaren hebben 1000. ofte 1100. mijlen / want indien sy haer cours eenighsins naer het zuyden houden/ so sullen sy komen te verballen op het blacke lant van America, want de uytbojinge van het achterste deel van het Noorden van America is wepnigh min dan 1000. mijlen eermen den weg opent inden Oceanus, die de cours naer het Westen is/ latende aen stuer-boort Polus Arcticus, ofte sodanige contrepen als daer gebonden worden / indien daer eenighe zijn / ende aen bag-boort het vassste lant van America.

Wanneer men daer naer het Westen 100. mijlen sal gebaren zijn/ hebbende ten Noorden de kust van America, als dan kanmen sijnen cours wel wat na het zuyden nemen / om datmen als dan wel kan bekomen de openinge van de Oost-zee des Oceanus, want de alderbeste Werelt schijvers stellen de openinge van de boozste zee Oceanus tegens ons aen in onse meridiaen van Quinzay in Cathay, is ontrent

trent 46. graden / hebbende aen stuer-boozt de kuste van Asien, gelijck Mangie ende Cathay, ende aen bagh-boozt America. Dit is 'rgene ick te seggen hadde aengaende den derden wegh die men na Cathay kan nemen.

Maer soo veel den vierden wegh aengaet na Cathay, noch onbekent ende alleen uyt presumptie datse soude wesen nae het Noozdt O. van het Noozder deel van Ruysen, ontrent dat quartier daer meester Barowel sijn openinge begost te doen / langhs een Landt ghenaemt Nova Zembla, zijnde een Landt ofte een hoeck van een Landt welcke haer na het Noozden streckt / nochtans onseker tot hoe verre / niet-te-min kan het zijn datmen dooz dien wegh soude konnen baren indien men't ondersoekt. Doch om dooz dien wegh te baren na Cathaya, sal ick kortelijck mijn discours maerken. De wegh / cours ende Lande is aen alle Zeebaerders niet onbekent / de wijtte der selbe is 71. graden ende 20. minuten / daerom achte ick beter sijn cours te nemen na het Oosten soo lange men komt te Nova Zembla, daer na volghende den wegh daer u het Landt nootzakelijcken sal toe dwinghen ofte bergunnen / op dier boeghen sal konnen ghebeuren datmen in die Zee bequamen seker strate ofte enghte daer dooz men passagie konden hebben / dat waerneemen het Landt bequaem als dan men genootsaecht soude zijn te zeplen naer het Noozdt-Oosten ofte Noozdt Noozdt-Oost / tot soo langhe dat den Pool Antarcticus ware in de hooghte van 80. ofte 85. graden / ende dan kanmen noch sijnen cours houden tot soo langhe het ys een quelde / want het kan wesen datter in de wijtte van 80. graden geen ys ghehouden werdt / al-hoe-wel men aen de kuste van Bacculayos ys heeft in de wijtte van 50. graden / want niemant kan sulchs bersekeren / tot dat men het eens onderstaen ende beproeft sal hebben.

Ende in den wegh na het Oosten van de Noozt-Kaep tot datmen de openinge heeft van de Zee / om te komen na het Zupden in de Zee van Cathay konnen zijn 100. ofte 120. mijlen / ende dan hebt ghy aen stuer-boozt ofte rechter-boozt alder eerst Noozwegen ende Lappia, de Baya van St. Nicolaes, met de groote Sibiere Obe, Nova Zembla, ende Oosterse kuste van Asien, aen bagh-boozt ofte slincker-boozt is de Pool van 't Noozden / met de Landen wesende aen die zijde / inden daer eenige zijn / ende daer de strant te houden van de Landen welcke leggen Zupdt-Oost / Zupdt Zupdt-Oost ende Zupdt / van welcken men noch hebben kan vijf ofte ses hondert mijlen / tot in de Bay van Quinzay in Cathaya, zijnde aen stuer-boozt Asien ofte de kuste van Mangie ende Cathaya, ende aen bagh-boozt het vaste Lant van America. Daer-en-hoben konde het wel zijn datmen passagie tusschen Nova Zembla bonde / ende de landen van Samoeten, dooz de Zee van Waygats, ende die wegh konde wel wat korter zijn als na het Noozden van Nova Zembla: als dan sult ghy in de wegh booz eerst hebben het Lant van de Samoeten, gelijck als Licxora de Sibiere Obe, ende Tararien aen stuer-boozt ofte rechterzijde / ende aen bagh-boozt ofte slincker-boozt Nova Zembla, &c. Alsoo hier mede ons eynde makende / aengaende den wegh Noozdt-Oost nae Cathay, sal dit onsen vierden wegh / cours ende discours hier ober wesen. Doch ten aensien van den vijfden wegh / cours ende middel om daer te komen / sal mogelijck wesen mijn advijs daer ober gherekent sal worden booz een onnut ende dwaes verhaal / als wesende een saecke onmogelijck om uyt te voeren / nochtans niemant kan het weten tot dat het ondersocht ende beproeft zy / doch soo het mogelijck is / als dan is de wegh ende middel van alle de bequaemste / ende na mijn oordeel isse soodanigh / namelijk datmen neme de rechte Linie na den Pool /

indien

indien geen Landt de cours belette / nochtans mochte peinant seggen dat het is aen de Zona die ysachtich is / dies niet teghenstaende / soo in die enchte ofte quartier geen Landt ghebonden woordt / soo sal daer oock geen ys zyn / want de groote zoute Zee bebziet nimmermeer / ende al-hoe-wel men een groote menighte van ys daer siet aen de zijde van Labrador ende Baccalayes, soo is 't een teekken dat in dat quartier na den Pool veel landts is / daer het ys hem laet binden in de Rebieren ende Bloeden binnen het Landt / welke teghen den Somer in de zee 'doopt / want het is hemelich tot waerschijnelijchheydt van het gene ghesepot is / dat men selven bindt eenigh ys by den Pool Antracicus des al eer men 't niet onderstaen heeft kan men 't niet weten / maer al de twijffelinghen van recht na den Pool te trecken / bestaet voornamentlijk datmen sich laet voorstaen de ober groote koude / nochtans kan het wesen dat het daer natuerlijck waarm zy / ten aensien van het tegendeel dat bekent is / upt orsake dat in den tijdt van neghen wesen in welke de Son noyt minder is dan 20. graden boven den Horizon / dien omloopende te gissen staet dat de Son Noozdelijcker lucht in die quartier verwaarmt / ende dat insonderheydt indien inde zee geen ys en drijft / want tot meta incognita is 't niet seer hout / om datmen 't onder het ys niet en vint / want almen daer in de zee is / ende niet ontrent het ys soo is 't daer seer waarm / van gelijcken indienmen in het Landt is soo isst daer oock waarm / soo dat de groote koude nergkens upt ontstaet van dooz de lucht / die dooz de luche van het ys hout gemaect is.

Om nu de passagie van Cathay verder te bezeplen / ende recht na het Noorden te trecken / soo lang tot dat men perpendiculariter onder den Pool zy / om als dan te zeplen na het zuiden / na het tegen gelegen deel van de ander zijde van den Pool / 'twelck wel doenslich is indien geen Landt sulcks verhuinderde / als dan sal de grantsche distantie wesen in dusdanigen cours / van de rebiere Londen tot de Bape van Luynzay niet meer dan 1660. mijlen / 'twelcke een kleyne weegh is / ten aensien van de anderen die gebuyckte ende bekent zyn.

Maer moghelijck sal peinant hier kommen dooz brenghen ende seggen dat het niet doenslich is / dat peinant sijn cours sette recht na den Pool / om daer perpendiculariter onder te komen / want men soude niet kunnen weten / na wat zijde dat de naelde van den Quadzant / als dan soude trecken / van gelijcken wesen de onder de Pool / alle quartier sullen zuid wesen / waer henen ghy oock sult willen zeplen / doch is de Sonne daer van een hooghte / soo dat ghy niet sult kunnen doen eenighe proebe om te zeplen herwaerts ofte derwaerts / daerom is te presumeren / 't gene eenighe by brenghen / dattet onmoghelijck zy te bedencken ende te binden een Instrument / welck van plaets tot plaets leyde. Dat elck quartier wesende onder de Pool in wat oort des Werelts het oock mach zyn / altydt zuidt leydt / is ten aensien van hem die daer is / ende soo de Zee daer open is / de cours daer in sal oock zuyt wesen. Niet tegenstaende 't gene hier vozen ghesepot is / soo sal ick toonen 't gene strecken sal tot een sekere leydinghe van een bestemde plaets / want wannecermen perpendiculariter onder de Pool is / om te weten of men ginswaerdtis ofte henebaerdtis gaet ofte eenighe andere cours / diemen voozghenomen heeft / indien men het ghesichte van de Son hebben kan : ende dit sal op dese maniere gheschieden / vooz eerst bereyde u een klokcken ofte uur-werck / alsoo ghemaect dat den Quadzant in den tijdt van 24. uren sijnen cours eyndighet / ende daer by ghe-daen zijnde / dat de 24. uren recht op den middagh haren cours volbrenghen /

om daer na weder op een nieuw een ure te beginnen / dit kloekken ofte uuwerck wel ghemaectt zijnde dattet seer perfect zijn tijdt ende ure waer-neem wanneer ghy dan sult naerderen aen den Pool 1100. mijlen / de wijtste wesen dan 85. graden oock soo verre dat de quadzant u sal willen dienen / upt oorsake dat de Sonne hoogh is 10. graden meerder aen de Zuydt-zijde dan aen de Noordzen / als dan aenhangende de laetste vijf graden van den Pool / soo stelt uwerck recht op den middagh op de 24. uren / daer na wesen de perpendiculaire onder de Pool soo siet of de quadzant 24. uren heeft / als dan moet ghy cours nemen de Son latende achter u / maer indische maer 12. uren toont / als dan moet ghy teghen de Son gaen / ende soose 6. uren wijst als dan toont u de Son enige bestemde plaets na het Westen van die plaets daer ghy zijt / wesen de oock he bierendeel van de Werelt die cours sal u daer henen brengen / soo het 18. ure 37 / als dan toont u de Son de plaetse die na het Oosten leyt / naer het ander quartier van de werelt.

Maer om met een sekere cours te zeplen na een afghetekende plaetse / soo heb acht op het gene datter volghet / vooz een exempel neme ick vooz my / recht in mijn Landt te trecken / als dan sal ick de helpe van den quadzant stellen recht voo die gene die het Schip stuert / ende gemerckt dat ick dan come van het noozden ende ick wil in mijn Landt zijn na het Zuyden / de haerte ende de helpe leggen de ghestadelyck vooz my ende de Linie van het Zuyden na het voozste van het Schip / ick sette oock het kloekken ghedurighlyck by my / indien het kloekken my van 24. uren wijst / upt oorsake dat ick van te vozen daer by ghedaen had de de 24. uren recht op den middagh soo sette ick het Schip recht na de Son / ende de soo het kloekken 27 uren wijst / dan moet men de Son houden na het Zuydt wesen / ende alsoo sal het schip gaen na het zuyden daer het van daen ghecome was / ende indien het kloekken 6. uren wijst / als dan moet de Pilot de Son houden na het Westen ende indien het 12. wijst / als dan moet de Son na het Noordzen blijven / twelcke recht met het stuur van het schip is / ende indien het kloekken 15 wijst als dan moet de Pilot het Schip na het Noord-O. houden / indien 18. in het Oosten / indien 21. na het Zuyt-W. maer begerende recht vooz te zeplen / se als dan de Noord-linie op het voozste van het schip / ende wanneer de quadzant 12 uren wijst / zept dan recht na de Son / gelijck hier te vozen vooz een exempel is vertoont / soo dat ghy nu kont begripen hoe dat ghy u dooz een soodanige kloekken sult konnen brengen op den rechten wegh / in een veder oort van de werelt daer ghy sult willen wesen / al waert dat ghy recht onder den Pool waert / ende wanneer ghy daer na sult gezept hebben 100. mijlen van den Pool / twelck zijn 5. graden / als dan sult ghy konnen gezuypcken u Compas / die na de son boegen de soo seer als 't mogelijck sal zijn.

Siet daer is mijn discours aengaende de wegen na Cathay, biddende den goet gunstigen Leser dat hem believe mijn mislagen te verschoonen / aldermeest daer in / dat ick hebbe derre vooz brengen een soodanig discours / dewijle daer noch men sche zijn die haer laten voozstaen / wesen de inde zee datme geene schep te gemoe soude come / uptgenome alleen de schepen van Cathay ofte China, &c. Rochrans is 'reen zee daer menigte so groote als kleyne schepen in zijn / en nootzakelijck so moet het waer zijn / want dewijle daer soo ee handel en 't samenboeringe van hoopmans waren is / en so een groot getal so van groote en kleynen Eylanden gebonden woort met soo vele gelegentheden daer in / soo is wel te vermoeden / datter oock een groot getal van Schepen zijn / als oock ordinantie van de manier van baren / &c.